BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXXVIII
E
27
NAPOLI

Digitized by Google

[redacted] 10

XXXVIII
E
27

XXXVIII
E
27

Digitized by Google

~~N°. 122.~~

XXVIII

E

21

Digitized by Google

8°2 XXXVIII

Digitized by Google

ORGANUM RHETORICUM ET ORATORIUM,

CONCINNATUM EX ARTE RHETORICA

ÆLII ANTONII NEBRISSENSIS

CUM NOTIS GREGORII MAJANSII, GENEROSI VALENTINI, ET DUODECEMVIRI LITIBUS JUDICANDIS IN DOMO ET URBE REGIA;

ET EX INSTITUTIONIBUS ORATORIIS

PETRI JOANNIS NUNNESII, VALENTINI,

CUM EJUSDEM AUCTORIS ANNOTATIONIBUS.

ACCEDUNT,

IPSIUSMET NUNNESII

QUÆSTIO DE COMPONENDIS EPISTOLIS, IN QUIBUS DE GRATIARUM ACTIONE DISPUTETUR:

TABULÆ RHETORICÆ:

ET EIDEM VINDICATA ORATIUNCULA, IN SCHOLIS RECITARI SOLITA.

EX BIBLIOTHECA MAJANSIANA.

OMNIA, ET IN OMNIBUS

NAPOLI

CUM SUPREMI SENATUS PERMISSU:

VALENTIÆ EDETANORUM,

APUD FRANCISCUM BURGUETE, ANNO MDCC. LXXIV.

Digitized by Google

Digitized by Google

EXCELLENTISSIMO DOMINO,

DOMINO EMMANUELI DE RODA

CAROLO III. HISPANIARUM REGI

A CONSILIIS INTIMIS, ET IN UNIVERSIS Regiæ Gratiæ, Juſtitiæque Negotiis, Ab Epiſtolis,

GREGORIUS MAJANSIUS,

GENEROSUS VALENTINUS,

S. D.

EXC.ME DOMINE.

SI Argumentorum ratione ac momento Libri eſſent dedicandi; aut per Libros Patronorum merita facile cognoſcerentur; aut per Patronos, Librorum præſtantia, aut vilitas. Nunc vero, cum Patroni eligi ſoleant, vel ob Scriptorum gratum animum erga

¶ 2 eos;

eos; vel ob ambitionem ineundæ ab iis gratiæ; Lectores per ſe cognoſcere debent, cujuſmodi ſint Libri; quales, Patroni. De ſimilibus Lectorum præjudiciis nihil laboro. Quamobrem offero Tibi confidenter Ælii Antonii Nebriſſenſis *Artem Rhetoricam*, & Petri Joannis Nunneſii Valentini *Inſtitutiones Oratorias.*

In illa *Arte* Methodo perſpicuâ continentur omnia perſuadendi Præcepta, quæ Antonius diligentiſsime collegit, & ingenioſiſsime concinnavit, ſubtili & non interrupto orationis filo, utens ſemper ipſiſsimis verbis & ſententiis Ciceronis, Cornificii, & Quinctiliani, qui Ariſtotelis doctrinam ſectati fuerunt, & peritiſsime ornarunt, illuſtraruntque.

In Nunneſii *Inſtitutionibus Oratoriis* comprehenduntur Præceptiones ornandi Orationem *Tropis*, & *Figuris*; quas ille Vir eruditiſsimus ſelectis & illuſtribus exemplis explicavit, & artificioſe diſpoſuit: quorum Operibus ad prædicta Argumenta ſpectantibus nullum aliud in eo genere præferendum eſt, vel in doctrina, vel in elegantia: præterquam quod utrumque commendat pura & illuſtris brevitas cum mirabili perſpicuitate conjuncta: ut facile appareat unumquemque illorum non ſuo, ſed Ciceronis, aut Quinctiliani ore locu-

tum

tum fuiſſe; quos proculdubio reprehendet, qui utrumlibet eorum reprehendere conabitur.

Horum Operum amicâ conjunctione fit, ut ſuadendi doctrina, quam Ariſtoteles copioſiſſime tradidit, & Ars ornandi Orationem, quam Nunneſius ingenioſsime in ſummam redegit, unam Artem conficiant omnibus numeris abſolutam. Ego vero, ut novam ei gratiam conciliarem, Antonii Rhetoricæ in marginibus adjunxi, ex quibus Auctoribus ille Vir laborioſiſsimus ſingulas Præceptiones ad verbum deſcripſerit: & Nunneſii *Inſtitutiones Oratorias* ornavi doctiſſimis ipſius *Annotationibus* ineditis: addidique ejuſdem *Quæſtionem de componendis Epiſtolis, in quibus de Gratiarum Actione diſputetur*: & *Tabulas Rhetoricas*, quæ licet referantur, & pertineant ad ejuſdem Viri *Inſtitutionum Rhetoricarum Libros quinque*; tamen propter earum raritatem conſervari merentur: præſertim cum mirifico uſui eſſe poſſint in ſtudio Rhetoricarum rerum provectis; eoſque incitare debeant ad legendos Nunneſii *Rhetoricos Libros*, quibus in hoc genere ſub ſole nihil viſum illuſtrius, nihil acutius, atque politius.

Hæc igitur Opera ſtatui debere a me offerri Tibi, qui dicendi Artifex peritiſsimus es, cum

aut

Digitized by Google

aut Tuo nomine ſcribis; aut Regio Epiſtolas, vel Decreta: in quibus optime oſtendis eximiam tuam prudentiam, ſapientiamque: quæ Tuæ præclariſsimæ Virtutes cum mirabili probitate atque vitæ integritate conjunctæ, jam diu cognitæ, & ſpectatæ ſunt: tum in Hiſpania apud Supremum Juſtitiæ Senatum: tum Romæ, velut in omnium Nationum Theatro: immo & ubique Terrarum ob munus Tuum, quo fungeris, fideliter & feliciter expediens univerſa Negotia Regiæ Gratiæ, & Juſtitiæ. Prætereo cæteras Virtutes Tuas, eximiam in voluptatibus contemnendis honeſtatem, raram in gratioſiſsimo munere exercendo abſtinentiam, firmam in neceſſariis laboribus perferendis conſtantiam, invencibilem fortitudinem in ſummis periculis, mirabilem in deſpiciendis inimicis magnanimitatem, Chriſtianam in tantis Virtutibus modeſtiam. Accipe igitur, Vir Ampliſsime, hæc munuſcula literaria, quæ jure Tuo Tibi debeo: Deoque, & Regi noſtro amabiliſsimo ſemper Carus, priſtinam Tuam erga me voluntatem pro Tua benignitate conſerva. Valentiæ Edetanorum, V. Eidus Septembres, Anno Servatoris MDCC. LXXIV.

LI-

LICENCIA

DEL REAL, I SUPREMO CONSEJO.

EN conformidad de la Carta Acordada del Conſejo de veinte i quatro de Marzo del año mil ſetecientos ſeſenta i ocho, en que ſe concede al Señor Don Gregorio Mayàns i Siſcàr del Conſejo de ſu Mageſtad, i ſu Alcalde Honorario de Caſa, i Corte, la Licencia neceſſaria para imprimir ſus Libros, pareciendome a mi que ſon dignos de la luz publica; he leido el intitulado, *Organo Oratorio*, i *Rhetorico*, compueſto del *Arte Rhetorica* del Maeſtro Lebrija, con *Notas* de dicho Señor Mayàns; i de las *Inſtituciones Oratorias* de Pedro Juan Nuñez, con *Notas* de èſte miſmo: añadidas unas *Tablas Rhetoricas*: una *Queſtion* ſobre la manera de componer las Cartas de Gracias, i una *Oracioncilla* del miſmo Autor: Todo aumentado con nuevos, i oportunos Indices, para ſu mas facil uſo: i me parece que puede imprimirſe por ſer las referidas Obras, las unas de eſtremada rareza; las otras, ineditas; i todas ellas mui utiles; porque facilitan la importante doctrina del Arte de decir con la mayor perfeccion. En ellas no ſe halla coſa alguna contraria a las Regalìas i Pragmaticas de ſu Mageſtad. Valencia, i Julio a 20. de 1774.

Don Franciſco Perez Meſia.

GRE-

Digitized by Google

GREGORIUS MAJANSIUS,

GENEROSUS VALENTINUS,

HISPANAE JUVENTUTI ELOQUENTIAE STUDIOSAE.

1 ARiſtoteles Stagirita, ſummi ingenii vir, primus omnium, utiliſsima & ſparſa Rhetoricæ Artis Præcepta diligentiſsime collegit, plurima alia ex aſsidua, & intentiſsima lectione, & conquiſitione, obſervavit, annotavitque; quidquid ad perſuadendum idoneum ſibi viſum fuit, adjunxit; & in novum Ordinem induſtria mirabili digeſsit. Hunc Rhetorici Græci & Latini ſequuti ſunt: & inter hos præcipue M. Tullius Cicero, & M. Fabius Quinctilianus, optimi Rhetoricæ Magiſtri, & præterea eloquentiſsimi.

2 Cum hæc optime ſciret Ælius Antonius Nebriſſenſis, immortale decus literarum, *Artem Rhetoricam* ſcripturus, ſibi propoſuit Ariſtotelis doctrinam renovare, utendo ipſiſsimis verbis, quibus eam promulgarunt Cicero, & Quinctilianus, & Auctor ad Herennium, quem multi eo tempore cum Cicerone confundebant.

3 Eo conſilio Antonius Nebriſſenſis dictavit Artem Rhetoricam. Poſtea, cum ageret de illa edenda, nonnulla reſecavit, alia immutavit, alia adjecit. Operarii Typographici non ita erant periti, & accurati, ut paſsim non offenderint, ut ipſe Auctor admonuit poſt excuſum opus.

4 Poſſem ego minutiſsime indicare unde ſingulas quaſque Sententias deſumſerit Antonius. Verum hoc ſupervacui laboris eſſet, & minime neceſſarii. Præcipua vero in marginibus deſignare, & præſertim ea, quæ continuo filo deſcripta ſunt ex Cicerone, Cornificio, & Quinctiliano, operæ pretium duxi: non autem deſumta ex Ariſtotele, cujus doctrinam potius, quàm verba, ſecutus fuit Antonius.

5 Si quis vero contulerit, quæ ipſe Nebriſſenſis, cum iis

Iis quæ Cicero, Cornificius, & Quinctilianus dixerunt; nullo negotio obſervabit, pleraque Antonium deſcripſiſſe ad literam ſecundum exempla quæ illo tempore circumferebantur: in quibus propter codicum manuſcriptorum diverſitatem multa aliter ac nunc legebantur. Ego vero, niſi ubi poſt tot collationes, & animadverſiones ab eruditis factas, evidenter apparebat lecturæ vitium; nihil emendavi. Præterea ipſe Nebriſſenſis aliquoties multa Ciceronis, & Quinctiliani in compendium redegit: alia, ut ſuæ docendi methodo inſerviret, immutavit. Quæ cum ego animadvertiſſem; exiſtimavi me non debere velle videri nimis ingenioſum in opere alieno, reſtituendo illis Auctoribus ipſiſsimas Sententias, aut Verba, quæ ultro Nebriſſenſis immutavit.

6 Sed ad propoſitum accedamus. Ælius Antonius Nebriſſenſis, ſi proprie loqui volumus, ſcripſit *Artem Oratoriam*, quâ intelligitur Vis dicendi explicatrix Orationis perpetuæ ad perſuadendum accommodatæ, ut eam definivit Cicero *Academicorum Lib.* 1. *cap.* 8. eoque ſenſu Quinctilianus *Inſtitutiones* ſuas inſcripſit *Oratorias.*

7 Sed cum Nebriſſenſis conſilium eſſet præcipue ſequi Ariſtotelem, qui *primo Rhetorico* ſcripſit, *Rhetoricam eſſe Facultatem percipiendi quidquid in quaque re excogitari poteſt idoneum ad perſuadendum, id enim nulla eſt Ars alia quæ præſtet; nam aliarum quæque ad docendum & ad perſuadendum idonea eſt eo tantum in genere in quo ipſa verſatur, ut Medicina in eo quod ſalubre, quodque morboſum eſt; Geometria in iis, quæ magnitudinibus accidunt; Arithmetica in numero; itidemque cæteræ Artes ac Scientiæ; Rhetorica autem de qualibet prope dixerim re propoſita videtur perſpicere poſſe quid in ea inſit aptum ad perſuadendum*; circumſcripſit ſe doctiſsimus Nebriſſenſis limitibus Artis perſuadendi: nec ulterius progredi voluit ad Artem ornandi Orationem Tropis, & Figuris Sententiarum Verborumque; licet hæc in *Rhetoricis ſuis Libris* docuiſſet Auctor ad Herennium, ſive Cornificius, eumque ſequutus Quinctilianus noſter, ne lon-

¶¶ gus

Digitized by Google

gus ſim in aliis Rhetoribus enumerandis. Nimirum cum Ariſtoteles ſuos *Rhetoricos* ſcripſit, hujuſmodi pueriles Tractatus de *Tropis*, & *Figuris*, licet in ſingulis ſuis partibus ſeparatim notus eſſet eruditis, nondum Artificioſe coaptatus fuerat: quod alii poſt Ariſtotelem egregie præſtiterunt: atque hæc Rhetoricæ, ſive Oratoriæ Pars adventitia, vel potius adminiculum, quod Ariſtoteles in ſuis *Rhetoricis* præteriit, & Antonius Nebriſſenſis, ut ipſe admonuit extremo capite vigeſimo ſeptimo, ut Partem apud Grammaticos protritam, omiſit, adeo placuit recentibus Rhetoribus, qui ſeſe Adoleſcentium captui accommodare ſtudebant, ut propter ſummam ejus facilitatem plerique illorum contenti fuerint Diſcipulis ſuis eam ſolum tradere, neglectâ priori, & præſtantiori Parte Præceptorum pertinentium ad perſuadendum.

8 Non ita ſe geſsit præclariſsimus ille Magiſter omnis doctrinæ Rationalis, ſive literarum Humaniorum, Petrus Joannes Nunneſius, qui utrumque Rhetorum munus exſequutus eſt, & docendi optima idonea ad perſuadendum, & ad ornandam etiam orationem.

9 Primum illud egregie præſtitit editis *Inſtitutionum Rhetoricarum Libris quinque* ex Græcis, & præcipue Hermogenis, Aphthonii, ac Theonis fontibus; ſed ſelectis ex Tullianis operibus exemplis, quorum Librorum ſecundam & tertiam editionem habeo; alteram vulgatam Barcinone ex Typographia Jacobi Sendrat, Ann. 1585. alteram in eadem Civitate ex Typographia Sebaſtiani Cormellas, An. 1593. Utraque editio in lucem prodiit multo correctior, & locupletior, quàm prima, exemplis, & indicibus, & nova acceſsione Artificii, quo poſsit Ars copioſius, & utilius exerceri. Conſiſtebat autem, ut puto, illud Artificium *in Tabulis Inſtitutionum Rhetoricarum*, quas habeo editas Barcinone apud Jacobum Sendrat, Anno Domini 1578. quæ *Tabulæ* ſunt rariſsimæ: quia eo tempore Adoleſcentulorum manibus terebantur, qui facillime quos contrectant, Libros corrumpunt. Sed Reipublicæ Literariæ intereſt eas conſervari ad facile animo

com-

comprehendendam integram omnium & ſingularum Compoſitionum Rhetoricarum Ideam ; & ad formandum judicium de iis, cum per illas *Tabulas* apertiſsime appareat quid unicuique Compoſitioni, aut deſit, aut ſuperſit. Quod non eſt cujuſvis judicare.

10 De his *Tabulis* hoc judicium fecit ipſe Nunneſius in ſuis *Inſtitutionibus Rhetoricis, cap. fin. de Exercitatione Rhetorica. Exercitationis igitur Rhetoricæ, quæ nobis hoc tempore propoſita eſt, hæc ratio primum ineunda, ut quemadmodum in Logiſticis Menſam, ut vocant, Pythagoræ, teneat quiſque memoriter oportet ad expedite numerandum; ſic in his, cum Artem ſemel didicerit, in promptu habeat Tabulas totius Artis, quas ſeparatim edendas curavimus, quo brevi totius Artis ſpeciem oculis & menti ſubjiciant.* Uſum earundem Tabularum, qui mirifice utilis eſt, idem Vir ſummus præclariſsime docuit in eodem eruditiſsimo *cap. de Exercitatione Rhetorica.*

11 Secundum, ſcilicet id quod attinet ad Orationis Ornatum, idem Nunneſius eximie præſtiterat editis *Inſtitutionibus Oratoriis, collectis methodicas ex Inſtitutionibus prioribus Audomari Talæi, Valentiæ per Joannem Mey Flandrum* 1552. octuplicatâ chartâ.

12 Nunneſius in his Inſtitutionibus, quas *Oratorias* nuncupavit, inutilia reſecavit, exempla ſelegit, & pleraque eorum ex Cicerone deſumſit, nonnulla ex Virgilio, fere omnia jam probata Quinctiliano. Quare modeſtiæ cauſsâ Audomarum Talæum (quem ſicut Turnebum, etiamque Ramum, & Carpentarium, Pariſiis annum integrum audierat) Talæum, inquam, ut inſignem in Rhetoricis Præceptorem ſuum animo gratiſsimo commendavit, laudato illo in ipſo Titulo *Oratoriarum Inſtitutionum*; etiamſi Talæanas emendando, ornando, & melius digerendo, ſuas feciſſet: quod quilibet fatebitur, ſi Talæum conſulat, & antiquos Latinos Rhetoras, in quorum Libris eadem propemodum leguntur Troporum, & Figurarum exempla: licet docendi methodus Nunneſiana multo ſubtilior, & accuratior ſit, ut ſunt omnia illius Viri acutiſsimi, & judicioſiſsimi.

¶¶ 2 Hæc

13 Hæc cum ita ſe habeant, ſi res potius, quàm verba conſiderare velimus, concedere debemus, eſſe unam Artem, quæ perſpiciat quidquid idoneum ſit ad perſuadendum; & alteram, quidquid idoneum ſit ad ornandam orationem. Has ſi nominibus diſtinguere volumus, priorem appellemus *Oratoriam*; poſteriorem, *Rhetoricam*. Sed, ſi hæc nomina late accipere volumus; dicamus utriuſque ſignificantiam eſſe eandem: & tam *Rhetoricam*, quàm *Oratoriam* agere de perſuadendi Arte, & de Orationis Ornatu, qui gratiorem facit Perſuaſionem.

14 Propterea ego facturus rem utiliſsimam Adoleſcentibus Eloquentiæ ſtudioſis, cogitavi publici juris facere *Organum Rhetoricum*, & *Oratorium*, compoſitum ex *Arte Rhetorica* Ælii Antonii Nebriſſenſis cum *Notationibus* meis indicantibus ex quibus Auctoribus Præcepta ſua deſumſit Nebriſſenſis: & ex *Inſtitutionibus Oratoriis* Petri Joannis Nunneſii, Valentini, cum ejuſdem Auctoris *Adnotationibus ineditis*, quibus accedunt ipſiuſmet Nunneſii *Tabulæ Inſtitutionum Rhetoricarum*, ne temporis injuriâ pereant, atque ita illis aliquando adjungi poſsint: item *Quæſtio de componendis Epiſtolis, in quibus de Gratiarum Actione diſputetur*: & eidem vindicata *Oratiuncula* in Scholis recitari ſolita, quam anno 1655. excuſam obſervavi cum Progymnaſmatis Petri Joannis Nunneſii editis Valentiæ a Franciſco Novella, apud Hieronymum Vilagraſa.

15 Poſtremo ſuis in locis *Rerum Verborumque memorabilium Indices* adjeci in Lectorum gratiam.

16 Ducibus igitur his duobus literatiſsimis Viris, Ælio Antonio Nebriſſenſi, & Petro Joanne Nunneſio, Valentino, ſummis bonarum Artium inſtauratoribus, facillimo negotio Eloquentiæ Studioſi perdiſcent *Artem Oratoriam* integram, & omnibus ſuis partibus abſolutam perfectamque: &, ſi in Scholis, in quibus Rhetoricæ Præceptores non erunt, Grammaticæ Magiſtri curaverint, ut Diſcipuli ſui *Organum* hoc patriâ linguâ interpretentur, & memoriæ ſuæ mandent (quod propter Operum brevitatem non difficulter aſſequentur) de Grammaticis fient Rhetores.

Hu-

17 Hujus *Organi* præſtantiam, ſi ſeparatim ejus Partes conſideremus, optime agnovit Gens illa, quæ ſibi præter cæteros Mortales egregiam Sapientiæ famam arrogabat: ideoque Doctor Cyprianus Suarez Ocannienſis, qui anno ætatis ſuæ vigeſimo octavo eorum Inſtitutum profiteri cœpit, edidit anno 1568. *De Arte Rhetorica Libros tres, ex Ariſtotele, Cicerone, & Quinctiliano pracipue depromptos: Quam ego provinciam* (inquit ille *in Præfatione ſua ad Chriſtianum Lectorem*) *cum eorum voluntate ſuſcepiſſem, quibus libenter vitæ mea rationem commiſi, his tribus Libris dicendi præcepta, quantum exiguæ ingenii mei vires efficere, & conſequi potuerunt, complexus ſum, ut juvarem adoleſcentes ad legendos Ariſtotelis, Ciceronis, & Quinctiliani doctiſsimos Libros, quibus eloquentiæ fontes continentur.* Titulo illo alliciente Lectores Nebriſſenſem imitatus Cyprianus Suarez, ne a tanti Præceptoris doctrina, & docendi methodo Hiſpanis gratiſsimâ diſcedere videretur; ſimulque ipſe ſatis inſtitutus a præſtantiſsimis ſui temporis Magiſtris Antonii diſcipulis & ſectatoribus, *Artem* ſuam *Rhetoricam* ſuorum præpotentiâ adjutus, in Scholas Hiſpaniæ introducere cœpit. Sed cum brevi tempore ſtudioſis exempla non ſupppeterent, eorum egeſtati ſuccurſum eſt, uti legitur in privilegio dato Matriti die 20. menſis Septembris, anno 1568. atque *Ars* illa Suarezii denuo excuſa fuit Hiſpali apud Alphonſum Eſcrivanum, anno 1569 quadruplicatâ chartâ, Cenſore Didaco Gratiano, diſertiſsimo viro, Librum illum comprobante *ut brevem & compendioſum, Matriti, die* 13. *Septembris, anno* 1568. Illi editioni adjuncta fuit *Tabula Pri. Lib. Rhetor. P. Docto. Cypriani Suarez brevem ſingulorum cap. ſummam continens Scholaſticis ediſcendam.* Quod attente obſervandum eſt.

18 Editionem illam Hiſpalenſem ſequuta fuit altera Antuerpenſis quadruplicatâ chartâ, anno 1575. quam cenſurâ ſuâ confirmavit M. Hieronymus Higueras Mantuæ Carpetanorum in Collegio ſuorum ſociorum 6. Kal. Sextilis ejuſdem anni 1575.

19 Succeſsit in Hiſpania alia editio, quam ſuffragio

ſuo

ſuo comprobavit Rodericus Gonzalez Mantuæ Carpetanorum in Collegio Societatis 6. Kal. Sextilis, anno 1577.

20 Aliam confirmavit Gregorius Fuentes ejuſdem Societatis, Cæſarauguſtæ 6. Kal. Martii 1581. quam editionem ego habeo & plurimi æſtimo: nam in ea repetitæ ſunt omnes memoratæ Cenſuræ proculdubio ſtudioſe collectæ, atque propoſitæ Auctoritatis conciliandæ gratiâ, tot multiplicatis editionibus in tam brevi tempore. Miror autem inter prædictas non commemorari editionem Venetam anni 1565. quam refert Alphonſus Ciaconius Ordinis Prædicatorum in Bibliotheca ſua: quæque, ut mihi videtur, prima fuit. Omitto alias poſteriores ad propoſitum noſtrum non facientes, exceptâ illâ, quæ Matriti facta fuit per Franciſcum Sanctium octuplicatâ chartâ anno 1583. impenſis Blaſii a Robles Bibliopolæ, ubi tres Suarezii Libri ab Auctore recogniti, & multis in locis locupletati dicuntur: ſimulque *Tabulæ* excuſæ fuerunt. Ad propoſitum redeo.

21 Animadvertit Gens illa perpicaciſsima, Alphonſum Torreſeum (alio nomine Turriculanum, hoc eſt, *de Torres*) ingenuarum Artium, & Philoſophiæ Magiſtrum, & Primarium Eloquentiæ Profeſſorem in Academia Complutenſi, doctum, & elegantem Grammaticum, & Rhetorem, ſequutum viam illam compendiariam docendi per *Tabulas*, quam præter cæteros Pariſiis promoverat Petrus Ramus, & in Hiſpania ejus diſcipulus, Petrus Joannes Nunneſius, Alphonſum (inquam) de Torres edidiſſe Compluti apud Joannem Iñiguez a Laquerica, anno 1579. *Tabulas breves, & compendiarias in duos Tomos Rhetoricæ a ſe compoſitæ.* Timebant Socii ne Rhetorica illa Magna (ut conjectari poſſumus, Antonianæ ſimillima) prodiret in lucem; neve ejuſdem *Tabulæ* a Rhetoricæ Studioſis probarentur: ideoque in tanti Viri æmulationem novæ *Duæ Tabulæ* perbreves compoſitæ fuerunt, ut tribus Suarezii Libris totidem Tabulæ reſponderent, *quas Scholaſtici ediſcerent*: quod attente obſervandum, & animadvertendum eſt. Quo anno id factum fuit, incertum eſt mihi. Legi-

ve-

vero editas fuiſſe Venetiis, ex Officina Damiani Zenarii anno 1589. digeſtas a Ludovico Carbone; & eodem anno etiam Veronæ eâdem formâ, cum Commentario Federici Ceruti Veronenſis. Præterea habeo has *Tabulas Rhetoricæ* Lugduni excuſas apud Abraham Cloquemin, ſedecies octuplicatâ chartâ, anno 1616. cujus titulo hæc ſubjecta ſunt. *Nunc demum hac poſtrema editione aucta.* Sed varias earum Tabularum editiones ſi inter ſe conferas, obſervabis quantum diſcrepant aliæ ab aliis pro illarum editorum libitu.

22 Atque hæ ſunt *Tabulæ*, quibus illius temporis Studioſi operam dare cœperunt maximo doctrinæ diſpendio: quod ego ipſe expertus confirmare poſſem: nam *Tabulas* illas *ſæpiſsime* recoctas, quibus *Artis* nomen dederunt, memoriæ mandare juſſus fui cum eſſem puer: utinamque ulterius non progreſſus fuiſſem diſcendo quàmplurimas ineptias: nam etiam memoriæ meæ committere coactus fui integram Franciſci Pomey *Rhetoricam*, cujus feliciſsime oblitus ſum poſtea quam operam dare cœpi Rhetoricis Libris Ciceronis, Cornificii, Quinctiliani, cæterorumque minorum Rhetorum Latinorum, itemque Ariſtoteiis, Demetrii Phalerii, Longini, & Hermogenis, cujus Rhetorici Libri a Nunneſsio amplificati, illuſtrarique, ſunt opus perfectiſsimum; ſed quod, niſi docente eminentiſsimo Magiſtro, eſt ſupra captum vulgarem, ut ejus *Tabulæ* demonſtrant provectioribus ſolum utiliſsimæ, in quorum gratiam eas evulgavi, & maxime ut Lectorum animos excitem ad legendos Rhetoricos Nunneſii Libros.

23 Interea vero intendamus mentem ad ea quæ nunc ſcire oportet. Si Suarezium cum Ælio Antonio componamus, Dareta cum Entello; utriuſque Operis Titulus unus idemque eſt: Opera vero inter ſe multum diſcrepantia. Alterum, ad unguem factum, & perfectiſsimum, exquiſitâ doctrinâ pleniſsimum, breviſsimumque: præterea ejus dictio, Ciceroniana, & Fabiana: quâ nulla alia limatior, nulla nitidior inveniri poteſt. Alterum, popu-

lare,

lare, certe non inelegans, utpote ex probatiſsimis Auctoribus deſſumtum: ſed ejus doctrina inferior eſt, & Artificium minus laborioſum; cujus major facilitas, quia difficillima Artis ibi non docentur, Lectores alliciebat. Illud formis Typographicis recudi deſiit, Nebriſſenſis Diſcipulis deficientibus: hoc typis frequentiſsime repetebatur, Suarezii Sociis magis magiſque in dies invaleſcentibus. *Tabulis Rhetoricis* idem propemodum contigit. Turriculanæ utiliſsimâ doctrinâ plenæ cum Auctore ſuo ſepultæ fuerunt. Suarezianæ, quæ veluti Index erant, propter facilitatem quâ diſcebantur, prævaluerunt, & ipſimet earum Auctori nocuerunt, ejus *Arte Rhetorica* neglectâ. Præterea Nunneſiana *Progymnaſmata* ex ejus Libro primo *Inſtitutionum Rhetoricarum* deſcripta, & edita Cæſarauguſtæ apud Eximinum Sanchez, 1596. ad Suarezianam *Artem* ſupplendam, ut ipſe Editor admonuit in *Præfatione ad Lectorem*, de medio ſublata fuerunt, ſubſtitutis *Tabulis* Suarezianis.

24 Nihil igitur jam deeſt, niſi ut Conſilium meum paucis aperiam. Artes reſtitui, & inſtaurari debent eo ipſo modo, quo literis renaſcentibus renovatæ fuerunt, & ad ſummam perfectionem deductæ. Audiamus igitur, & ſequamur maximos Hiſpanorum Magiſtros, Ælium Antonium Nebriſſenſem, & Petrum Joannem Nunneſium, Valentinum, præſtantiſsimos Artis Oratoriæ Doctores.

AR-

Digitized by Google

ARTIS RHETORICÆ

COMPENDIOSA COAPTATIO

EX ARISTOTELE, CICERONE, ET QUINTILIANO,

ANTONIO NEBRISSENSI CONCINNATORE.

PROLOGUS.

AD CLEMENTISSIMUM IN CHRISTO JESU PATREM ac Illuſtriſsimum Dominum, Dominum Franciſcum Simonidem, S. R. E. Cardinalem Hiſpanum, &c. Ælii Antonii Nebriſſ. in Complutenſi Gymnaſio Artis Rhetoricæ Profeſſoris, Præfatio in ejuſdem Artis Breviarium ex variis Auctoribus collectum.

POlus apud Platonem in eo Libro, qui de Arte Rhetorica *Gorgias* inſcribitur, interrogatus a Chærephonte, Quam Artem profiteretur; *Multæ*, inquit, *Artes, & Scientiæ ſunt in hominibus ex peritia perite adinventæ. Peritia namque facit vitam noſtram per Artem; imperitia vero per fortunam incedere.* Cui ſententiæ in magnis Moralibus aſtipulatur Ariſtoteles. *Ubi plurimum*, inquit, *eſt fortunæ, ibi minimum eſt artis, & prudentiæ: atque e contrario, ubi plurimum eſt artis, ibi minimum eſt caſus, & fortunæ.* Atqui ſi ulla eſt Ars, in qua plurimum fortuna dominetur; ea nimirum eſt Rhetorica. Eſt enim omnium difficillima: quippe cujus fructum poſsit percipere nemo, qui non ſit bonus vir; idemque dicendi peritus. Nam quid difficilius, ut ait Pittacus, quàm eſſe bonum virum? Quid magis arduum, quàm ut perſuadeas, copioſe ornateque dicere? Hinc eſt illud Ariſto-

ſtolis: (1) quod jam tranſit in proverbium: *Virtus moralis, & Ars intellectiva circa difficile verſantur*. Itaque non ſine cauſa in *Oratore* (2) Cicero ſcribit, quoſdam mirari ſolitos, quod in uno ſæculo complures optimi poëtæ; atque e diverſo in multis ſæculis vix Orator unus tolerabilis ſit repertus; cum præſertim Ars dicendi conſtet ex verbis trivialibus atque protritis; & ex ſententiis communi omnium ſenſu receptis. Cujus rei cauſa eſt in promptu. Nam in eo excellere, in quo æmulos non habeas; & eos vincere, qui non repugnent, nihil habet quod ſit magnificum. At in eo in quod omnes manibus pedibuſque nituntur, quodque per omnem vitam agunt, alios ſuperare; non admirabile modo; verum etiam divini cujuſdam operis munus eſt. Sed ad rem.

Ars dicendi tametſi cunctis hominibus eſt ingenita, quemadmodum, & Grammatica, & Dialectica; omnes enim emendate, argute, ornateque loqui nituntur: Ars tamen & conſuetudo perficit ut ea quæ in nobis natura inchoaverat, ad ſummàm reducantur. Sed eò Rhetorica difficilior eſt, quod ejus materia longe lateque patet: neque illius amplitudo poteſt ullis terminis coarctari. Sed cum ſint hujus Artis libri complures a clariſsimis Auctoribus Græcis, & Latinis editi: eòque res deducta ſit, ut nihil addi poſſe videatur; neſcio quo tamen modo aliquid deſideratur adhuc, quod ſit adeuntibus rem tam arduam quaſi opus introductorium. Ad quod faciendum tu me, Pater optime, identidem hortatus es, illâ, opinor, ratione ductus, ut in hoc pulcherrimo totius Orbis Hiſpani, ne dicam Terrarum Gymnaſio, eloquentiam cum ſapientia jungens, hanc quoque partem inhonoratam non relinqueres: ad quam exequendam hic meus labor nonnihil poſſet conducere. Sed poſt Ciceronem, & Quintilianum, qui nullum poſt ſe ſcribendi locum hac de re poſteris reliquêre; quid ego auſim in tantæ rei difficultate? *Introductorium*, inquis, quale illud fuit, quod in La-

(1) *Lib. 2. Ethicor. cap. 3.*

(2) *Lib. 1. cap. 3.*

Latinas litteras edidiſti: magnâque cum tuâ, atque Nationis noſtræ gloriâ per omnes nominis Latini gentes circunfertur. Oho, diſpar ratio eſt illius atque hujus negotii. Illic habebam complures mei ſimiles, quos imitarer: hic paucos, & qui me longius ab imitatione ſubmoverent. Illic ſunt multa, quæ poſſum mihi vel peculiari quodam jure meo vindicare, quæ prioribus fuerant incognita, atque etiam poſteris fortaſſe, niſi a me acceperint: hic vero quid ego inveniam, niſi quod eſt in ore omnium vulgoque protritum? Illic præterea res erat mihi cum pueris litterarum rudibus: hic vero cum viris, & quidem eruditiſsimis, qui forſan opinione quadam falsâ, quam ſemel de me acceperunt, aliquid egregium, novum, admirabile a me expectant. Quare ne mihi in hoc opere tale aliquid accidat, quale in illis *Introductionibus*; fuerunt enim qui dicerent, me nihil bene dixiſſe, niſi in iis quæ ab aliis accepi; in ceteris vero aberraſſe; nihil ex ingenio meo, neque unum quidem verbum apponam, niſi fortaſſe ad connectenda inter ſe Artis Præcepta, ne quis poſsit me calumniari, quod vetera atque aliena pro novis meiſque vendo. Et ne quis falſo de me exiſtimet quod ſum Orator, quia de Arte Oratoria Præcepta trado; ſciat Ciceroni placuiſſe, (3) nihil eſſe facilius, quam de arte ſcribere: nihil difficilius quæ ex arte dicere. Quid igitur? Quemadmodum ait Horatius:

— Fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exors ipſa ſecandi. Vale.

(3) *De Invent. Rhet. lib.* 1. *cap.* 6.

ANACEPHALEOSIS OPERIS.

Præparatio Operis. Cap. I.
An Rhetorica ſit Ars; & quid eſt. Cap. II.
De Artifice. Cap. III.
De Materia. Cap. IIII.
De Inſtrumentis. Cap. V.
De Fine. Cap. VI.
De Partibus Rhetorices. Cap. VII.
De Inventione. Cap. VIII.
De Diviſione Cauſarum. Ibid.
De Statu Cauſarum. Cap. IX.
De Triplici Statu Cauſarum. Cap. X.
De Ratione, Judicatione, & Continenti. C. XI.
De ſex Orationis Partibus. Cap. XII.
De Exordio. Cap. XIII.
De Narratione. Cap. XIIII.
De Partitione. Cap. XV.
De Confirmatione. Cap. XVI.
De Syllogiſmo. Cap XVII.
De Uſu Argumentorum. Cap. XVIII.
De Confutatione. Cap. XIX.
De Peroratione. Cap. XX.
De Cauſis in Genere. C. XXI.
De Genere Demonſtrativo. Cap. XXII.
De Genere Deliberativo. Cap. XXIII.
De Genere Judiciali. Cap. XXIIII.
De Diſpoſitione. Cap. XXV.
De Elocutione. Cap. XXVI.
De Memoria. Cap. XXVII.
De Pronunciatione. Cap. XXVIII.

FINIS.

Quin-

Quinque res in qualibet Arte eſſe neceſſarias. Cap. I.

QUod in ceteris Artibus, quarum finis eſt aliquod opus, uſu evenit, ut quinque propemodum res ſint neceſſariæ, Ars, Artifex, Materia, Inſtrumenta, Finis; id quoque in Arte dicendi majorem in modum exigi debet. Ars eſt, per quam Artifex operatur. Artifex eſt, qui per Artem operatur. Materia eſt, circa quam Ars verſatur, & Artifex. Inſtrumenta ſunt, quibus opus ex Materia perficitur. Finis eſt opus ipſum ab Arte, & Artifice profectum. Eſto exempli cauſa. Ars cælandi eſt, per quam cælator cælat. Aurum, argentum, aes, ſunt Materia circa quam cælator, & Ars cælandi verſantur. Cælum, lima, ſcobina, ſunt Intrumenta, quibus Artifex in conformanda Materia utitur. Vas cælatum, ſive ſignum, eſt Finis in Arte cælandi. Sed quia, ut Ariſtoteles ait, duo ſunt genera Finium, alterum opus, alterum operatio; & in cælatura quoque duplex poteſt eſſe Finis, aut ipſum opus cælatum; aut bene cælare; pari modo in Arte dicendi opus eſt in primis Artificio, per quod Artifex operetur: id eſt Rhetorice, quæ Latine *Oratoria* dici poteſt. Opus eſt etiam Artifice, qui per Artem operatur: is eſt Rhetor, qui Latine *Orator*. Opus quoque eſt ſubjecta Materia, circa quam Rhetor, & Rhetorica, verſentur: ea proprie eſt in triplici genere cauſarum, Demonſtrativo, Deliberativo, Judiciali. Opus eſt præterea Inſtrumentis, quibus operetur, ingenio videlicet, multimoda eruditione, animi præſtantia, voce, latere, decôre. Ad hæc opus eſt omnia ſuperiora ad certum finem dirigere: is eſt Oratio apte compoſita, ſive bene dicere ad perſuadendum.

An Rhetorice ſit Ars: & quid ſit. Cap. II.

DUbitabit vero quiſpiam ſitne Ars bene dicendi. Nam cum indocti, & barbari, & ſervi pro ſe loquuntur aliquid, dicunt ſimile principio, narrant, probant, confutant: &, quod vim habeat perorationis, deprecan-

cantur. Ante Thyſian prætcrea, & Coracem, primos Artis inventores, multi fuere diſerti, qui ſola natura duce perorarunt cauſas. Sed quod ſit Ars, confirmatur maximorum virorum auctoritate, qui libros de Arte Rhetorica inſcripſerunt: eſſetque indignum, ſi cum aliarum rerum, quæ ſunt minus dignæ, ſint Artes ab hominibus excogitatæ; Rhetoricen, maximum atque pulcherrimum opus, in tam ſublime faſtigium putemus ſine Arte perveniſſe. Erit igitur non ſolum Ars; ſed quemadmodum apud Platonem Polus interroganti Socrati (1) reſpondit, omnium Artium pulcherrima.

Rhetorica verò ab Iſocrate, Gorgia, Theodecte, aliiſque compluribus, *Vis facultaſque perſuadendi* definitur. (2) Sed & pecunia interdum perſuadet, & gratia, & auctoritas, & dignitas, & aſpectus ipſe ſine voce. Perſuadent etiam verbis meretrices, adulatores, mendici. Atque e diverſo non ſemper Orator perſuadet. Apollodorus Oratorem fortunæ ſubjicit, ut, ſi non perſuaſerit, non ſit Orator. Ariſtoteles ab eventu excludit; cum dicit, Rhetoricen eſſe *vim inveniendi omnia in Oratione perſuaſibilia.* Celſus Rhetoricen non de veris, ſed de ſimilibus veri eſſe putat. *Non enim*, ait, *bona conſcientia; ſed victoria litigantis eſt præmium.* Quod, ſi verum eſſet; Rhetorica peſsimo cuique arma daret ad nocendum. Sit igitur Rhetorices vera definitio *Ars bene dicendi.* Nam & Oratoris omnes partes complectitur, & mores, cum bene dicere non poſsit niſi bonus. In idem recidit Chryſippi ſententia, cum dicit eſſe *Scientiam rectè dicendi.*

De Artifice. Cap. III.

SI igitur Oratoria eſt *Ars rectè dicendi*, erit certe Orator quemadmodum a M. Catone definitur (1) *Vir bonus dicendi peritus.* Verum id quod ille poſuit prius; & ipsâ naturâ potius ac majus eſt, utique *vir bonus*. Quod

(1) *Lege*, Chærephonti. Vide Platonis *Gorgian.*
(2) Quinct. *Inſtit. Orat. lib.* 2. *cap.* 15.
(1) Quinct. *Inſtit. Orat. lib.* 12. *cap.* 1.

Quod ſi vis illa dicendi malitiam inſtruxerit, nihil ſit publicis privatiſque rebus perniciosius eloquentiâ. Ipſa quoque rerum natura in eo, in quo præcipue indulſiſſe homini videretur, quoque nos a ceteris animalibus ſeparaſſe; non parens, ſed noverca fuerit, ſi facultatem dicendi, ſociam ſcelerum, adverſam innocentiæ, hoſtem veritatis invenit. Mutos enim naſci, & egere omni ratione, ſatius fuiſſet, quàm providentiæ munera in mutuam perniciem convertere. Longius tendit hoc judicium meum: neque enim tantum id dico, eum, qui ſit Orator, virum bonum eſſe oportere; ſed nec futurum quidem Oratorem, niſi virum bonum. Nam certe neque intelligentiam conceſſeris iis, qui propoſitâ honeſtorum ac turpium viâ pejorem ſequi malint; neque prudentiam, cum graviſsimas frequenter legum, ſemper vero malæ conſcientiæ pœnas a ſemetipſis improviſo rerum exitu induantur. Quod ſi neminem malum eſſe niſi ſtultum eundem, non modo a ſapientibus dicitur; ſed vulgo quoque ſemper eſt creditum; certe non fiet unquam ſtultus, Orator. Adde quod ne ſtudio quidem operis pulcherrimi vacare mens niſi vitiis libera poteſt. Primum quòd in eodem pectore nullum eſt honeſtorum turpiumque conſortium: & cogitare optima ſimul, & deterrima, non magis eſt unius animi, quàm ejuſdem hominis bonum eſſe, ac malum. Deinde quòd mentem tantæ rei intentam vacare omnibus aliis, etiam culpa carentibus, curis oportet. Præterea omnino Orator id agit, ut auditori quæ propoſita fuerint, vera, & honeſta videantur. Utrum igitur hoc facilius bonus vir perſuadebit; an malus? Bonus quidem, & dicit ſæpius vera, atque honeſta: ſed etiam, ſi quando aliquo ductus officio falſo hæc affirmare conabitur, majore cum fide neceſſe eſt audiatur. At malis hominibus ex conceptu opinionis, & ignorantia recti nonnumquam excidit ipſa ſimulatio; frequenterque accidit, ut his etiam vera dicentibus fides non adhibeatur.

De

De Materia Rhetorices. Cap. IIII.

MAteria Rhetorices, ut plures maximique hujus Artis Auctores tradiderunt, (1) eſt omnis res, quæcumque ad dicendum ſubjecta erit. Nam & Socrates apud Platonem dicere Gorgiæ videtur, non in verbis eſſe Materiam; ſed in rebus.

Et in *Phædro* palam non in judiciis modo, & in concionibus; ſed etiam in rebus privatis ac domeſticis Rhetoricen eſſe demonſtrat. Et Cicero quodam loco Materiam Rhetorices vocat *Res, quæ ſubjecta ſunt ei*: ſed certas demum putat eſſe ſubjectas. Aliubi verò de omnibus rebus Oratori dicendum arbitratur: his quidem verbis. *Quamquam vis Oratoris profeſſioque ipſa bene dicendi hoc ſuſcipere ac polliceri videatur, ut omni de re quæcumque ſit propoſita, ornate ab eo copioſeque dicatur.* Atque adhuc alibi. (2) *Verum enim vero Oratori quæ ſunt in hominis vita, quandoquidem in ea verſatur Orator, atque ea eſt ei ſubjecta Materies, omnia quæſita, audita, lecta, diſputata, tractata, agitata eſſe debent.* Dicet vero quiſpiam: *Omnium igitur Artium peritus erit Orator, ſi de omnibus ei dicendum eſt?* Poſſem hic Ciceronis reſpondere verbis: (3) *Mea quidem ſententia nemo eſſe poterit omni laude cumulatus Orator, niſi erit omnium rerum magnarum atque artium ſcientiam conſecutus.* Sed mihi ſatis eſt, ejus eſſe Oratorem rei, de qua dicet, non inſcium. Neque enim omnes *cauſas* novit: & debet poſſe de omnibus dicere. De quibus ergo dicet? De quibus didicit. Similiter de Artibus quoque, de quibus dicendum erit, interim diſcet: & de quibus didicerit, dicet. Quid ergo? (4) non aut faber de fabrica melius; aut de Muſice muſicus? Si neſciat Orator quid ſit, de quo quæratur; planè melius. Nam & litigator ruſticus illiteratuſque de cau-

(1) Inter quos Quinctilianus *Inſtit. Orat. lib. 2. cap. 21.*
(2) Cicero *de Orat. lib. 3. cap. 14.*
(3) Cicero *de Orat. lib. 1. cap. 6.*
(4) Quinct. *Inſtit. Orat. lib. 2. cap. 21.*

cauſa ſua melius, quàm Orator qui neſciet quid in lite ſit, dicet; ſed accepta a Muſico, a Fabro, ſicut a Litigatore, melius Orator, quàm ipſe qui docuerit. Verum & Faber cum de fabrica, & Muſicus cum de Muſica, ſi quod confirmationem deſideraverit, dicet, non erit quidem Orator; ſed faciet illud quaſi Orator. Sicut cum vulnus imperitus deligavit, non erit Medicus; ſed faciet ut Medicus. Gorgias quidem adeo Rhetori de omnibus putavit eſſe dicendum, ut ſe in auditoriis interrogari pateretur, quâ quiſque de re vellet. Hermagoras quoque, dicendo mareriam eſſe in *Cauſſa*, & in *Quæſtionibus*, omnes res ſubjectas erat complexus. Sed quæſtiones ſi negat ad Rhetoricen pertinere, diſſentit a nobis. Si autem ad Rhetoricen pertinent, ab hoc quoque adjuvamur: nihil eſt enim quod non in *Cauſſam*, aut *Quæſtionem* cadat. Ariſtoteles rres faciendo partes Orationis, *Judicialem*, *Deliberativam*, *Demonſtrativam*, (5) pene & ipſe Oratori ſubjecit omnia: nihil enim non in hæc cadit. Nos verò dicamus, Materiam Rhetorices propriam rria eſſe Genera illa Cauſſarum, quæ primus omnium Ariſtoteles poſuit: ſicut Cælaturæ, argentum, aurum, & electrum: verſari tamen aliquando circa Materiam, quæ ſit aliarum Artium propria: quemadmodum aeris, & ferri, quâ quidem utuntur aeratius faber, atque ferrarius.

De Inſtrumentis Rhetoricæ. Cap. V.

INſtrumenta præterea ſunt neceſſaria, ſine quibus formari materia in id quod velimus effici opus, non poteſt. Sed illa non tam ad Artem, quàm ad Artificem pertinent. Neque enim ſcientia deſiderat Inſtrumentum, quæ poteſt eſſe conſummata, etiam ſi nihil faciat. Sed illis opifex indiget; quemadmodum Cælator, cælo; & penicillo, Pictor. Sunt autem Inſtrumenta partim diligentiâ noſtrâ comparata; partim naturalia: quanquam utraque inchoantur a natura; perficiuntur autem uſu, & conſuetudine. Itaque cognitio rerum naturalium, atque earum

(5) Ariſtoteles *Concionalem videtur appellare, quam alii Deliberativam.*

rerum, quæ hominis, qua homo eſt, propriæ ſunt. Peritia quoque Juris Civilis, atque Hiſtoriarum, Inſtrumenta Oratoris poſſunt appellari. Hæc arma (1) habere ad manum, horum ſcientiâ debet eſſe ſuccinctus; accedente verborum figurarumque facili copiâ, & *Inventionis*, ratione, & diſponendi uſu, & memoriæ firmitate; & *Actionis* gratia. Sed plurimum ex his valet animi præſtantia, quam nec metus frangat, nec acclammatio terreat, nec audientium auctoritas ultra debitam reverentiam tardet. Nam, ut abominanda ſunt contraria his vitia confidentiæ, temeritatis, improbitatis, arrogantiæ; ita citra conſtantiam, fiduciam, fortitudinem, nihil Ars, nihil ſtudium, nihil profectus ipſe profuerit: ut, ſi des arma timidis; & imbellibus. Verecundia vitium quidem, ſed amabile, & quæ virtutes facillime generet; dicimus eſſe interim adverſam, multiſque in cauſſa fuiſſe, ut bona ingenii ſtudiique in lucem non prolata ſitu quodam ſecreti conſumerentur. Sciat autem, ſi quis hæc forte minus adhuc peritus diſtinguendi vim cujuſque verbi, leget, non probitatem a me reprehendi, ſed verecundiam: quæ eſt timor quidam reducens animum ab iis quæ facienda ſunt: inde confuſio, & cœpti pœnitentia, & ſubitum ſilentium. Quis porro dubitet vitiis aſcribere affectum, ptopter quem facere honeſte pudet? Neque ego rurſus volo eum, qui ſit dicturus, ſollicitum ſurgere, & colore mutari, & periculum intelligere: quæ ſi non accident, etiam ſimulanda erunt. Sed intellectus hic ſit operis, non metus: moveamurque, non concidamus. Optima eſt autem emendatio verecundiæ, fiducia: etiam quamlibet imbecilla frons, magnâ conſcientiâ ſuſtinetur. Sunt & naturalia, quæ tamen, & curâ juvantur, Inſtrumenta, vox, latus, decor: quæ qnidem tantum valent, ut frequenter famam ingenii faciant.

De

(1) Quinct. *Lib.* 12. *cap.* 5.

Digitized by Google

De Rhetorices Fine. Cap. VI.

QUemadmodum jam inde ab initio dictum eſt, auctore Ariſtotele, duplex eſt finis: alter operatio, ut citharædi citharam pulſare: alter opus ipſum, ut fabri lignarii, cithara; ita duplex eſt Finis Rhetoricæ: opus ad quod omnia Artis præcepta diriguntur: idque eſt Oratio ad id quod dicendum eſt apte compoſita: vel potius apte dicere ad perſuadendum, etiamſi non perſuadeat: Quæ eſt operatio. Nam ſicut in Rhetorices definitione diximus, multa alia ſunt quæ perſuadent: & tamen ad Rhetoricam non pertinent. Iſocrates Rhetoricen vim perſuadendi Opificem eſſe dicit. Cui aſtipulatur Gorgias in Platonis Dialogo: qui Gorgiæ ipſius nomine de *Rhetorica* inſcriptus eſt. Sed tandem a Socrate coactus (1) Vim dicendi perſuadendi Finem Rhetorices eſſe confitetur. A quo non diſſentit Theodectes, ſive ipſius id opus eſt, quod de Rhetorice nomine ejus inſcribitur; ſive, ut creditum eſt, Ariſtotelis: in quo eſt ſcriptum, Finem eſſe Rhetorices ducere homines dicendo in id, quod Orator velit. Cicero in hac parte ſibi non ſatis conſtat: nam pluribus in locis ſcripſit, Oratoris Officium eſſe dicere appoſite ad perſuadendum. In Rhetoricis etiam, quos ſine dubio ipſe non probat, Finem facit perſuadere. Quod ſi verum eſt, (2) præſtabit hunc ſemper Orator: ſemper enim bene dicet. Firmum autem hoc, quod opponitur adverſus eos, fortaſſe ſit, qui perſuadere Finem putaverunt. Noſter Orator Arſque a nobis finita non ſunt poſita in eventu. Tendit quidem ad victoriam qui dicit: ſed cum bene dixit, etiamſi non vincat, id quod Arte continetur, efficit. Nam & gubernator vult ſalva nave in portum pervenire: ſi tamen tempeſtate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator: dicetque notum illud, *Dum clavum rectum teneam.* Et Medicus ſanitatem ægri petit: ſi tamen, aut valetudinis

(1) Quinct. *Lib.* 2. *cap.* 15.
(2) Quinct. *Lib.* 2. *cap.* 17.

vi, aut intemperantiâ ægri, aliove quo caſu ſumma non contingit, dum ipſe omnia ſecundum rationem fecerit, medicinæ fine non excidet. Ita Oratori bene dixiſſe Finis eſt: nam eſt Ars ea in actu poſita; non in effectu. Quæ igitur de Arte, Artifice, Materia, Inſtrumentis, & Fine Rhetorices in genere dicenda fuerunt, breviter perſtrinximus. Nunc partes illius proſequemur.

De quinque Artis Rhetoricæ Partibus. Cap. VII.

QUinque Rhetoricæ Partes oportet eſſe in Oratore, (1) *Inventionem*, *Diſpoſitionem*, *Elocutionem*, *Memoriam*, *Pronunciationem*, ſive *Actionem*: nam utroque modo dicitur. *Inventio* eſt excogitatio rerum verarum aut veriſimilium, quæ cauſſam reddunt probabilem. *Diſpoſitio* eſt ordo & diſtributio rerum, quæ demonſtrat, quid, quibuſque in locis ſit collocandum. *Elocutio* eſt idoneorum verborum, & ſententiarum ad inventionem accommodatio. *Memoria* eſt firma animi rerum, & verborum, & diſpoſitionis, perceptio. *Pronunciatio* eſt vocis, vultûs, & geſtûs, moderatio cum venuſtate.

His quinque partibus ut plurimi maximique Auctores tradiderunt, omnis Orandi ratio conſtat. (2) Sermo namque, quo quidem voluntas aliqua enunciatur, habeat neceſſe eſt, & rem, & verba. Ac ſi brevis eſt, & una concluſione finitur; nihil fortaſſe ultra deſiderat: at Oratio longior plura exigit: nam opus eſt in primis multa invenire: ac deinde inventa ſuo quæque loco diſponere. Neque tantum refert quid, & quo ordine dicamus: ſed quomodo: opus eſt igitur Elocutione. Sed neque omnia, quæ res poſtulat, dicere; nec ſuo quæque loco poterimus, niſi adjuvante Memoria. Quapropter ea pars quarta erit. Verum hæc omnia corrumpit, ac propemodum perdit indecora, vel voce, vel geſtu, Pronunciatio. Huic igitur neceſſario tribuendus eſt quintus locus. His adjecerunt quidam ſextam Partem, ita ut Inventioni ſubne-

(1) Cornificius ad Herennium, *Lib.* 1. *cap.* 2.
(2) Quinct. *Inſtit. Orat. lib.* 3. *cap.* 3.

necterent, Judicium; quia primum eſſet invenire; deinde, judicare. Ego porro nec inveniſſe eum credo, qui non judicavit. Neque enim contraria, communia, ſtulta inveniſſe dicitur quiſquam; ſed non vitaſſe. Et Cicero quidem in Rhetoricis Judicium ſubjecit Inventioni. Mihi autem tribus primis partibus videtur eſſe permixtum: nam neque Diſpoſitio ſine eo, nec Elocutio fuerit: ut Pronunciationem quoque vel plurimum ab eo mutuari putem. Quod hoc audacius dixerim, quod in Partitionibus Oratoriis ad eaſdem de quibus ſupra dictum eſt, quinque pervenit Partes. Nam cum dupliciter primum diviſiſſet Inventionem ac Elocutionem; Res, ac Diſpoſitionem Inventioni; verba, & Pronunciationem Elocutioni dedit: Quintamque conſtituit communem ac velut cuſtodem omnium, *Memoriam.* Quod vero paulo ante diximus de Judicio, non modo Inventioni, ſed aliis quoque Rhetorices Partibus permixtum; (3) nunc mea quidem opinione latius adhuc patere videtur, ut ne a ſententiis quidem ac verbis ſaltem ſingulis poſsit ſeparari. Nec magis Arte traditur, quàm guſtus, aut odor. Ideoque nos quid in quaque re ſequendum cavendumque ſit, docebimus, ut ad ea judicium dirigatur. Præcipiam igitur, ne, quod effici non poteſt, aggrediamur: ut contraria vitemus, & communia: ne quid in eloquendo corruprum, obſcurumque ſit. Quod referatur oportet ad ſenſus, qui non docentur. A Judicio non multum diſtat Conſilium: differunt tamen: quod illud oſtendentibus ſe adhibetur; hoc latentibus, aut omnino nondum repertis, aut dubiis.

De Inventione; & primo de Diviſione Cauſſarum ſecundum ſubſtantiam, & ſecundum accidens. Cap. VIII.

AD Inventionem, quam diximus eſſe primam Rhetorices partem, Quinctilianus refert (1) tria Genera Cauſſarum: *Demonſtrativum, Deliberativum, Judiciale.* Ad eandem quoque refert tres Status Cauſſarum, *Conjecturalem, Legitimum, Juridicialem.* Sex præterea Orationis partes, *Exor-*

(3) Quinct. *Inſtit. Orat. lib. 6. cap. 5.* (1) *Inſtit. Orat. lib. 3. cap. 3.*

Exordium, *Narrationem*, *Diviſionem*, *Confirmationem*, *Confutationem*, *Perorationem*. De quibus ſingulis breviter diſſerendum eſt: atque in primis de tribus Cauſſarum Generibus, quas ſupra diximus eſſe Rhetorices Materiam propriam. Alioqui nihil eſt, de quo non poſsit Orator dicere: nam & conqueri poteſt, & conſolari, & mitigare, & concitare, & terrere: confirmare, præcipere, obſcure dicta interpretari, narrare, deprecari, gratias agere, gratulari, objurgare, execrari, deſcribere, mandare, renunciare, optare, opinari, & alia hujuſmodi: quæ proprie in nullo trium illorum Generum continentur. Igitur Genera Cauſſarum, quæ recipere debet Orator, tria ſunt: (2) *Demonſtrativum*, *Deliberativum*, *Judiciale*.

Demonſtrativum Genus eſt, quod attribuitur in alicujus certæ Perſonæ laudem, aut vituperationem. *Deliberativum* Genus eſt, quod poſitum in conſulatione habet in ſe ſuaſionem aut diſſuaſionem. *Judiciale* eſt, quod poſitum in controverſia habet in ſe Accuſationem, aut Petitionem, cum Defenſione. Sed hæc diviſio cauſæ ſecundum illius ſubſtantiam facta eſt: hoc eſt, Generis in ſuas formas; & formarum rurſus in ſubjectas ſpecies.

Eſt & altera Cauſſæ diviſio ſecundum accidens in quattuor Genera: (3) *Honeſtum*, *Turpe*, *Dubium*, *Humile*.

Honeſtum Genus Cauſſæ putatur, cum aut id defendimus, quod ab omnibus defendendum videtur; aut oppugnamus, quod ab omnibus videtur debere oppugnari: ut pro viro forti contra paricidam.

Turpe Genus Cauſſæ intelligitur, cum aut honeſta res oppugnatur; aut defenditur turpis, ut pro paricida contra virum fortem.

Dubium Genus eſt, quod habet in ſe partem honeſtatis, & turpitudinis partem: ut, ſi accuſetur, aut defendatur adulter, qui Tyrannum occidit.

Humile Genus Cauſſæ eſt, cum res contemnenda antefer-

(2) Cornificius *Rhetor. Lib.* 1. *cap.* 2.
(3) Cornificius *Lib.* 1. *cap.* 3.

fertur. Quinctilianus (4) addit quintum Genus, hoc eſt, *Admirabile*, quod opponitur *Humili*. Hoc *Adoxon* appellat, quod in nulla ſit hominum opinione: illud, *Paradoxon*, quod ſit admirabile, hoc eſt, præter hominum opinionem: ut, ſi velimus oſtendere quod nemo peccat niſi ignorans: aut, quod nihil eſt bonum, niſi quod ſit honeſtum. Propoſita igitur aliquâ Cauſsâ, vel data oratione, quæ ſit ex Arte profecta; primo attendendum eſt, quod ſit Genus Cauſſæ: puta, Oratio *pro Milone*, manifeſtum eſt, quod ſit in Genere *Judiciali*: & in ejus Generis ſpecie alterâ, hoc eſt, Defenſione; tum quærendum eſt de Cauſſæ Statu, nam tres ſunt, quemadmodum ſtatim dicemus.

De Cauſſæ Statu. Cap. IX.

CUm omnis Cauſſa aliquo Statu contineatur, primo dicendum eſt quid ſit *Status*: tum, quot, & qui ſint *Status*, quos Cicero, *Conſtitutiones*, vulgus Juriſconſultorum, *Litium conteſtationes* appellat. Quæ non modo in Genere Judiciali; ſed in aliis quoque Generibus quæri debent: quemadmodum paulo poſt dicemus. Dictus eſt autem *Status*, (1) quod in eo ſit primus Cauſſæ congreſſus, vel quod in hoc Cauſa conſiſtit: & nominis quidem hæc origo: nunc, quid ſit. *Statum* quidam dixerunt *primam Cauſſarum conflictionem*, quos recte ſenſiſſe, parum elocutos puto: non eſt enim *Status* prima conflictio; ſed quod ex prima conflictione naſcitur. Ut ſi quis dicat: *Sonus eſt duorum corporum conflictio*, erret, ut opinor: non enim ſonus eſt conflictio; ſed ex conflictione provenit. Eſto exempli Cauſſa, *Occidiſti hominem*: *Non occidi*: nondum eſt Status Cauſſæ; ſed Quæſtio quæ ſuboritur: *An occiderit*. Unde & a quibuſdam *Quæſtio*: ab aliis *Caput* eſt appellatum Quod vero dictum eſt Statum eſſe *primam Cauſſæ conflictionem*, plerosque in errorem induxit, qui crediderunt, *Statum* ſemper ex prima Quæſtione ducendum: quod eſt vitioſiſsimum. Nam quæ-

ſtio

(4) *Inſtit. Orat. lib.* 4. *cap.* 5.
(1) Quinct. *Lib.* 3. *cap.* 6.

ſtio nulla non habet utique & *Statum*: conſtat enim ex Intentione, & Depulſione. Sed aliæ Quæſtiones ſunt propriæ Cauſſarum, de quibus ferenda ſententia eſt: aliæ adductæ extrinſecus, aliquid tamen ad ſummam Cauſſæ conferentes: velut auxilia quædam. Quo fit ut in controverſia unâ plures Quæſtiones eſſe dicantur. Porro harum leviſsima quæque primo loco fungitur. Namque & illud frequens eſt, ut ea quibus minus confidimus, cum tractata ſint, omittamus; interim ſponte noſtra velut donantes, interim ad ea quæ ſunt potentiota, gradum ex his feciſſe contenti. Simplex autem Cauſſa etiamſi varie defenditur, non poteſt habere plus uno, de quo pronuncietur: atque inde erit *Status Cauſſæ*: quod & Orator ſibi præcipue obtinendum; & Judex ſpectandum maxime intelligit, in hoc enim *Cauſa* conſiſtit Cæterum Quæſtionum *Status* poſſunt eſſe diverſi Quod, ut breviſsimo pateat exemplo, cum Reus dicit: *Non occidi*, Conjecturalis *Status* naſcitur: ſemper autem firmius eſt non feciſſe. Itaque *Statum* eſſe in eo judicabo quod dicerem: ſi mihi pluſquam unum dicere non liceret. Quod ſi Reus diceret, *Occidi; ſed jure Occidi*, Qualitatis utitur *Statu*: eſtque Quæſtio, *An jure occiderit*? Recte igitur eſt appellata *Cauſſarum prima conflictio*; non *Quæſtionum*. Sic in cauſſa *pro Milone* circa primas Quæſtiones, quæ ſunt ante Narrationem poſitæ, non judicabo *conflixiſſe Cauſſam*: ſed, ubi totis viribus inſidiator, Clodius, ideoque jure interfectus oſtenditur. Et hoc eſt quod ante omnia conſtituere in animo ſuo debet Orator, etiamſi pro Cauſſa plura dicturus eſt, quid maxime liquere Judici velit.

De triplici Cauſſarum Statu. Cap. X.

STatus Cauſſarum alii plures, alii pauciores eſſe dixerunt. Cicero (1) tres ponit, *Conjecturalem*, *Legitimum*, *Juridicialem*. *Conjectaralis* eſt, cum de facto controverſia eſt: ut, *Occidiſti*: *Non Occidi*. Hic de facto quæritur, quod per conjecturas tamen aſſequi poſſumus, un-

(1) Cornificius *ex Hermete, Doctore ſuo, lib. 1. cap. 22.*

unde & *Conjecturalis* dictus: cognominatur quoque *Inficialis* ab eo quod reus negat id, quod actor intendit. *Legitima* Conſtitutio eſt, cum in Scripto, aut ex Scripto aliquid controverſiæ naſcitur. Ea dividitur in partes ſex, in *Scriptum*, & *Voluntatem*, ſive *Sententiam*: in *Contrarias Leges*, in *Ambiguum*, in *Definitionem*, in *Tranſlationem*, in *Ratiocinationem*.

Ex *Scripto*, & *Sententia* naſcitur controverſia, cum videtur Scriptoris Voluntas cum ſcripto ipſo diſſentire.

Ex *contrariis Legibus* controverſia conſtat, cum alia Lex jubet, aut permittit; alia vetat quidpiam fieri.

Ex *Ambiguo* Controverſia naſcitur, cum res in unam ſententiam ſcripta, duos, aut plures ſenſus ſignificat.

Ex *Definitione* conſtat Cauſſa cum in controverſia eſt, quo nomine factum appelletur. Puta, furtum, an ſacrilegium: paricidium, an homicidium.

Ex *Tranſlatione* Conſtitutio naſcitur, cum, aut Tempus differendum, aut Accuſatorem mutandum, aut Judices declinandos Reus dicit.

Ex *Ratiocinatione* Controverſia conſtat, cum res ſine propria Lege venit in judicium; quæ tamen ab aliis Legibus ſimilitudinem quandam aucupatur.

Juridicialis Conſtitutio eſt, cum inter actorem, & reum de facto convenit; ſed jure, an injuriâ factum ſit, quæritur. Ejus Conſtitutionis partes ſunt duæ, quarum una, *Abſoluta*; altera, *Aſſumptiva* nominatur. *Abſoluta* eſt cum id ipſum quod factum eſt, ut aliud nihil foris aſſumatur, recte factum eſſe dicemus. Ea eſt hujuſmodi: *Occidiſti*: *Occidi*. Hic factum nihil extra ſumendo, jure & æquitate defenditur. *Aſſumptiva* pars eſt, cum per ſe Defenſio infirma eſt: ſed aſſumpta extraneâ re comprobatur. *Aſſumptivæ* partes ſunt quatuor, (2) *Conceſsio*, Criminis *Remotio*, *Tranſlatio* criminis, *Comparatio*.

Conceſsio eſt cum Reus poſtulat ſibi ignoſci. Idque, aut *purgando* ſe, quod non conſulto fecerit; ſed aut per fortunam, aut per imprudentiam, aut per neceſsitatem.

(2) Cornificius *Rhetor. ad Herenn. lib.* 1. *cap.* 14.

Aut *deprecando*, cum & peccaſſe ſe & conſulto Reus feciſſe confitetur: & tamen poſtulat ut Judex ſui miſereatur.

Ex *Remotione* criminis cauſa conſtat, cum a nobis non crimen; ſed culpam ipſam amovemus: & vel in Hominem transferimus; vel in Rem quampiam conferimus.

Ex *Tranſlatione* criminis Cauſſa conſtat, cum feciſſe nos non negamus; ſed aliorum peccatis coactos feciſſe dicimus: Ut *Oreſtes* cum ſe defendit, in Matrem confert crimen, quod illa Patrem occiderit.

Ex *Comparatione* Cauſſa conſtat cum dicimus neceſſe fuiſſe alterutrum facere: & id quod fecerimus ſatius fuiſſe facere. Quæ igitur Conſtitutiones; & quæ Conſtitutionum partes ſint, ſatis videor oſtendiſſe.

De Ratione, Judicatione, & Continenti. Cap. XI.

IGitur reperto Cauſſæ Statu, *Ratio* quærenda eſt. *Ratio eſt*, (1) *quæ Cauſſam facit*, & *continet Defenſionem*: hoc modo. Oreſtes, cum confitetur ſe occidiſſe Matrem, niſi attulerit facti rationem, pervertit Defenſionem. Ergo affert eam, quæ niſi intercederet, ne Cauſſa quidem eſſet. *Illa enim*, inquit, *Patrem meum occiderat*. Ergo, ut oſtendi, Ratio ea eſt, quæ continet Defenſionem: ſine qua ne parva quidem dubitatio poteſt remorari damnationem.

Inventâ Ratione *Firmamentum* quærendum eſt: ideſt, quod Accuſationem continet, & quod affertur contra Rationem Defenſionis, de qua ante dictum eſt. Id conſtituetur hoc modo. Cum uſus fuerit Oreſtes Ratione, hoc pacto, *Jure occidi*: *illa enim Patrem meum occiderat*; utetur Accuſator Firmamento hoc modo. *Sed non abs Te tamen occidi, neque indemnatam pœnas pendere oportuit.* Ex *Ratione* Defenſionis, & ex *Firmamento* Accuſationis Judicii *Quæſtio* naſcatur, oportet: quam nos *Judicationem*, Graeci *Crinomenon* appellant. Ea conſtituitur ex conjunctione Firmamenti, & Rationis defenſione, hoc modo. Cum dicat Oreſtes, *Se Patris ulciſcendi cauſſâ Matrem occidiſſe*, rectumne fuerit, a filio ſine judicio Clytæmneſtram

(1) Cornificius *Lib.* 1. *cap.* 16.

ſtram occidi. Ergo hac Ratione Judicationem reperire convenit. Reperta Judicatione, omnem rationem totius Rationis eò conferri oportebit. In omnibus Conſtitutionibus, & partibus Conſtitutionum, hac via Judicationes reperientur præterquam in *Conjecturali Conſtitutione.* Nam in ea nec Ratio quare fecerit, quæritur: feciſſe enim negatur: nec Firmamentum exquiritur: quia nec ſubeſt Ratio. Quare ex Intentione, & ex Inficiatione Judicatio conſtituitur hoc modo. Intentio eſt, *Occidiſti Ajacem.* Inficiatio, *Non occidi.* Judicatio, *Occideritne.* Ratio omnis utriuſque Orationis, ut ante dictum eſt, ad hanc Judicationem conferenda eſt.

Si plures erunt Conſtitutiones, aut partes Conſtitutionum, Judicationes quoque plures erunt in una Cauſſa: ſed omnes ſimili modo reperientur. Sed ea quæ de Statu, Ratione, Judicatione, & Continenti dicta ſunt, videntur ad Judiciales tantum materias pertinere: quorum inſcitiam cum omnia tria Genera fuerimus executi, res ipſa deprehendet. Nam cum omnis Cauſſa poſita ſit in Controverſia; neceſſe eſt ex Statu ſuboriatur Quæſtio generalis: puta, in Genere Demonſtrativo, ſiquis Uticenſis Catonis laudandi provinciam ſuſceperit; Cæſar qui in illum duos Anticatones ſcripſit, vituperandum eſſe potius dicat; maxima Quæſtio ex Statu ſuboritur: *An Cato ſit laudandus?* Atque in Deliberativo rurſus, ſiquis ſuadere velit bellum in Mauritanos gerendum, alius vero diſſuadeat; ſumma Quæſtio erit, *An bellum in illos ſit gerendum.* Quod ſi rurſus Adverſarius admittat gerendum, ſed non hoc tempore, aut tanto apparatu, aut tali genere, aut ſub illo Duce belli; alii eſſent Status Cauſſarum: proinde, aliæ Quæſtiones.

De ſex Orationis Partibus. Cap. XII.

I*Nventio*, inquit Cicero, (1) in ſex Orationis partes conſumitur: in *Exordium*, *Narrationem*, *Diviſionem*, *Confirmationem*, *Confutationem*, & *Concluſionem*. *Exor-*

(1) Cornificius *ad Herennium*, *Rhetorico primo*, *cap.* 3.

dium eſt Principium Orationis , per quod animus Auditoris, aut Judices, conſtituitur,vel apparatur,ad audiendum. *Narratio* eſt rerum geſtarum , aut perinde ut geſtarum expoſitio. *Diviſio* eſt , per quam aperimus quid conveniat : & quid in controverſia ſit : & per quam exponimus quibus de rebus ſimus dicturi. *Confirmatio* eſt noſtrorum argumentorum expoſitio cum aſſeveratione. *Confutatio* eſt contrariorum locorum diſſolutio. *Concluſio* eſt Artificioſus terminus Orationis.

Fuerunt & clari quidem Auctores , (2) quibus ſolum videretur Oratoris officium docere. Namque , & Affectus duplici ratione excludendos putabant : primum , quia vitium eſſet omnis animi perturbatio ; deinde , quia Judicem a veritate depelli miſericordiâ , vel irâ , ſimilibuſque , non oporteret : & Voluptatem Audientium petere, cum vincendi tantum gratia diceretur , non modo agenti ſupervacuum ; ſed vix etiam viro dignum arbitrabantur. Plures vero qui nec ab illis ſine dubio partibus rationem orandi ſubmoverent ; hoc tamen proprium atque præcipuum crederent opus , ſua confirmare ; & quæ ab Adverſario proponerentur ; refutare.

Hoc in loco videtur commodiſsime tractari poſſe Quæſtio illa , ſitne Oratori licitum fallere Judicem in perſequendis litibus ; aut Senatorem , in conſulationibus; aut in concionibus, Populum ; atque pro communi omnium utilitate aliquando mentiri. Quod ſi Orator eſt vir bonus dicendi peritus, quid turpius , & bono viro indignius , quàm ob ullam Cauſſam mentiri ? Atqui ſi hoc aliquando non liceret ; qui de Arte Rhetorica ſcripſerunt , (3) non de Coloribus , de Confeſſo , & de difficilium Cauſſarum Defenſione præcepta tradidiſſent : niſi aliquando vis , & facultas dicendi expugnaret ipſam veritatem. Quibus ego cum de Arte primum reſpondero; etiam pro viri boni officio , ſi quando eum ad defenſionem nocentium ratio duxerit , ſatisfaciam. Pertractare

enim

(2) Quinct. *Lib. 5. in Proœmio.*
(3) Quinct. *Lib. 12. cap. 1.*

Digitized by Google

enim quomodo aut pro falſis; aut etiam pro injuſtis aliquando dicatur, non eſt inutile, vel propter hoc ſolum, ut ea facilius, & deprehendamus, & refellamus: quemadmodum remedia melius adhibebit, cui nota quæ nocent, fuerint. Neque enim Academici, cum in utramque diſſerunt partem, non ſecundum alteram vivunt. Neque Carneades ille, qui Romæ, audiente Cenſorio Catone, non minoribus viribus contra Juſtitiam dicitur diſſeruiſſe, quàm pridie pro Juſtitia dixerat, injuſtus ipſe vir fuit. Verum, & virtus quid ſit, adverſa ei malitia detegit: & æquitas fit ex iniqui contemplatione manifeſtior: & plurima contrariis probantur. Debent ergo Oratori ſic eſſe Adverſariorum nota conſilia, ut hoſtium, Imperatori. Verum & illud quod primâ propoſitione durum videtur, poteſt afferre ratio, ut vir bonus in defenſione Cauſſæ velit auferre aliquando Judici veritatem. Quod ſi quis a me proponi mirabitur; (quanquam non eſt hæc mea proprie Sententia; ſed eorum, quos graviſsimos ſapientiæ Magiſtros ætas vetus credidit) ſic judicet, pleraque eſſe, quæ non tam factis, quàm Cauſsis eorum, vel honeſta fiant, vel turpia. Nam, ſi hominem occidere ſæpe virtus; liberos necare, nonnunquam pulcherrimum eſt; aſperiora quædam adhuc dictu, ſi communis utilitas exegerit, facere conceditur. Ne hoc quidem nudum eſt intuendum, qualem Cauſſam vir bonus; ſed etiam quare, & qua mente, defendat. *Ac primum concedant mihi omnes oportet*, (4) *quod Stoicorum quoque aſperrimi confitentur, facturum aliquando bonum virum, ut mendacium dicat: & quidem nonnumquam levioribus cauſsis: uti pueris ægrotantibus utilitatis eorum gratiâ multa fingimus: multa non facturi promittimus: nedum ſi ab*

(4) Incaute deſcripſit Antonius Nebriſſenſis Quinctiliani *verba ex Inſtitutionum Oratoriarum lib.* 12. *cap.* 1. Cui nemo concedere debet, neque poteſt, quod contrarium eſt octavo, & obiter etiam quinto Divini Decalogi præcepto. Itaque tota hæc diſputatio & falſa, & abſurda eſt: & homine Chriſtiano indigna: idcoque aliis literarum formis eam excudi juſsimus.

ab homine occidendo graſſator avertendus ſit ; aut hoſtis pro ſalute patriæ fallendus : ut hoc quod aliàs in ſervis quoque reprehendendum eſt , ſit aliàs in ipſo ſapiente laudandum. Id ſi conſtiterit ; multa jam video poſſe evenire , propter quæ Orator bene ſuſcipiat tale Cauſſæ genus , quale remotâ ratione honeſtâ non ſuſcepiſſet. Sit aliquis inſidiatus Tyranno ; atque ob id Reus : utrumne ſalvum eum nolet is, qui nobis finitur Orator ? An ſi tuendum ſuſceperit ; non tam falſis defendet , quàm qui apud Judices malam Cauſſam tuetur ? Quid ? Si quædam benefacta damnaturus eſt Judex ; niſi ea non eſſe facta convicerimus ; non vel hoc modo ſervabit Orator non inocentem modo , ſed etiam laudabilem civem ? Quid ? Si quædam juſta naturâ ; ſed conditione temporum inutilia Civitati ſciemus ; nonne utemur Arte dicendi , bonâ quidem , ſed malis Artibus ſimillima ? Da nunc ut crimine manifeſto prematur vir bonus , & ſine quo vincere honeſte Civitas non poſit ; nonne ei communis utilitas Oratorem advocabit ? Non igitur fuerit ab re , quod videmus a Concionatoribus fieri , ut Religionis timore Auditores afficiant : multa fingere , multa ſimulare, diſſimulareque nonnumquam , etiam aliquando mentiri. Nam quid ego de Divo Hieronymo dicam , qui ut Euſtochium virginem a ſæcularium literarum ſtudio deterreret , ſimulavit ſe ante Tribunal Judicis verberatum , propterea quod Ciceronis libros legebat ? Lege Apologiam illius ad Ruffinum , in qua fatetur merum illud ſomnium fuiſſe : neque ſomniis eſſe credendum : præſertim cum illud terrendæ Virginis cauſſa ſcripſerit. Hæc omnia eò pertinent , ut oſtenderemus ad præparandos Auditores non modo neceſſarias eſſe partes illas Orationis , quæ Athenienſium decreto ſunt Oratoribus prohibitæ ; verum etiam aliquando eſſe opus falſis , aut apparentibus argumentis , ſi id facere fuerit e re publica. Nunc de ſingulis Orationis partibus deſſeremus.

De

De Exordio. Cap. XIII.

QUod *Principium* Latine, (1) vel *Exordium* dicitur, majore quadam ratione Græci videntur *Procœmium* nominaſſe: quod a noſtris *Initium* modo ſignificatur, illi ſatis clare partem hanc eſſe ante ingreſſum rei, de qua dicendum ſit, oſtendunt. Nam ſive propterea quod *οἴμη* eſt *cantus*, & citharœdi pauca illa, quæ antequam legitimum certamen inchoent, emerendi favoris gratia canunt, *Procœmium* vocaverunt; Oratores quoque ea quæ prius quam Cauſſam exordiantur, ad conciliandos ſibi Judicum animos præloquuntur, eâdem apellatione ſignarunt. Sive quod *οἶμος* iidem Græci *viam* apellant, id, quod ante ingreſſum rei ponitur, ſic vocare eſt inſtitutum; certe *Procœmium* eſt, quod apud Judicem dici prius quam Cauſſam cognoverit, proſit.

Exordiorum duo ſunt Genera: *Principium*, quod Græce apellatur *Procœmium*, & *Inſinuatio*, quæ *Epodos* nominatur. *Principium* eſt, (2) quo ſtatim Auditoris animum nobis idoneum reddimus ad audiendum. Id ita ſumitur, ut *Attentos*, ut *Dociles*, ut *Benivolos*, Auditores habere poſsimus.

Attentos habebimus, ſi pollicebimur, nos de rebus magnis, novis, inuſitatis, verba facturos: aut de iis rebus, quæ ad rempublicam pertineant; aut ad eos ipſos qui audient; aut ad Deorum immortalium Religionem, (3) aut pietatem nos eſſe dicturos: &, ſi rogabimus, ut attente audiant: & ſi numero exponemus res, de quibus dicturi ſumnus.

Dociles habere poterimus, ſi ſummam Cauſſæ breviter exponemus: & ſi attentos eos faciemus: nam docilis eſt ille, qui attente vult audire.

Be-

(1) Quinct. *Inſtit. Orat. lib.* 4. *Initio.*

(2) Cornific. *lib.* 1. *Rhetor. cap.* 4.

(3) Deſcripſit hoc Nebriſſenſis *ex Rhetorico primo ad Herennium, cap.*4. Debuerat autem Ethniciſmum tollere: quemadmodum in aliorum tranſcriptione multa reſecavit, & omiſit.

Benivolos Auditores facere quatuor modis poſſumus: a Noſtra, ab Adverſariorum, ab Auditorum Perſona, & a Rebus ipſis.

A noſtra Perſona (4) benevolentiam contrahemus, ſi noſtrum officium ſine arrogantia laudabimus: aut in rempublicam quales fuerimus; aut in parentes, aut in amicos; aut in eos ipſos, qui audiunt, aliquid referemus: dummodo hæc omnia ad eam ipſam rem, de qua agitur, ſint acommodata. Item, ſi noſtra incommoda proferemus, inopiam, ſolitudinem, calamitatem: & ſi orabimus ut nobis ſint auxilio, & ſi ſimul oſtendemus in aliis ſpem nos habere noluiſſe.

Ab Adverſariorum Perſona benevolentia captabitur, ſi eos in odium, in invidiam, in contemptionem adducemus.

In Odium rapiemus, ſi quid eorum ſpurce, ſuperbe, perfidioſe, crudeliter, confidenter, malitioſe, flagitioſe factum proferemus.

In Invidiam trahemus, ſi vim, potentiam, factionem, divitias, incontinentiam, nobilitatem, clientelas, hoſpitium, ſodalitatem, affinitates Adverſariorum proferemus: & his adjumentis magis quàm veritati eos confidere aperiemus.

In Contemptionem adducemus, ſi inertiam, ignaviam, deſidiam, luxuriam Adverſariorum proferemus.

Ab *Auditorum* Perſona benevolentia colligetur, ſi res eorum fortiter, ſapienter, manſuete, magnifice judicatas dicemus: & quæ de his æſtimatio; & quæ Judicii ſpes ſit, aperiemus.

A *Rebus* ipſis benivolum efficiemus Auditorem, ſi noſtram Cauſſam laudando extollemus; Adverſariorum, per contemptionem deprimemus.

Tria ſunt tempora (5) quibus Principio uti non poſſumus, quæ diligenter ſunt conſideranda. Aut cum turpem Cauſſam habemus: hoc eſt, cum ipſa res animum Audi-

(4) Idem Cornificius *lib.* 1. *cap.* 5.

(5) Cornificius *lib.* 1. *cap.* 6.

ditoris a nobis alienat: aut cum animus Auditoris perſuaſus eſſe videtur ab iis qui ante contra dixerunt: aut cum defeſſus eſt eos audiendo, qui ante dixerunt.

Si Cauſſa turpitudinem habebit, exordiri poterimus his rationibus: hominem, non rem; aut rem, non hominem ſpectari oportere: non placere nobis ipſis, quæ facta dicantur ab Adverſariis: & eſſe indigna, aut nefaria. Deinde cum res auxerimus, nihil ſimile a nobis factum oſtendemus: aut aliquorum Judicium de ſimili Cauſſa, aut de eâdem, aut de minori, aut de majori proferemus. Deinde ad noſtram Cauſſam pedetentim accedemus: & ſimilitudinem conferemus. Item, ſi negabimus, nos de Adverſariis, aut de aliqua re eorum dicturos: & tamen occulte dicemus interjectione verborum. Si perſuaſus Auditor fuerit: id eſt, ſi Oratio Adverſariorum Auditoribus fidem fecerit, his nos rebus inſinuabimus ad Cauſſam. De eo quod Adverſarii firmiſsimum ſibi adjumentum putaverunt, primum nos dicturos pollicebimur: aut ab Adverſarii dicto exordiemur, & ab eo maxime, quod ille nuperrime dixerit: aut dubitatione utemur, quid potiſsimum dicamus: aut cui loco primum reſpondeamus cum admiratione. Si defeſsi erunt audiendo, ab aliqua re quæ riſum movere poſit, exordiemur: ab Apologo, a Fabula veriſimili. Si promiſerimus aliter, ac parati fuerimus, nos eſſe dicturos; nos non eodem modo, ut cæteri ſoleant, verba facturos. Quid alii faciant; quid nos facturi ſimus, breviter exponemus.

Inter *Principium*, & *Inſinuationem* hoc intereſt: (6) quod *Principium* ejuſmodi debet eſſe, ut ſtatim apertis rationibus quas præſcripſimus, aut benivolum, aut attentum, aut docilem faciamus Auditorem: at *Inſinuatio* ejuſmodi debet eſſe, ut occulte per diſsimulationem eadem illa omnia conficiamus, ut ad eandem commoditatem in dicendo pervenire poſsimus. Verum hæ tres utilitates tametſi in tota Oratione ſunt comparandæ, hoc eſt, ut Auditores ſeſe perpetuo nobis attentos, dociles,

(6) Cornificius *Lib.* 1. *cap.* 7.

Digitized by Google

& benivolos præbeant; tamen hoc per Exordium Cauſſæ maxime comparandum eſt.

In exordienda Cauſſa illud eſt ſervandum, ut lenis ſit ſermo, ut uſitata verborum conſuetudo, ut non apparata Oratio eſſe videatur.

Vitioſum Exordium eſt, quod in plures Cauſſas poteſt accomodari, quod & *Vulgare* dicitur. Item *Vitioſum* eſt, quo nihilominus Adverſarius uti poteſt: quod *Commune* apellatur. Item illud, quo Adverſarius ex contrario poterit uti. Item *Vitioſum* eſt: quod nimium apparatis verbis compoſitum eſt: aut nimis longum eſt: & quod non ex ipſa Cauſſa natum videtur: quod *Separatum* vocatur (in quo etiam *Tranſlatum* includitur) ut prope cohæreat cum Narratione, & quod neque benivolum, neque docilem, neque attentum facit Auditorem.

De Narratione. Cap. XIIII.

MAxime naturale eſt, (1) & fieri frequentiſsime ſolet, ac debet, ut præparato per hæc, quæ dicta ſunt, Auditore, res, de qua pronunciaturus eſt, indicetur. Plerique ſemper narrandum putaverunt, quod falſum eſſe pluribus coarguitur. Sunt enim ante omnia quædam tam breves Cauſſæ, ut Propoſitionem potius habeant, quàm Narrationem. Id accidit aliquando utrique parti, cum vel nulla expoſitio eſt, vel de re conſtat: ſed de jure quæritur: ut, *Filiuſne, an frater debeat eſſe inteſtato hæres*: *Pubertas annis, an habitu corporis æſtimetur*. Aut cum eſt quidem in re Narrationi locus; ſed ante aut Auditori nota ſunt omnia; aut priore loco recte expoſita. Sed ut has aliquando non narrandi Cauſſas puto; ſic ab illis diſſentio, qui non eſſe Narrationem exiſtiment, cum reus, quod objicitur, tantum negat. Ego autem magnos ſecutus Auctores, duas eſſe in Judiciis Narrationum ſpecies exiſtimo: alteram ipſius Cauſſæ; alteram rerum ad Cauſſam pertinentium Expoſitionem. *Non occidi hominem*, nulla Narratio eſt: convenit: ſed erit

(1) Quinct. *Lib.* 4. *cap.* 2. *Initio.*

erit aliqua & interim etiam longa circa argumenta ejus criminis de ante acta vita, de Cauſsis propter quas innocens in periculum deducatur; de aliis quibus incredibile id, quod objicitur, fiat. Cumque *Proœmium* idcirco comparatum ſit, ut Auditor ad rem accipiendam fiat conciliatior, docilior, & intentior; & Probatio niſi Cauſſa prius cognitâ, non poſsit adhiberi; protinus Judex notitia rerum inſtruendus videtur. Sed hoc quoque interdum mutat conditio Cauſſarum: niſi forte. M. Tullius in oratione pulcherrima, quam pro Milone ſcriptam reliquit, male diſtuliſſe Narrationem videtur; tribus præpoſitis Quæſtionibus: aut profuiſſet exponere quomodo inſidias Miloni feciſſet Clodius, ſi reum qui a ſe hominem occiſum fateretur, defendi omnino fas non fuiſſet: aut ſi jam præjudicatione Senatûs Milo damnatus eſſet: aut Cn. Pompejus, qui propter aliquam gratiam Judicium militibus armatis clauſerat, tanquam adverſus exiſtimaretur. Ergo hæ quoque Quæſtiones vim *Proœmii* obtinebunt, cum omnes Judicem præparaverint. Narrationum igitur tria ſunt Genera. (2) Unum cum exponimus rem geſtam, & unumquodque trahimus ad utilitatem noſtram vincendi cauſsâ: quod pertinet ad eas Cauſſas de quibus Judicium futurum eſt. Alterum, quod intercurrit nonnunquam, aut fidei, aut criminationis, aut tranſitionis, aut alicujus apparationis, vel laudationis cauſsâ. Tertium genus eſt, quod a Cauſſa Civili remotum eſt: in quo tamen exerceri convenit, quo commodius illas ſuperiores Narrationes in Cauſsis tractare poſsimus.

Ejus Narrationis duo Genera ſunt: unum quod in Negotiis; alterum quod in Perſonis poſitum eſt. Id quod in Negotiorum expoſitione poſitum eſt, tres habet partes, *Fabulam*, *Hiſtoriam*, *Argumentum*.

Fabula eſt, quæ neque veras, neque veriſimiles continet res; ut hæ, quæ a tragœdis traditæ ſunt.

Hiſtoria eſt res geſta; ſed ab ætatis noſtræ memoriâ remota.

(2) Cornific. *Lib. 1. Rhetor. ad Herenn. cap. 8.*

Argumentum eſt ficta res, quæ tamen fieri potuit: velut argumenta comœdiarum.

Illud genus Narrationis quod in Perſonis poſitum eſt, debet habere ſermonis feſtivitatem, animorum diſſimilitudinem, gravitatem, lenitatem, ſpem, metum, ſuſpicionem, deſiderium, diſſimulationem, miſericordiam, rerum varietates, fortunæ commutationem, inſperatum incommodum, ſubitam lætitiam, jucundum exitum rerum.

Illud vero quod ad Veritatem pertinet, quomodo tractari debeat, aperiemus. Tres convenit res habere, Narrationem, (3) ut brevis, ut dilucida, ut veriſimilis ſit. Rem breviter narrare poterimus, ſi inde cœperimus narrare, unde neceſſe erit: & ſi non ab ultimo initio repetere volemus: & ſi ſummatim, non particulatim narrabimus. Et ſi non ad extremum; ſed uſque eo, quò opus erit, perſequemur. Et ſi Tranſitionibus nullis utemur. Et ſi non deerrabimus ab eo, quod ſemel cœperimus exponere. Et ſi exitus rerum ita exponemus, ut ante quoque quæ facta ſint, ſciri poſſint, tametſi nos reticuerimus. Et omnino non modo id quod obeſt; ſed & id quod neque obeſt, neque adjuvat, ſatius eſt præterire. Et ne bis, aut ſæpius idem dicamus, cavendum eſt: etiam ne id quod ſemel ſupra diximus, deinceps dicamus.

Rem dilucide narrabimus, ſi, ut quidque primùm geſtum erit, ita primùm exponemus. Et rerum, ac temporum ordinem conſervabimus, ut geſtæ res erunt; aut ut potuiſſe geri videbuntur. Hic erit obſervandum, ne quid purturbatè, ne quid contortè, ne quid ambiguè, ne quid novè dicamus: ne quam in aliam rem tranſeamus: ne ab ultimo repetamus: ne longe perſequamur: ne quid, quod ad rem pertineat, prætereamus. Et ſi ſequemur ea, quæ de brevitate dicta ſunt. Nam quò brevior, eò dilucidior, & cognitu facilior Narratio fiet.

Veriſimilis Narratio erit, ſi ut mos, ut opinio, ut natura poſtulat, dicemus: ſi ſpatia Temporum, Perſona-

rum

(3) Cornificius *Lib. 1. cap. 9.*

rum dignitates, conſiliorum Rationes, Locorum opportunitates conſtabunt, ne refelli poſsit, aut temporis parum fuiſſe, aut Cauſſam nullam; aut Locum idoneum non fuiſſe, aut Homines ipſos facere, aut pati non potuiſſe.

Si vera res erit, nihilominus hæc omnia narrando conſervanda ſunt. Nam ſæpe Veritas, niſi hæc ſervata ſint, fidem facere non poteſt. Sin erunt ficta, eò magis erunt conſervanda.

De Diviſione, ſeu Partitione. Cap. XV.

D*Iviſio*, ſive *Partitio*, (1) eſt noſtrarum, aut Adverſarii propoſitionum, aut utrarumque ordine collata enumeratio. Hac quidam utendum ſemper putant, quod eà & fiat Cauſſa lucidior; & Judex, intentior, ac docilior, ſi ſcierit, & de quo dicimus, & de quo dicturi ſumus. Rurſus quidam periculoſum id Oratori arbitrantur duabus ex cauſsis: quod nonnunquam & excidere ſoleant, quæ promiſerimus, & ſi qua in partiendo præterierimùs, occurrere. Quod quidem nemini accidet, niſi qui plane vel nullo fuerit ingenio; vel ad agendum nihil cogitati præmeditatique detulerit. Alioqui quæ tam manifeſta, & lucida eſt Oratio quàm rectæ Partitionis? ſequitur enim naturam ducem, adeo ut memoriæ id maximum ſit auxilium via dicendi non decedere. Quapropter ne illos quidem probaverim, qui Partitionem vetant ultra tres Propoſitiones extendere: quæ ſine dubio, ſi nimium ſit multiplex; fugiet memoriam Auditoris; & turbabit intentionem. Hoc tamen numero, velut Lege, non eſt alliganda, cum poſsit Cauſſa plures deſiderare.

Alia ſunt magis, propter quæ Partitione non eſt ſemper utendum. Primum, quia pleraque gratiora ſunt, ſi inventa ſubito, nec domo allata; ſed inter dicendum e re ipſa nata videantur. Unde illa non injucunda ſchemata: *Pene excidit mihi*: &, *Fugerat me*: &, *Recte admones.* Interim vero etiam fallendus eſt Judex, & variis artibus ſubeundus: ut aliud agi, quàm, quod nos petimus, putet.

(1) Quinct. *Lib.* 4. *cap.* 5.

tet. Nam eſt nonnunquam dura Propoſitio: quàm ſi Auditor providet, non aliter præformidat, quàm qui ferrum Medici, ante quam curetur, aſpexit. At ſi re non ante propoſita, ſecurum, ac nulla denunciatione in ſe converſum intrarit Oratio, efficiet, quod promittenti non crederetur. Sed ut non ſemper neceſſaria, (2) aut etiam ſupervacua *Partitio* eſt; ita opportunè adhibita plurimum Orationi lucis, & gratiæ confert. Neque enim id ſolum efficit, ut clariora fiant, quæ dicuntur, rebus velut ex turba extractis, & in conſpectu Auditorum poſitis; ſed reficit quoque audientem certo ſingularum partium fine: non aliter quàm facientibus iter, multum detrahunt fatigationis notata inſcriptis lapidibus ſpatia. Nam exhauſtis laboribus, noſſe menſuram voluptari eſt; & hortatur ad reliqua fortius exequenda, ſcire quantum ſuperſit. Nihil enim longum videri neceſſe eſt, in quo quid ultimum ſit, certum eſt. Nec immerito multum ex diligentia partiendi tulit laudis Q. Hortenſius, cujus tamen Diviſionem in digitos diductam nonnunquam Cicero leviter eludit. Nam eſt certus ſuus modus: & evitanda utique nimium conciſa, velut articuloſa Partitio. Nam & auctoritati plurimum detrahunt minuta illa, nec jam membra, ſed fruſta: & hujus gloriæ cupidi, quò ſubtilius & copioſius diviſiſſe videantur, & ſupervacua aſſumunt; & quæ natura ſingularia ſunt, ſecant: nec tam plura faciunt, quàm minora. Deinde cum fecerunt mille particulas, in eandem incidunt obſcuritatem, contra quam *Partitio* inventa eſt.

Diviſa & ſimplex *Propoſitio* quoties utiliter adhiberi poteſt, primum debet eſſe aperta, atque lucida (nam quid ſit turpius, quàm id eſſe obſcurum ipſum, quod in eum ſolum adhibetur uſum, ne ſint cætera obſcura?) tum brevis, nec ullo ſupervacuo onerata verbo. Non enim de quo dicimus; ſed de quo ſimus dicturi, oſtendimus. Obtinendum etiam ne quid in ea deſit: ne quid ſuperſit. Supereſt autem ſic fere, cum, aut in Species par-

(2) Quinct. *Lib.* 4. *cap.* 5.

partimur, quod in Genera partiri ſit ſatis; aut cum Genere poſito, ſubjicitur Species: ut, *Dicam de Virtute, Juſtitia, Continentia*; cum *Juſtitia*, atque *Continentia*, Virtutis ſint Species.

Partitio proponit quid ſit, de quo conveniat: quid, de quo ambigatur. In eo quod convenit, quid Adverſarius fateatur; quid Nos in eo, de quo ambigitur: quæ dicturi ſumus: quæ noſtræ propoſitiones: quæ partis adverſæ. Turpiſsimum vero non eodem ordine exequi, quo quidque propoſueris.

De Confirmatione. Cap. XVI.

IN *Confirmatione* noſtrorum Argumentorum, & Refutatione objectionum, conſiſtere omnem Artis Rhetoricæ vim dictum eſt in ſuperioribus. Cum igitur ſit Argumentum (1) *Ratio probationem præſtans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ, quod eſt dubium, per id quod dubium non eſt, confirmat*; neceſſe eſt eſſe aliquid, in Cauſſa, quod probatione non egeat: alioqui nihil erir, quo probemus, niſi fuerit, quod aut ſit verum, aut videatur, ex quo dubiis fides fiat. Pro certis autem habemus primum, quæ ſenſibus percipiuntur, ut quæ vidimus, audivimus: qualia ſunt ſigna: deinde ea, in quæ communi opinione conſenſum eſt: Deos eſſe: (2) præſtandam pietatem parentibus: præterea, quæ Legibus cauta ſunt: quæ perſuaſione, etiam ſi non omnium hominum; ejus tamen civitatis, aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta ſunt: ut pleraque in Jure, non Legibus, ſed moribus conſtant: ſi quid inter utramque partem convenit: ſi quid probatum eſt: denique cuicumque Adverſarius non contradicit. Sic enim fiet *Argumentum. Cum Providentiâ Mundus regatur, adminiſtranda* eſt

(1) Quinct. *Lib.* 5. *cap.* 10.

(2) *Deſcripſit hæc* Nebriſſenſis ex Quinctiliani *Lib.* 5. *Inſtit. Orat. cap.* 10. *& tranſtulit huc Ethniciſmum, vitio communi Eruditorum ſui ſæculi.*

eſt reſpublica : ut adminiſtranda reſpublica ſit, ſi liquebit Mundum Providentia regi.

Debet etiam nota eſſe recte Argumenta tractaturo vis, & natura omnium rerum : & quid quæque earum plerumque efficiat. Hinc enim ſunt, quæ *Eicota* dicuntur.

Credibilium autem Genera ſunt tria : Unum, firmiſſimum, quod fere accidit, ut, *Liberos a parentibus amari.* Alterum velut propenſius : *Eum qui recte valeat*, *in craſtinum perventurum.* Tertium tantum non repugnans: *In domo furtum factum ab eo qui domi fuit.* Ideoque Ariſtoteles *in ſecundo de Arte Rhetorica Libro* diligentiſsime eſt executus, quid cuique rei ; & quid cuique homini ſoleat accidere : & quas res, quoſque homines, quibus rebus, aut hominibus, vel conciliaſſet, vel alienaſſet ipſa natura : ut, divitias quid ſequatur, aut ambitum, aut ſuperſtitionem. Quid boni probent : quid mali petant : quid milites : quid ruſtici : quo quæque modo res vitari, vel appeti ſoleat. Verum hoc exequi mitto : non enim longum tantum ; ſed etiam impoſsibile, aut potius infinitum eſt : præterea poſitum in communi omnium intellectu. Si quis tamen deſideraverit, a quo peteret, oſtendi.

Omnia autem credibilia, in quibus pars maxima conſiſtit Argumentationis, ex hujuſmodi fontibus fluunt. An credibile ſit, a filio Patrem occiſum : inceſtum cum filia commiſſum : & contra, veneficium in noverca, adulterium in luxurioſo. Illa quoque, an ſcelus palam factum : an faſum dixerit propter exiguam ſummam ; quia ſuos quiſque horum velut mores habet : plerumque tamen ; non ſemper : alioqui indubitata eſſent, non Argumenta, qualia ſunt Mathematicorum, a quibus Demonſtratio petenda eſt, ut inquit Ariſtoteles : quemadmodum ab Oratoribus Perſuaſio.

Deinde excutiendi ſunt Argumentorum Loci : quanquam quibuſdam ii quoque, de quibus ſupra dixi, *Loci* videntur. Locos appello Sedes Argumentorum, in quibus latent, & ex quibus ſunt petenda. Nam ut in terra non omni generantur omnia : neque avem aut feram re-

pe-

perias; ubi quæque naſci, aut morari ſoleat, ignarus & piſcium quoque Genera alia planis gaudent; alia ſa: xoſis, regionibus etiam, litoribuſque diſcreta ſunt; nec helopem noſtro mari, aut ſcarum ducas; ita non omne Argumentum undique venit: ideoque non paſsim quærendum eſt. Multus alioqui error eſt; & exhauſto labore, quod non ratione ſcrutabimur, non poterimus invenire, niſi caſu. De Locis multa ſunt ab Ariſtotele *VIII. Libris* Topicorum, atque a Cicerone, atque Boëtio enarratore, aliiſque Auctoribus perſcripta multa: a quibus tota hæc ratio petenda eſt.

De Ratiocinatione. Cap. XVII.

Ratiocinatio, (1) quem Græci *Syllogiſmum* appellant, *eſt Oratio ex ipſa re probabile aliquid eliciens, quod expoſitum, & per ſe cognitum, ſua ſe vi & ratione confirmet.* Hoc de Genere qui diligentius conſiderandum putaverunt, cum idem uſu dicendi ſequerentur, paululum in præcipiendi ratione diſſenſerunt. Nam partim quinque ejus partes eſſe dixerunt: (2) partim non plus quàm in tres partes diſtribui poſſe putaverunt. Eorum controverſiam non incommodum videtur cum utrorumque ratione exponere. Nam & brevis eſt; & non ejuſmodi, ut alteri prorſus nihil dicere putentur. Et locus hic quidem in dicendo minime negligendus videtur. Qui putant (3) in quinque diſtribui partes oportere; ajunt primum convenire exponere ſummam argumentationis hoc modo. *Melius accurantur, quæ conſilio geruntur, quàm quæ ſine conſilio adminiſtrantur.* Hanc primam partem numerant. Eam deinceps rationibus variis, & quàm copioſiſsimis verbis approbari putant oportere hoc modo. *Domus ea quæ ratione regitur, omnibus inſtructior eſt rebus, & apparatior; quàm ea, quæ temere & nullo conſilio adminiſtratur. Exercitus is, cui præpoſitus eſt ſapiens, & calli-*

E *li-*

(1) Cicero *de Invent. Rhetor. lib. 1. cap. 34.*
(2) Ex Quinct. *Lib. 5. cap. 14.*
(3) Cicero *de Invent. cap. 34.*

lidus Imperator, omnibus partibus commodius regitur, quàm is qui ſtultitiâ & temeritate alicujus adminiſtratur. Eadem navigii ratio eſt. *Nam navis optime curſum conficit ea, quæ ſcientiſsimo gubernatore utitur.*

Cum Propoſitio ſit hoc pacto approbata, & duæ partes tranſierint Ratiocinationis; tertia in parte ajunt, quod oſtendere velis, id ex vi Propoſitionis oportere aſſumere, hoc pacto. *Nihil autem omnium rerum melius quàm omnis Mundus adminiſtratur.* Hujus Aſſumptionis quarto in loco aliam porro inducunt Approbationem hoc modo. *Nam & ſignorum ortus, & obitus definitum quendam ordinem ſervant: & annuæ commutationes non modo quadam ex neceſsitate ſemper eodem modo fiunt; verum ad utilitates quoque rerum omnium ſunt accommodatæ: & diurnæ nocturnæque viciſsitudines nulla in re unquam mutatæ quidquam nocuerunt. Quæ ſigno ſunt omnia, non mediocri quodam conſilio naturam Mundi adminiſtrari.*

Quinto inducunt loco *Complexionem* eam, quæ aut id infert ſolum, quod ex omnibus partibus cogitur, hoc modo, *Conſilio igitur Mundus adminiſtratur*: aut in unum locum cum conduxerit breviter Propoſitionem, & Aſſumptionem, id adjungit, quod ex his conficiatur, adhunc modum. *Quod ſi melius geruntur ea, quæ conſilio, quàm quæ ſine conſilio adminiſtrantur: nihil autem omnium rerum melius adminiſtratur, quàm omnis Mundus; conſilio igitur Mundus adminiſtratur.* Quinquepartitam igitur hoc pacto putant eſſe Argumentationem.

Qui autem tripartitam eſſe dicunt, ii non aliter putant tractari oportere Argumentationem; ſed Partitionem horum reprehendunt. Negant enim neque a Propoſitione, neque ab Aſſumptione Approbationes earum ſeparari oportere: neque Propoſitionem abſolutam, neque Aſſumptionem ſibi perfectam videri, quæ Approbatione confirmata non ſit. Quare quas illi duas partes numerant, *Propoſitionem*, & *Approbationem*, ſibi partem unam videri, *Propoſitionem*: quæ ſi approbata non ſit, *Propoſitio* non ſit *Argumentationis.* Item quæ ab illis *Aſſumptio*, &

& *Aſſumptionis Approbatio*, dicitur; eandem ſibi *Aſſumptionem* ſolam videri. Ita fit, ut eâdem ratione *Argumentatio* tractata, aliis tripartita; aliis quinquepartita videatur. Quare evenit, ut res non tam ad uſum dicendi pertineat, quàm ad rationem præceptionis.

Sed quæ *Propoſitio* (4) in ſe quiddam continet perſpicuum, eo quod conſtare inter omnes neceſſe eſt; hanc velle Approbare, & Firmare, nihil attinet. Ea eſt hujuſmodi. *Si quo die iſta cædes Romæ facta eſt, ego Athenis eo die fui, intereſſe in cæde non potui.* Hoc quia perſpicue verum eſt, nihil attinet approbari. Quare aſſumi ſtatim oportet hoc modo: *Fui autem Athenis eo die.* Hoc, ſi non conſtat, indiget Approbationis, qua inductâ Complexio ſequitur.

Sunt & alia duo Argumentorum Genera, quibus maxime utuntur Oratores: *Exemplum*, & *Inductio.* Illud Græci *Paradigma*, hoc *Epagògen* appellant. Potentiſsimum eſt inter ea, quæ ſunt hujus Generis, (5) quod proprie vocamus *Exemplum.* Id eſt *Rei geſtæ, aut ut geſtæ utilis ad perſuadendum id quod intenderis, commemoratio.* Intuendum igitur, totum ſimile ſit, an ex parte: ut aut omnia ex eo ſumamus; aut quæ utilia erunt. Simile eſt: *Jure occiſus eſt Saturninus, ſicut Gracchi.* Diſsimile: *Brutus occidit liberos proditionem molientes. Manlius virtutem filii morte mulctavit.* Contrarium: *Marcellus ornamenta Syracuſanis hoſtibus reſtituit: Verres eadem ſociis abſtulit.*

Inductio eſt Oratio, quæ rebus non dubiis captat aſſenſionem ejus, cum quo diſputatio eſt. Nam illa, (6) quâ plurimum Socrates uſus eſt, hanc habuit viam; cum plura interrogaſſet, quæ fateri Adverſario neceſſe eſſet; noviſſime id, de quo quærebatur, inferebat, cui ſimile conceſſiſſet. Id eſt *Inductio*, ſed quod illic interrogatur; hic fere ſumitur. Sit igitur illa interrogatio talis: *Quod eſt pomum generoſiſſimum? Nonne quod optimum?* Concedetur. *Quid*

 equus

(4) Cicero *de Invent. lib.* 1. *cap.* 36.
(5) Quinct. *Lib.* 5. *cap.* 11.
(6) Quinct. *Lib.* 5. *cap.* 11.

equus generoſiſſimus? Nonne qui optimus? Et plura in eundem modum. Deinde cujus Rei gratia rogatum eſt: *Quid homo? Nonne is generoſiſſimus, qui optimus?* Fatendum erit.

De Uſu Argumentorum. Cap. XVIII.

TRaditum fere eſt (1) Argumentum oportere eſſe confeſſum. Dubiis enim probari dubia quî poſſunt? Quædam tamen, quæ in alterius Rei probationem ducimus, ipſa probanda ſunt. *Occidiſti virum: eras enim adultera.* Prius de Adulterio convincendum eſt; ut, cum id cœperit eſſe pro certo, fiat incerti Argumentum. Illud hoc in Loco monere inter neceſſaria eſt, nulla eſſe firmiora, quàm quæ ex dubiis facta ſunt certa. *Cades a te facta eſt, cruentam enim veſtem habuiſti*; non eſt tam grave Argumentum, ſi fatetur, quam, ſi convincitur. Nam, ſi fatetur, multis ex cauſsis potuit cruenta eſſe veſtis. Si negat, hic Cauſſæ cardinem ponit: in quo, ſi victus fuerit, etiam in ſequentibus ruit. Non enim videtur in negando mentiturus fuiſſe, niſi deſperaſſet id poſſe defendi, quod confiteretur. Firmiſsimis Argumentorum ſingulis inſtandum: infirmiora congreganda ſunt: quia illa per ſe fortia non oportet circunſtantibus obſcurare, ut qualia ſunt, appareant. Hæc imbecilla naturâ, mutuo auxilio ſuſtinentur. Itaque, ſi non poſſunt valere, quia magna non ſunt, valebunt, quia multa ſunt: quæ ad ejuſdem rei probationem omnia ſpectant: ut, ſi quis hæreditatis gratia hominem occidiſſe dicatur: *Hæreditatem ſperabas, & magnam hæreditatem: & pauper eras: & tum maxime a creditoribus appellabaris; & offenderas eum cujus hæres eras: & mutaturum Tabulas ſciebas.* Singula levia ſunt, & communia: univerſa vero nocent, etiamſi non ut fulmine, tamen ut grandine. Quædam Argumenta ponere ſatis non eſt, adjuvanda ſunt: ut, ſi Cupiditas cauſſa ſceleris fuit; quæ ſit vis ejus: ſi ira, quantum efficiat in animis homiuum talis affectio. Ita & firmio-

(1) Quinct. *Lib. 5. cap.* 12.

miora erunt ipſa, & plus habebunt decôris, ſi non nudos, & velut carne ſpoliatos artus oſtenderint.

Multum etiam refert, ſi Argumento nitemur Odii: utrum hoc ex invidia ſit; an ex injuria; an ex ambitu; vetus, an novum; adverſus Inferiorem, Parem, an Superiorem; Alienum, an Propinquum. Suos habent omnia iſta tractatus: & ad utilitatem partis ejus, quam tuemur, referenda ſunt.

Nec tamen omnibus ſemper, quæ invenerimus Argumentis, onerandus eſt Judex: quia & tædium afferunt, & fidem detrahunt. Neque enim poteſt Judex credere ſatis eſſe ea potentia, quæ non putamus ipſi ſufficere, qui dicimus. In rebus vero apertis argumentari tam ſit ſtultum, quàm in clariſsimum ſolem mortale lumen inferre.

Altera ex Aſſeveratione probatio eſt. (2) *Ego hoc feci. Tu mihi hoc dixiſti.* Et, *O facinus indignum!* Et ſimilia. Quæ tamen non habenda ſunt inter magna præſidia, cum hoc in eadem Cauſſa fieri ex utraque parte ſimiliter poſsit. Illæ firmiores ex ſua cujuſque Perſona Probationes, quæ credibilem Rationem ſubjectam habent.

Quæſitum etiam, potentiſsima Argumenta primone ponenda ſint loco, ut occupent animos; an ſummo, ut inde dimittant: an partita primo ſummoque, ut Homericâ diſpoſitione in medio ſint infirma: an a minimis creſcant. Quæ, prout Ratio Cauſſæ cujuſque poſtulabit, ordinabuntur, uno, ut ego cenſeo, excepto, ne a potentiſsimis ad leviſsima decreſcat Oratio. Sed jam ad Confutationem veniamus.

De Confutatione, ſive Reprehenſione. Cap. XIX.

C*Onfutatio eſt*, (1) *per quam argumentando Adverſariorum Confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut elevatur.* Hæc fonte Inventionis eodem utetur, quo utitur Confirmatio: propterea quod, quibus ex Locis aliqua res confirmari poteſt, iiſdem poteſt ex Locis infirmari. Om-

(2) Quinct. *Lib.* 5. *cap.* 11.
(1) Cicero *de Invent. Rhetor. lib.* 1. *cap.* 42.

Omnis igitur Argumentatio reprehenditur, ſi aut ex iis, quæ ſumpta ſunt, non conceditur aliquod unum, plurave: aut his conceſsis, Complexio confici ex his negatur: aut ſi genus ipſum Argumentationis vitioſum oſtenditur: aut ſi contra firmam Argumentationem alia æque firma, aut firmior ponitur.

Ex iis quæ ſumuntur, aliquid non conceditur, cum aut id, quod credibile dicunt, negatur eſſe ejuſmodi. Aut quod comparabile putant, diſsimile oſtenditur. Aut Judicatum aliam in partem traducitur. Aut omnino Judicium improbatur. Aut, quod ſignum eſſe Adverſarii dixerunt, id ejuſmodi negatur eſſe. Aut ſi Complexio, aut unâ, aut ex utrâque parte reprehenditur. Aut ſi enumeratio falſa oſtenditur. Aut ſi ſimplex Concluſio falſi aliquid continere demonſtratur. Nam omne, quod ſumitur ad Argumentandum, ſive pro probabili, ſive pro neceſſario, neceſſe eſt ſumatur ex his Locis. Quare obſervare diligenter oportet (2) & quid ſumatur; & quid ex his conficiatur.

Ipſum autem genus Argumentationis, vitioſum his de cauſsis oſtendetur. Si aut in ipſo vitium erit; aut ſi non ad id, quod inſtituetur, acommodabitur. Atque in ipſo vitium erit, ſi omnino totum falſum erit, ſi commune, ſi vulgare, ſi leve, ſi remotum; ſi mala definitio, ſi controverſum, ſi perſpicuum, ſi non conceſſum, ſi turpe, ſi offenſum, ſi contrarium, ſi inconſtans, ſi adverſum.

Falſum eſt, in quo perſpicue mendacium eſt: hoc modo: *Non poteſt eſſe ſapiens, qui pecuniam negligit. Socrates autem pecuniam negligebat: non igitur ſapiens erat.*

Commune eſt, quod nihilo magis ab Adverſariis, quàm a nobis facit: hoc modo: Idcirco, Judices, quia veram Cauſſam habebam, brevi peroravi.

Vulgare eſt, quod in aliam quoque rem non probabilem, ſi non conceſſum ſit, transferri poſsit: hoc modo: *Si veram Cauſſam non haberet, vobis ſe, Judices, non commiſiſſet.*

Le-

(2) Cicero *de Invent. Rhetor. lib.* 1. *cap.* 48.

Leve eſt, *quod aut poſt tempus dicitur*: hoc modo: *Si in mentem veniſſet*, *non commiſiſſet*. Aut perſpicue rem turpem levi tegere vult defenſione, hoc modo:

Cum te expetebant omnes, *florentiſsimo*
Regno reliqui: *nunc deſertum ab omnibus*,
Summo periclo, *ſola ut reſtituam*, *paro*.

Remotum eſt, *quod ultra quam ſatis eſt*, *petitur*: hoc modo: *Quod ſi non P. Scipio Corneliam filiam Tiberio Graccho collocaſſet*, *atque ex ea duos Gracchos procreaſſet*, *tantæ ſeditiones natæ non eſſent*. Longius enim repetita eſt, quàm res poſtulabat.

Mala Definitio eſt, cum aut communia deſcribit, hoc modo: *Seditioſus eſt is*, *qui malus*, *atque inutilis eſt civis*: nam hoc non magis ſeditioſi, quàm ambitioſi, quàm calumniatoris, quàm alicujus improbi hominis vim deſcribit: aut falſum quiddam dicit, hoc pacto. *Sapientia eſt pecunia acquirendæ intelligentia*. Aut aliquid non grave, nec magnum continens. *Stultitia eſt immenſæ gloriæ cupiditas*. Eſt hæc quidem ſtultitia ſed ex parte quadam, non ex omni genere, definita.

Controverſum eſt, in quo ad dubium demonſtrandum, dubia cauſſa affertur: ut, ſi quiſpiam volens probare odium alicujus in alterum, afferat cauſſam illius odii, *Quod nunquam de illo bene ſenſerit*; æque dubium eſt utrumque.

Perſpicuum eſt, *de quo non eſt controverſia*: ut, ſi quis cum Oreſtem accuſet, planum faciat, *ab eo Matrem eſſe occiſam*.

Non conceſſum eſt, cum id quod agitur, in controverſia eſt: ut, ſi quis cum Ulyſſem accuſet, in hoc maxime commoretur, *Indignum eſſe ab homine ignaviſſimo virum fortiſsimum*, *Ajacem*, *eſſe necatum*.

Turpe eſt, quod aut eo Loco in quo dicetur, aut eo homine qui dicat, aut eo tempore, quo dicitur; aut iis, qui audiunt, aut ea re, de qua agitur, indignum propter inhoneſtam rem videtur.

Offenſum eſt, quod eorum qui audiunt, voluntatem læ-

lædit : ut, ſi quis apud Equites Romanos cupidos Judicandi Cæpionis Judiciariam Legem laudet.

Contrarium eſt, quod contra ea dicitur, quæ ii qui audiunt, fecerunt : ut, ſi quis apud Alexandrum Macedonem, contra aliquem urbis expugnatorem diceret, *Nihil eſſe crudelius, quàm urbes diruere*, cum ipſe Alexander Thebas diruiſſet.

Inconſtans eſt, quod ab eodem eâdem de re diversè dicitur : ut, ſi quis cum dixerit, *Qui virtutem habeat, eum nullius rei ad bene vivendum indigere*; neget poſtea ſine bona valetudine poſſe bene vivere.

Adverſum eſt, quod ipſi Cauſſæ ex parte officit : ut, ſi quis hoſtium vim, & copias, & felicitatem augeat, cum ad pugnam milites adhortetur.

Si non ad id quod inſtituitur, accomodabitur aliqua pars Argumentationis, horum aliquo in vitio reperietur : Si plura pollicitus, pauciora demoſtrabit : Aut ſi, cum totum debebit oſtendere, de parte aliqua loquatur hoc modo. *Mulierum genus avarum eſt : nam Eryphile auro viri vitam vendidit.* Aut ſi non id, quod accuſabitur, defendet. Ut, ſi quis cum ambitûs accuſabitur, manu ſe fortem eſſe defendet, ut Amphion apud Euripidem : item apud Pacuvium : qui vituperatâ Muſicâ ſapientiam laudat. Aut ſi res ex hominis vitio vituperabitur : ut, ſi quis doctrinam ex alicujus docti vitiis reprehendat. Aut ſi quis cum aliquem volet laudare, de felicitate ejus, non de virtute dicat. Aut ſi quis rem cum re ita comparabit, ut alteram ſe non putet laudare, niſi alteram vituperarit. Aut ſi alteram ita laudet, ut alterius non faciat mentionem. Aut ſi cum de certa re quæretur, de communi inſtituetur Oratio : ut, ſi quis cum aliqui deliberent, Bellum geratur, an non; pacem laudet omnino; non illud bellum inutile eſt demonſtret. Aut ſi cum de certa re quæretur, de communi inſtituetur Oratio : ut, fortitudinem laudaturus, virtutem laudibus efferat. Aut ſi ratio alicujus rei reddetur falſa, hoc modo : *Pecuniam habere bonum eſt, propterea quod*

ea

ea maxime vitam beatam efficiat. Aut ſi infirma : ut, Plautus.

Ne amicum caſtigare ob meritam noxiam
Immune eſt facinus ; verum in ætate utile,
Et conducibile. Nam ego amicum hodie meum
Concaſtigabo pro cummerita noxia
Invitus , ni me id invitet ut faciam fides.

Amicum caſtigare ob meritam noxam immune eſt. Aut eadem hoc modo : *Maximum malum eſt avaritia : multos enim magnis incommodis affecit pecuniæ cupiditas.* Aut parum idonea , hoc modo : *Maximum bonum eſt amicitia: plurimæ enim delectationes ſunt in amicitia.*

Quartus modus erat Reprehenſionis , per quem contra firmam Argumentationem æque firma , aut firmior ponebatur. Hoc genus in Deliberationibus maxime verſatur; cum aliquid , quod contra dicatur , æquum eſſe concedimus : ſed id quod nos defendimus , neceſſarium eſſe demonſtramus. Aut cum id , quod illi defendant , utile eſſe fateamur : quod nos dicamus , demonſtremus eſſe honeſtum. Ac de *Reprehenſione* quidem hactenus. Nunc de *Peroratione* dicendum.

De Peroratione , ſive Concluſione. Cap. XX.

P*Erorationes* , (1) ſive *Concluſiones* , quæ apud Græcos *Epilogi* nominantur , tripartitæ ſunt. Nam conſtant ex *Enumeratione* , *Amplificatione* , *Commiſeratione*. *Enumeratio* eſt , per quam colligimus & commonemus , quibus de rebus verba fecerimus , breviter ; ut renovetur, non redintegretur Oratio : & ordine , ut quidquid erit dictum , referamus : ut Auditor ſi memoriæ mandaverit, ad idem quod ipſe meminerit , reducatur. Item curandum eſt , ne aut ab Exordio , aut a Narratione repetatur Orationis enumeratio. Ficta enim , & deditâ operâ comparata Oratio videbitur eſſe , aut artificii ſignificandi, aut ingenii venditandi , aut memoriæ oſtentandæ cauſsâ. Quapropter initium Enumerationis faciendum eſt a

F Di-

(1) Cornific. *Lib. 2. cap.* 30.

Diviſione. Deinde ordine breviter exponendæ ſunt res, quæ tractatæ erunt in Confirmatione, & Confutatione.

Amplificatio eſt res, quæ per Locum Communem, inſtigationis Auditorum cauſsâ ſumitur.

Loci Communes ex decem præceptis commodiſsime ſumuntur adaugendi Criminis cauſsâ. Primus Locus ſumitur ab *Auctoritate*, (2) cum commemoramus, quantæ curæ ea res fuerit Diis immortalibus, (3) aut majoribus noſtris, Regibus, Magiſtratibus, Nationibus, Hominibus Sapientibus, Senatui. Item maxime quo modo his de rebus Legibus ſancitum ſit.

Secundus Locus eſt, cum conſideramus, illæ res de quibus criminamur, ad quos pertineant: utrum ad omnes, quod atrociſsimum eſt; an ad Superiores: quod genus ii ſunt, a quibus auctoritatis Locus Communis ſumitur. An ad Pares, hoc eſt, in eiſdem partibus animi, corporis, fortunarum poſitos. An ad Inferiores, qui omnibus his rebus autecelluntur.

Tertius Locus eſt, quo percunctamur, quid ſit eventurum, ſi omnibus idem concedatur: & eâ re neglectâ, oſtendemus, quid periculorum, aut incommodorum conſequatur.

Quartus Locus eſt, quo demonſtratur, ſi huic ſit remiſſum, multos alacriores ad maleficia futuros, quos adhuc expectatio Judicii remoratur.

Quintus Locus eſt, per quem oſtendemus, ſi ſemel aliter judicatum ſit, nullam rem fore, quæ incommodo mederi, aut perperam factum, aut erratum Judicum corrigere poſsit: quo in Loco non incommodum erit uti cæterarum rerum comparatione, ut oſtendamus alias res poſſe, aut vetuſtate ſedari, aut conſilio corrigi: hujus rei aut leniendæ, aut corrigendæ, nullam rem adjumento futuram.

Sextus Locus eſt, cum oſtendemus, ex conſulto factum,

(2) Cicero *de Invent. Rhetor. Lib.* 1. *cap.* 53.

(3) Valde mihi diſplicet Nebriſſenſem Ethniciſmos deſcribere, ut hic, quod Cornificius effutiit, *Lib.* 2. *Rhetor. cap.* 30.

Digitized by Google

ctum; & dicemus voluntario facinori nullam eſſe excuſationem; imprudentiæ juſtam deprecationem paratam.

Septimus Locus eſt quo oſtendemus tetrum facinus, crudele, nefarium, tyrannicum eſſe: quod genus, injuriæ mulierum, aut earum rerum aliquid, quarum rerum cauſſâ bella ſuſcipiuntur, & cum hoſtibus de vita dimicatur.

Octavus Locus eſt, quo oſtendimus non vulgare, ſed ſingulare eſſe maleficium, ſpurcum, nefarium, & inuſitatum: quo maturius, & atrocius vindicandum ſit.

Nonus Locus conſtat ex peccatorum comparatione: quaſi cum dicemus, majus eſſe maleficium ſtuprare ingenuam, quàm ſacrum legere: quorum alterum propter egeſtatem; alterum propter intemperantem ſuperbiam fiat.

Decimus Locus eſt, per quem omnia quæ in negocio gerundo acta ſunt, quæque rem conſequi ſolent, exponemus acriter, & criminoſe, & diligenter: ut agi res, & geri negotium videatur rerum conſequentium enumeratione.

Miſericordiâ commovebitur Auditoris animus, ſi variam fortunarum commutationem dicemus: ſi oſtendemus, in quibus commodis fuimus, quibus & incommodis ſimus, comparatione. Si quæ nobis futura ſint, niſi Cauſſam obtinuerimus, enumerabimus, & oſtendemus. Si ſupplicabimus, & nos eorum, quorum Miſericordiam captabimus, poteſtati ſubjiciemus. Si quid noſtris parentibus, liberis, cæteris neceſſariis caſurum ſit propter noſtras calamitates, aperiemus: & ſimul oſtendemus, illorum nos ſolitudine, & miſeria, non noſtris incommodis dolere. Si de clementia, humanitate, miſericordia noſtra, qua in alios uſi ſumus, aperiemus. Si nos ſemper, aut diu, in malis fuiſſe oſtendemus. Si noſtrum fatum, aut fortunam conqueremur. Si animum noſtrum fortem, patientem incommodorum oſtendemus futurum. *Commiſerationem*, brevem eſſe oportet: *Nihil enim lachrymâ citius areſcit*. Sed jam ad tria Cauſſarum Genera redeamus.

De Generibus Cauſſarum. Cap. XXI.

TRia Genera *Cauſſarum*, quas diximus eſſe propriam Rhetorices materiam, Ariſtoteles per tria Auditorum Genera diſtinguit. (1) Nam, ut ille inquit, Auditor, aut Judex eſt, aut Senator, aut Populus. *Judex* inter Accuſatorem, & Defenſorem Arbiter eſt. *Senator*, qui de rebus dubiis ſuadenti, aut diſſuadenti acquieſcens, decernit. *Populus*, qui laudandi, aut vituperandi alicujus cauſsâ in concionem concurrit. Idem quoque Auctor in tria tempora eadem Genera Cauſſarum partitur. Nam in Judicium ea proprie veniunt, quæ jam perpetrata ſunt. In Senatum, ea tantum, de quibus eſt conſultatio ; faciendane, an non facienda ſint. In Concionem Populus coit, ut audiat, qualis quiſque impræſentiarum eſt.

Loci quoque diverſi erant in quibus Orationes habebantur. In Foro, quæ in Genere Judiciali. In Curia, quæ in Genere Deliberativo. Pro Roſtris, quæ in Genere Demonſtrativo. *Fora* Romæ tria erant, in quibus reddebatur Jus, de quibus ait Poëta. (2) *Atque erit in triplici par mihi nemo Foro.* Unde juris dicundi Conventus in Provinciis parati *Fora* dicebantur : ut Forum Appii, Cornelii, Julii.

Curia præterea Locus erat, ubi Senatus habebatur. Templa quoque nonnunquam pro Curia fuerunt : ut, Apollinis, Concordiæ, Telluris. Apud Virgilium, *Hoc illis Curia Templum. Pro Roſtris* quoque Locus erat, in quo pendebant Roſtra navium ex Antiatibus navali pugna ſuperatis.

Aliquando tamen ex certis cauſsis cum Auditoribus Loca permutabantur : & Populus conſulitur de gerendo bello cum Mithridate apud Ciceronem in Oratione *pro Lege Manilia* : & in Senatu ab eodem laudatur Cæſar; & vituperantur Antonius, & Catilina : atque pro Archia Poëta in Foro Humanitatis Artes commendantur : & fe-

(1) *Rhetoricor. 4. cap. 9.*
(2) Martialis *Epigr. Lib.3. Epigr. 38.*

fere nulla eſt Cauſſa, in qua non ex Locis aliarum Cauſſarum propriis Argumenta ducantur. Nam quod quidam ſcribunt, in Genere *Demonſtrativo* Argumenta deducenda eſſe ab Honeſto; in *Deliberativo*, ab Utili; in Judiciali, a partibus Juſtitiæ; non ita eſt intelligendum, ut unius Cauſſæ non transferantur ad aliarum Cauſſarum Locos. Nam & in Oratione *pro Milone* plurimus eſt Cicero in eo laudando, atque vituperando Clodio: &, cum de inferendo Mithridati bello deliberat, non ſolum a partibus Utilitatis, ſed ab Honeſto, & Juſto, Argumenta deducit. Quid? Non & Ariſtoteles in *Rhetorico ad Alexandrum* ſcribit, illa ad quæ exhortetur ſuaſor, oportere eſſe juſta, & legitima, & utilia, & honeſta, & jucunda, & facilia factu: atque pari modo de aliis duobus Generibus Cauſſarum. Sed ad ſingula Cauſſarum Genera redeamus: atque imprimis ad *Demonſtrativum*, quod ſimplicius, atque tractatu facilius eſt.

De Genere Demonſtrativo. Cap. XXII.

DEmonſtrativum Cauſſæ Genus, (1) quod a Græcis *Epidicticon* appellatur, hoc eſt, *Oſtentativum*, Ariſtoteles, & Theophraſtus a Civilibus negotiis removerunt: totumque ad ſolos Auditores voluptatis cauſâ relegarunt: & id ejus nominis, quod ab Oſtentatione ducitur, proprium eſt. Sed & in Judiciis Teſtes laudantur, vituperanturque; & in conſultatione belli Mithridatici Cn. Pompejum Cicero laudat, ut illi Provincia decernatur. Itaque cum omnis Cauſſa proprie in controverſia ſit poſita; ſunt tamen quædam materiæ, (2) quæ ad ſolam Oſtentationem pertinent: ut Deorum immortalium, atque Heroum laudes, in quibus Status Cauſſæ nullus eſt. Niſi quis male de natura Deorum ſentiens dicat, illos non agere humanarum rerum curam: id quod Epicurus opinatur; & illud Eliphaz in Libro Job, *Nec noſtra con-*

(1) Quinct. *Inſtit. Orat. Lib.* 3. *cap.* 4.

(2) Verba ſunt ejuſdem Quinct. *in dicto Lib.*3. *cap.* 7. Quæ multo pejus effutiit Nebriſſ. ut vere loquar, immemor Chriſtianæ Doctrinæ.

conſiderat; *& circa cardines cœli perambulat*; tunc quæſtio ſuboriretur: *An Dii rerum noſtrarum agant curam.* Atque in Hercule laudando quiſpiam objiciat divinis illius virtutibus ingentia quædam vitia, quæ præponderent recte factis. Verum in Deis generaliter Majeſtatem eorum venerabimur: deinde propriam vim cujuſque, & inventa, quæ utile aliquid hominibus attulerunt. Vis oſtenditur, ut in Jove, regendorum hominum; in Marte, belli; in Neptuno, maris. Inventa, ut Artium in Minerva: frumenti in Cerere; vini in Libero Patre.

Magis eſt varia laus Hominum: (3) nam primum dividitur in Tempora, quodque ante eos fuit, quoque ipſi vixerunt: in iis autem qui fato ſunt functi, etiam quod eſt inſecutum. Ante hominem patria ac parentes, majoreſque erunt: quorum duplex tractatus eſt; aut enim reſpondiſſe nobilitati pulchrum erit; aut nobilius, Genus illuſtraſſe factis.

Illa quoque interim ex eo, quod ante ipſum fuit, tempore trahentur: quæ reſponſis, vel auguriis, futuram claritatem promiſerunt: ſicut eum qui ex Thetide natus eſſet, majorem Patre ſuo futurum ceciniſſe dicuntur Oracula.

Ipſius vero Laus hominis ex animo, & corpore, & extra poſitis, peti debet. Et corporis quidem fortuitorumque cum levior, tum non uno modo tractanda eſt. Nam & pulchritudinem interim, roburque proſequimur honore verborum, ut Homerus in Agamennone, atque Achille. Interim confert admirationi multum etiam infirmitas: ut cum idem Tydea *parvum*; ſed *bellatorem* dicit fuiſſe. Fortuna vero tum dignitatem affert, ut in Regibus, Principibuſque (namque eſt, hæc materia oſtendendæ virtutis uberior) tum quo minores opes fuerunt, eò majorem beneficiis gloriam parit.

Sed omnia, quæ extra nos bona ſunt, quæque Hominibus forte obtigerunt, non ideo laudantur, quòd habuerit quis ea; ſed quod his honeſte ſit uſus. Nam di-

(3) Quinct. *Inſtit. Orat. lib. 3. cap. 7.*

divitiæ, & potentia, & gratia, cum plurimum virium dent, in utramque partem certiſsimum faciunt morum experimentum: aut enim meliores propter hæc, aut pejores ſumus.

Animi ſemper vera laus: ſed non una per hoc opus via ducitur. Namque aliàs ætatis gradus, geſtarumque rerum ordinem ſequi ſpecioſius fuit, ut in primis annis laudaretur indoles, tum diſciplinæ, poſt hoc, operum, id eſt, factorum dictorumque contextus. Alias in ſpecies virtutum dividere laudem; Fortitudinis, Juſtitiæ, Continentiæ, cæterarumque, ac ſingulis aſsignare, quæ ſecundum quamque earum geſta erunt. Utra ſit autem harum via utilior, cum materia deliberabimus, dum ſciamus gratiora eſſe Audientibus, quæ ſolus quis, aut primus, aut certe cum paucis feciſſe dicetur. Si quid præterea ſupra ſpem aut expectationem, præcipue quod in aliena potius cauſſa, quàm ſua.

Tempus quod finem Hominis inſequitur, non ſemper tractare contingit; non ſolum, quòd viventes aliquando laudamus; ſed quod rara hæc ocaſio eſt, ut referri poſſint divini honores, & decreta; ut publicè ſtatuæ conſtitutæ. Inter quæ numeraverim ingeniorum monumenta, quæ ſæculis probentur. Nam quidam, ſicut Menander juſtiora poſterorum, quàm ſuæ ætatis judicia ſunt conſequuti.

Afferunt autem Liberi Parentibus laudem; (4) Urbes, conditoribus; Leges, Latoribus; Artes, Inventoribus: nec non Inſtituta quoque Auctoribus: ut, a Numa traditum Deos colere: (5) a Publicola, faſces Populo ſubmittere. Qui omnis etiam in vituperatione ordo conſtabit tantum in diverſum. Nam & turpitudo Generis opprobrio multis fuit: & quoſdam claritas ipſa notiores circa vitia, & inviſos magis fecit: & in quibuſdam, ut in Pa-

(4) Quinct. *Lib.* 3. *cap.* 7.

(5) Rhetor noſter ex ſcripſit hæc & ſequentia ex Quinctiliani *Inſt. Orator. lib.* 3. *cap.* 7. Nimirum Numa, homo ſuperſtitioſus traduxit Romanos ab Atheiſmo ad Idololatriam.

Paride traditum eſt, prædicta pernicies; & corporis ac fortunæ quibuſdam mala contemptum, ut Therſitæ atque Iro: ac quibuſdam bona vitiis corrupta odium attulerunt; ut Nirea, imbellem; Pliſthenem, impudicum, a Poëtis accepimus.

Et animi totidem vitia, quot virtutes ſunt: nec minus quàm in Laudibus, duplici ratione tractantur. Et poſt mortem adjecta quibuſdam ignominia eſt: ut Melio, cujus domus ſolo æquata; & M. Manlio, cujus prænomen e familia in poſterum exemptum eſt: & Parentes malorum odimus: & Conditoribus Urbium eſt infamiæ contraxiſſe aliquam pernicioſam cæteris gentem. Intereſſe tamen Ariſtoteles putat, ubi quidque laudetur, aut vituperetur: nam plurimum refert, qui ſint Audientium mores, quæ publice recepta perſuatio: ut illa maxime quæ probant eſſe in eo qui laudabitur, credant: aut in eo, contra quem dicemus, ea quæ oderint. Ita non dubium erit Judicium, quod Orationem præceſſerit. Ipſorum etiam Judicum permiſcenda laus ſemper: nam id benivolos facit. Quoties autem fieri poterit, cum materiæ utilitate jungenda. Minus Lacedæmone ſtudia literarum, quàm Athenis, honoris merebantur; plus patientia, fortitudo. Rapto vivere quibuſdam honeſtum: aliis, cura Legum. Frugalitas apud Sybaritas forſitan odio foret: veteribus Romanis, ſummum luxuriæ crimen.

Eadem in ſingulis differentia. Maxime favet Judex, qui ſibi dicentem aſſentiri putat. Idem præcipit illud quoque (quod mox Cornelius Celſus prope ſupra modum invaſit) quia ſit quædam virrutibus ac vitiis vicinitas, utendum proximâ *Derivatione* verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus. Quæ eadem etiam contra valent: quod quidem Orator, id eſt, vir bonus, nunquam faciet, niſi forte communi utilitate ducerur.

Laudantur autem Urbes ſimiliter, atque Homines: nam pro Parente eſt Conditor: & multum Auctoritatis affert Vetuſtas: ut iis qui Terrâ dicuntur orti. Illa pro-

pria,

pria, quæ ex Loci poſitione, aut munitione ſunt. Cives illis, ut hominibus liberi, decori.

Eſt Laus & operum, in quibus honor, utilitas, pulchritudo, Auctor ſpectari ſolet. Honor, ut in Templis; utilitas ut in muris; pulchritudo, vel Auctor, utrobique.

Eſt & Locorum, qualis Siciliæ apud Ciceronem: in quibus ſimiliter ſpeciem, & utilitatem intuemur. Itaque ut non conſenſi, hoc Laudativum Genus circa ſolam verſari honeſti quæſtionem; ſic *Qualitate* maxime contineri puto: quamquam omnes tres Status cadere in hoc opus poſsint, iiſque uſum C. Cæſarem in vituperando Catone notaverit Cicero.

De Genere Deliberativo. Cap. XXIII.

D*Eliberativum* Genus, quod duas habere ſpecies dictum eſt, *Suaſionem* videlicet, ac *Diſſuaſionem*, non ſolum in Reipublicæ adminiſtratione; verum etiam in aliis quoque rebus verſatur. Nam & conſultantium, (1) & conſiliorum plurima ſunt Genera. Quare in ſuadendo, & diſſuadendo, tria primum ſpectanda erunt: quid ſit, de quo deliberetur: qui ſint, qui deliberent: quis ſit, qui ſuadeat. Rem autem de qua deliberatur, aut certum eſt poſſe fieri, aut incertum. Si incertum, hæc erit Quæſtio ſola, aut potentiſsima. Sæpe enim accidet, ut prius dicamus, ne ſi poſsit quidem fieri, eſſe faciendum: deinde fieri non poſſe. Cum autem de hoc quæritur, *Conjectura eſt*: *An Iſthmos intercidi*: *An ſiccari Palus Pontina*: *An portus fieri Oſtiæ poſsit*: *An Alexander terras ultra Oceanum ſit inventurus.* Sed in iis quoque quæ conſtabit poſſe fieri, *Conjectura* aliquando erit: ut, ſi quæratur, *An utique futurum ſit, ut Carthaginem ſuperent Romani*: *Ut redeat Hannibal, ſi Scipio exercitum in Aphricam tranſtulerit*: *Ut ſervent fidem Samnites, ſi Romani arma depoſuerint.* Quædam & fieri poſſe, & futura eſſe credibile eſt: ſed aut alio tempore, aut alio loco, aut alio modo.

Ubi *Conjecturæ* non erit locus, alia ſunt intuenda:

(1) Quinct. *Inſtit. Orator. lib.* 3. *cap.* 8.

& primum, aut propter ipſam rem, de qua Sententiæ rogantur, conſultabitur: aut propter alias intervenientes extrinſecus cauſſas.

Propter ipſam deliberant Patres Conſcripti, *An ſtipendium militi conſtituant.* Hæc materia ſimplex erit. Accedunt Cauſſæ aut faciendi: ut, Deliberant Patres Conſcripti, *An Fabios dedant Gallis bellum minitantibus*: aut non faciendi: ut, Deliberat C. Cæſar, *An perſeveret in Germaniam ire, cum milites paſsim teſtamenta facerent.*

Hæ *Suaſoriæ* duplices ſunt. Nam & illic cauſſa deliberandi eſt, quod bellum Galli minitentur. Eſſe tamen Quæſtio poteſt, dedendine fuerint etiam citra hanc denunciationem, qui contra fas, cum Legati miſsi eſſent, prælium inierint; Regemque, ad quem mandata acceperant, trucidarint. Et hic nihil Cæſar ſine dubio deliberet, niſi propter hanc militum perturbationem. Eſt tamen locus quærendi, *An citra hunc quoque caſum penetrandum in Germaniam fuerit.* Semper autem de eo prius loquemur, de quo deliberari, etiam detractis ſequentibus, poſſet.

Partes ſuadendi quidam putaverunt *Honeſtum, Utile, Neceſſarium.* Ego non invenio huic tertiæ locum. Quantalibet enim vis ingruat, aliquid fortaſſe pati neceſſe ſit; nihil facere: de faciendo autem deliberatur. Quod ſi hanc vocant *Neceſsitatem*, in quam homines graviorum metu coguntur, *Utilitatis* erit Quæſtio. Ut ſi obſeſsi, & impares, & aqua ciboque defecti, de facienda ad hoſtem deditione deliberent, & dicatur, *Neceſſe eſt*; nempe ſequitur, ut hoc ſubjiciatur; *Alioqui pereundum eſt*: ita propter idipſum non eſt neceſſe: quia perire potius licet. Denique non fecerunt Saguntini, neque in rate Opitergina circumventi. Igitur in his quoque Cauſsis, aut de ſola utilitate ambigetur; aut Quæſtio inter Utile, atque Honeſtum conſiſtet. At enim, *Si quis liberos procreare volet; neceſſe eſt uxorem ducere.* Quis dubitat? Sed ei, qui pater vult fieri, liqueat neceſſe eſt, uxorem eſſe ducendam. Itaque mihi ne conſilium quidem videtur,

tur,

Digitized by Google

tur, ubi neceſsitas eſt: non magis quam ubi conſtat, quid fieri omnino non poſſe. Omnis enim Deliberatio de dubiis eſt. Melius igitur qui tertiam partem dixerunt *δυνατὸν*, quod noſtri *Poſsibile* nominant: quæ ut dura videatur appellatio; tamen ſola eſt. Quas partes non omnes in omnem cadere *Suaſoriam* manifeſtius eſt, quàm ut docendum ſit. Tamen apud pleroſque earum numerus augetur, a quibus ponuntur, ut partes, quæ ſpecies ſunt partium. Nam fas, juſtum, pium, æquum, manſuetum quoque (ſic enim ſunt interpretati τὸ ἥμερον) & ſi qua adhuc adjicere quis ejuſdem Generis velit, ſubjici poſſunt Honeſtati. An ſit autem facile, magnum, jucundum, ſine periculo, ad Quæſtionem pertinet *Utilitatis*: qui *Loci* oriuntur ex contradictione. *Eſt quidem utile; ſed difficile, parvum, injucundum, periculoſum.* Tamen quibuſdam videtur eſſe nonnunquam de Jucunditate ſola conſultatio: ut ſi de ædificando Theatro, inſtituendis Ludis, deliberetur. Sed neminem adeo ſolutum luxu puto, ut nihil in Cauſſa ſuadendi ſequatur præter voluptatem. Præcedat enim ſemper aliquid neceſſe eſt: ut in Ludis, honor Deorum; in Theatro, non inutilis laborum remiſsio; deformis & incommoda turbæ, ſi id non fiat, Conflictatio; & nihilominus eadem illa Religio, cum Theatrum veluti quoddam illius Sacri Templum vocabimus.

Sæpe vero & *Utilitatem* deſpiciendam eſſe dicimus, ut honeſta faciamus: ut, cum illis Opiterginis damus conſilium, ne ſe hoſtibus dedant, quamquam perituri ſint, niſi fecerint. Et Utilia Honeſtis præferimus: ut, cum ſuademus, ut bello Punico ſervi armentur. Sed tamen neque hic plane concedendum eſt, eſſe id inhoneſtum. Liberos enim natura omnes, & eiſdem conſtare Elementis, & fortaſſe antiquis etiam Nobilibus ortos, dici poteſt: & illic, ubi manifeſtum periculum eſt, opponenda alia ſunt pericula: ut, crudelius etiam perituros affirmemus, ſi ſe dediderint; ſive hoſtes non ſervaverint fidem; ſive Cæſar vicerit: quod eſt vero ſimilius.

Hæc autem quæ tantum inter ſe pugnant, plerumque nominibus deflecti ſolent. Nam & Utilitas ipſa expugnatur ab iis, qui dicunt, non ſolum potiora eſſe honeſta, quàm utilia; ſed ne utilia quidem eſſe, quæ non ſint honeſta. Et contra, quod nos honeſtum, illi vanum, ambitioſum, ſtolidum, verbis, quàm re, probabilius vocant. Nec tantum inutilibus comparantur utilia, ſed inter ſe quoque ipſa: ut, ſi ex duobus eligamus, in altero, quid ſit magis; in altero, quid ſit minus. Creſcit hoc adhuc: nam interim triplices etiam Suaſoriæ incidunt. Ut, cum Pompeius deliberavit, Parthos, an Africam, an Egyptum peteret. Ita non tantum utrum ſit melius; ſed quid ſit optimum, quæritur. Itemque contra. Nec unquam incidet in hoc Genere materiæ dubitatio rei, quæ undique ſecundum nos ſit. Nam ubi contradictioni locus non eſt; quæ poteſt eſſe cauſſa dubitandi? Ita fere omnis *Suaſoria* nihil eſt aliud, quàm Comparatio: videndumque, quid conſecuturi ſimus: & per quid: ut æſtimari poſsit, plus in eo quod petimus ſit commodi; an vero in eo, per quod petimus, incommodi.

Eſt *Utilitatis* & in tempore quæſtio, *Expedit: ſed non nunc.* Et in Loco: *Non hic.* Et in Perſona: *Non Nobis*: *Non contra Nos.* Et in Genere agendi: *Non ſic.* Et in modo: *Non in tantum.* Sed Perſonam ſæpius decoris cauſſa intuemur: quæ & in nobis, & in iis qui deliberant, ſpectanda eſt. Itaque quamvis exempla plurimum in Conciliis poſsint, quia facillime homines ad conſentiendum ducuntur expetimentis; refert tamen, quorum Auctoritas, & quibus adhibeatur. Diverſi ſunt enim Deliberantium animi; duplex, conditio. Nam conſultant, aut plures, aut ſinguli: ſed in utriſque differentia: quia & in pluribus multum intereſt, Senatus ſit, an Populus: Romani, an Fidenates: Græci, an Barbari. Et in ſingulis, Catoni petendos honores ſuadeamus; an C. Mario. De Ratione belli, Scipio prior, an Fabius deliberet. Proinde intuenda, ſexus, dignitas, ætas. Sed Mores præcipue diſcrimen dabunt. Et honeſta quidem honeſtis ſua-

ſuadere facillimum eſt. Si vero apud Turpes recta obtinere conabimur; ne videamur exprobrare diverſam vitæ Sectam, cavendum eſt. Et animus deliberantis, non ipſâ honeſti natura, quàm ipſe non reſpicit, permovendus eſt; ſed laude, vulgi opinione. Et, ſi parum proficiet hæc vanitas; ſecuturâ ex his utilitate; aliquanto vero magis objiciendo aliquos, ſi diverſa fecerit, metus. Nam præter id quod his leviſsimi cujuſque animus facillime terretur; neſcio an etiam naturaliter apud plurimos plus valeat malorum timor, quàm ſpes bonorum: ſicut facilior eiſdem turpium, quàm honeſtorum, intellectus eſt. Aliquando bonis quoque ſuadentur parum decora: dantur parum bonis conſilia: in quibus ipſorum, qui conſulunt, ſpectatur utilitas. (2) Multum etiam refert, quæ ſit Perſona ſuadentis. Quia anteacta vita, ſi Illuſtris fuit, aut clarius Genus, aut ætas, aut fortuna; affert expectationem. Providendum eſt, ne quæ dicuntur, ab eo, qui dicit, diſſentiant. At his contraria ſummiſsiorem quendam modum poſtulant. Nam quæ in aliis libertas eſt; in aliis licentia vocatur. Et quibuſdam ſufficit Auctoritas: quoſdam Ratio ipſa ægre tuetur. Ideoque longe mihi difficillimæ videntur *Proſopopœiæ*: in quibus ad reliquum *Suaſoriæ* laborem accedit etiam *Perſonæ* difficultas. Namque idem illud aliter Cæſar, aliter Cato, aliter Cicero ſuadere debebit. Utiliſsima vero hæc exercitatio, vel quod duplicis eſt operæ; vel quod Poëtis quoque, aut Hiſtoriarum futuris Scriptoribus plurimum confert: verum & Oratoribus neceſſaria. Nam ſunt multæ a Græcis Latiniſque compoſitæ Orationes, quibus alii uterentur, ad quorum conditionem vitamque aptanda quæ dicebantur, fuerunt. An eodem modo cogitavit, aut

(2) Adjungere debuit Nebriſſenſis, quæ continuo ſubjunxit Quinctilianus, *Inſtit. Orator. lib. 3. cap.* 8. *Nec me fallit, quæ ſtatim cogitatio ſubire poſsit legentem.* Hoc ergo præcipis? Et hoc fas putas? *Poterat me liberare M. Cicero, qui ita ſcribit ad Brutum, propoſitis plurimis, quæ honeſte ſuaderi Cæſari poſſent.* Simne bonus vir, ſi hæc ſuadeam? Minime.

aut eandem Perſonam induit Cicero, cum ſcriberet Cn. Pompeio, & cum C. Domitio, cæteriſve? An non uniuſcujuſque eorum fortunam, dignitatem, res geſtas intuitus; omnium etiam quibus vocem dabat, imaginem expreſsit? Ut melius quidem; ſed tamen ipſi dicere viderentur. Neque enim minus vitioſa eſt Oratio, ſi ab homine, quàm ſi a re, cui accommodari debuit, diſsidet.

De Genere Judiciali. Cap. XXIIII.

QUi de Arte Rhetorica præceptiones ſcribunt, maximam totius operis partem in Genere *Judiciali* conſumunt. Nam & Quinctilianus omnes Rhetoricæ atque Orationis partes ad hoc Genus defert: ſive quod in eo multo plus eſt difficultatis ob multiplices variaſque quæſtiones: ſive quòd Oratoribus inde multo copioſior lucri erat materia: ſive quòd in libera Civitate majoris potentiæ putabatur eſſe poſſe oppugnare, aut defendere civem; aut ſeipſum ab aliorum injuria tueri, quàm apud Populum concionari: aut in Senatu publicam cauſſam agere. Noſtra vero tempeſtate nullus prope Generi *Judiciali* uſus eſt relictus. Non iis qui ſub ditione Pontificia vivimus: non iis qui in Regno, in quo ſunt omnia ad unius Principis voluntatem redacta: qui, aut decernunt pro arbitrio ſuo quid ſit faciendum; aut ad Jus commune Pontificium, ſive Romanum, omnia remittunt. Ipſarum vero Legum interpretationem ad neſcio quos Innocentios, & Abbates, Bartulos, & Baldos deferunt. Judicum vero arbitrio nihil permittunt; diffidentes, opinor, illorum æquitati, bonitati: ut jam nullus ſit in hac parte relictus Oratori locus: non apud Pontificem, non apud Regem, non apud Judices, non in Republica apud ipſos Optimates: qui & ipſi communi omnium conſenſu voluerunt ſe a Jure Civili gubernari. Sed nihilo magis ad rerum gerendarum deliberationes Orator admittitur; ut nihil mirandum ſit, cur Ars Rhetorica in interitum propemodum ſit redacta; atque in ſolis Concionatoribus reperiatur. Nam, quemadmodum ait Ariſtoteles, interibunt uti-

Digitized by Google

utique Artes, ſi illarum operibus plus impenſarum, & laboris inſumatur, quàm inde ſit emolumenti perventurum. Quare omiſſa hac parte, nos ad alia properemus; cum præſertim & in *Statu Cauſſarum*, & in *Confirmatione*, & *Confutatione*, nonnihil de ea dixerimus.

De Diſpoſitione. Cap. XXV.

DE *Inventione*, (1) ut arbitror, ſatis dictum eſt. Sed, ut opera extruentibus ſatis non eſt ſaxa atque materiam, & cætera ædificanti utilia congerere, niſi diſponendis iis, collocandiſque, Artificum manus adhibeatur; ſic in dicendo, quamlibet abundans rerum copia cumulum tantum habeat, atque congeſtum, niſi illas eadem *Diſpoſitio* in ordinem digeſtas atque inter ſe commiſſas devinxerit. Nec immerito ſecunda quinque partium poſita eſt, cum ſine ea prior nihil valeat. Neque enim, quanquam fuſis omnibus membris, ſtatua ſit, niſi collocentur. Et ſi quam in corporibus noſtris aliorumve animalium partem permutes, & transferas, licet habeat eadem omnia; prodigium ſit tamen: & artus etiam leviter loco moti perdunt, quo viguerunt, uſum: & turbati exercitus ſibi ipſi ſunt impedimento. Nec mihi videntur errare, qui ipſam rerum Naturam ſtare ordine putant; quo confuſo peritura ſint omnia. Sic Oratio carens hac virtute, tumultuetur neceſſe eſt: & ſine rectore fluitet; nec cohæreat ſibi, multa repetat, multa tranſeat, velut nocte in ignotis locis errans: nec initio neque fine propoſito, caſum potius, quàm conſilium ſequatur. Quapropter totus hic locus ſerviat *Diſpoſitioni*: quæ quidem ſi certa aliqua via tradi in omnes materias ullo modo poſſet; non tam paucis contigiſſet. Sed cum infinitæ *Cauſſarum* formæ fuerint, futuræque ſint; & tot ſæculis nulla reperta ſit *Cauſſa*, quæ eſſet tota alteri ſimilis; ſapiat oportet Orator, & vigilet, & inveniat, & judicet, & conſilium a ſe ipſo petat. Neque inficias eo, quædam eſſe quæ demonſtrari poſsint: eaque non omittam.

Quo-

(1) Quinct. *Inſtit. Orator. Lib.* 7. *Initio.*

Quoniam igitur *Diſpoſitio* eſt, (2) per quam illa, quæ invenimus, in ordinem redigimus, ut certo quidque loco pronuncietur; videndum eſt, cujuſmodi rationem in diſponendo habere conveniat. Genera Diſpoſitionis ſunt duo. Unum ab inſtitutione Artis profectum: alterum ad cauſſam temporis accomodatum. Ex inſtitutione Artis diſponemus, cum ſequemur eam præceptionem, quam *in primo Libro expoſuimus*: hoc eſt, ut utamur *Principio, Narratione*, *Diviſione*, *Confirmatione*, *Confutatione*, *Concluſione*. Et hunc ordinem, quemadmodum præceptum eſt ante, in dicendo ſequemur. Item ex inſtitutione Artis non modo totas Cauſſas per Orationem, ſed per ſingulas quoque Argumentationis partes diſponemus: quemadmodum *in ſecundo Libro docuimus*: id eſt, *Expoſitionem*, *Rationem*, *Confirmationem Rationis*, *Exornationem*, *Complexionem*. Hæc igitur duplex *Diſpoſitio* eſt: una per *Orationes*; altera per *Argumentationes* ab inſtitutione Artis profecta.

Eſt autem & alia *Diſpoſitio*, quæ cum ab ordine artificioſo recedendum eſt, Oratoris judicio ad tempus accommodatur: ut, ſi a Narratione dicere incipiemus: aut ab aliqua firmiſsima Argumentatione: aut a literarum aliquarum recitatione: aut, ſi poſt Principium Confirmatione utamur: deinde Narratione: aut, ſi quam hujuſmodi permutationem ordinis faciamus: quorum nihil, niſi cauſſa poſtulet, fieri oportebit. Nam ſi vehementer aures Auditorum obtuſæ videbuntur; atque animi defatigati ab adverſariis multitudine verborum, commode poterimus Principio ſuperſedere, & exordiri Cauſſam, aut a Narratione, aut ab aliqua firma Argumentatione: deinde, ſi commodum erit, quia non ſemper neceſſe eſt, ad Principii ſententiam reverti licebit. Si cauſſa noſtra magnam difficultatem videbitur habere, ut nemo æquo animo Principium poſsit audire, a Narratione cum incœperimus, ad Principii ſententiam revertemur.

Si

(2) Cornific. *Lib. 3. Rhetor. cap. 9.*

Si Narratio parum probabilis eſt, (3) exordiemur ab aliqua firma Argumentatione. His commutationibus, & tranſlationibus partium ſæpe uti neceſſe eſt, cum ipſa res artificioſam Diſpoſitionem artificioſe commutare cogit.

In Confirmatione, & Confutatione Argumentationum Diſpoſitiones hujuſmodi convenit habere: firmiſsimas Argumentationes in primis, & in poſtremis Cauſſæ partibus collocare: mediocres & neque inutiles ad dicendum, neque neceſſarias ad probandum, quæ, ſi ſeparatim, ac ſingulæ dicantur, infirmæ ſint, cum cæteris conjunctæ, firmæ & probabiles fiunt, interponi & in medio collocari oportet. Nam re narratâ, ſtatim expectat animus Auditoris, ex qua re Cauſſa confirmari poſsit. Quapropter continuo firmam aliquam oportet inferre Argumentationem. Et quoniam nuperrime dictum facile memoriæ mandatur; utile eſt, cum dicere deſinamus, recentem aliquam relinquere in animis Auditorum bene firmam Argumentationem. Hæc *Diſpoſitio* Locorum, tanquam inſtructio militum, facillime in dicendo, ſicut illa in pugnando, parere poterit victoriam.

Eſt & hoc quod Scriptor demonſtrare non poſsit, (4) niſi certâ definitâque materiâ. Sed quid una faciat, aut altera? quin immo centum ac mille in re infinita, atque materia? Præceptoris eſt, in alio atque alio Genere quotidie oſtendere, quis ordo ſit rerum, & quæ copulatio; ut paulatim fiat uſus, & ad ſimilia tranſitus. Tradi enim omnia, quæ Ars efficit, non poſſunt.

Nam quis Pictor omnia, quæ in rerum natura ſunt, adumbrare didicit? Sed præcepta ſemel imitandi ratione, aſsimilabit quicquid acceperit. Quid enim? Non faber vaſculum aliquod, quale nunquam viderat, facit? Quædam vero non docentium ſunt; ſed diſcentium Nam & Medicus quid in quoque valetudinis genere faciendum ſit; quid, quibuſve ſignis providendum, docebit. Vim

H ſen-

(3) Cornific. *Rhetor. Lib.* 3. *cap.* 10.

(4) Quinct. *Inſtit. Orator. Lib.* 7. *cap.* 10.

ſentiendi pulſus venarum, caloris motus, ſpiritus meatum, coloris diſtantiam, quæ ſua cujuſque ſunt, ingenium dabit. Quare plurima petamus a nobis: & cum cauſsis deliberemus: cogitemuſque homines ante inveniſſe Artem, quàm docuiſſe. Illa enim potentiſsima eſt, quæque vere dicitur *OEconomica totius Cauſſæ Diſpoſitio*; quæ conſtitui, niſi velut in re præſenti, non poteſt. Ubi aſſumendum *Proœmium*: ubi omittendum: ubi utendum *Expoſitione* continua; ubi partita: ubi ab Initiis incipiendum: ubi, more Homerico, a Mediis, vel Ultimis: ubi omnino non exponendum: quando a Noſtris; quando ab Adverſariorum *Propoſitionibus* incipiamus: quando a firmiſsimis probationibus, quando a levioribus: Qua in cauſſa proponendæ Proœmiis Quæſtiones: Qua præparatione præmuniendæ: quid Judicis animus accipere poſsit ſtatim dictum: quò paulatim deducendus. Singulis, an univerſis opponenda Refutatio. Reſervandi *Perorationi*; an per totam Orationem diffundendi Affectus. De Jure prius, an de Æquitate dicendum: an anteacta Crimina: an de quibus Judicium eſt, prius objicere, vel diluere, conveniat. Si multiplices Cauſſæ erunt, qui ordo faciendus: quæ Teſtimonia Tabulæve cujuſque Generis in actione recitandæ: quæ reſervandæ. Hæc eſt velut Imperatoria virtus copias ſuas partientis ad caſus præliorum; retinentis partes propter caſtella tuenda, cuſtodiendaſve urbes, petendos commeatus, obſidenda itinera; mari denique ac terra dividentis. Sed hæc in Oratione præſtat omnia, cui affuerint natura, doctrina, ſtudium. Quare nemo exſpectet, ut alieno tantum labore ſit diſertus. Vigilandum ducat, iterum enitendum, pallendum: eſt facienda ſua cuique vis, uſus, ſua ratio: non reſpiciendum ad hæc; ſed in promptu habenda: nec tanquam tradita, ſed tanquam innata. Nam viam demonſtrare velociter Ars poteſt, ſi qua eſt: verum Ars ſatis præſtat, ſi copias Eloquentiæ ponit in medio. Noſtrum eſt uti eis ſcire. Reliqua partium eſt demum *Diſpoſitio*. Et in his ipſis primus aliquis ſenſus, & ſecundus, & tertius:

tius: qui non modo, ut ſint ordine collocati, elaborandum eſt; ſed ut inter ſe vincti, atque ita cohærentes, ne commiſſura pelluceat: corpus ſit, non membra. Quod ita continget, ſi & quid in quaque re conveniat, viderimus; ut verba verbis applicemus, non pugnantia, ſed quæ ſe invicem complectantur. Ita res diverſæ diſtantibus ex locis quaſi invicem ignotæ non collidentur: ſed aliquâ ſocietate cum prioribus ac ſequentibus ſe copulâ tenebunt: ac videbitur non ſolum compoſita Oratio; ſed etiam continua.

De Elocutione. Cap. XXVI.

INter quinque Artis Rhetoricæ Partes difficillimam eſſe Elocutionem inter omnes Oratores convenit. (1) Unde & apud Ciceronem Antonius ait, *ſe vidiſſe multos diſertos; eloquentem vero neminem.* Diſertis ſatis putat dicere, quæ oporteat; ornate autem dicere proprium eſſe eloquentiſsimi. Quæ virtus, ſi uſque ad eum in nullo reperta eſt, ac ne in ipſo quidem, aut L. Craſſo; certum eſt, & in his, & in prioribus eam deſideratam: quia difficillima fuit. Et M.Tullius *Inventionem* quidem ac *Diſpoſitionem* prudentis hominis eſſe putat; Eloquentiam, Oratoris: ideoque præcipue circa præcepta hujus partis elaboravit. Quod eum merito feciſſe etiam ipſo rei, de qua loquimur, nomine palam declaratur. Eloqui enim, hoc eſt, omnia quæ mente conceperis, promere atque ad audientes perferre, ſine quo ſupervacua ſunt priora, & ſimilia gladio condito, atque intra vaginam ſuam hærenti. Hoc itaque maxime docetur: hoc nullus niſi Arte aſſequi poteſt. Huc ſtudium adhibendum. Hoc exercitatio petit; hoc, imitatio: hîc omnis ætas conſumitur: hoc maxime Orator Oratore præſtantior: hoc Genera ipſa dicendi alia aliis potiora: ut appareat, in hoc & vitium, & virtutem eſſe dicendi. Non ideo tamen ſola eſt agenda cura verborum: occurram enim neceſſe eſt iis, qui omiſſâ rerum (qui nervi ſunt in cauſsis) dili-

(1) Quinct. *Inſtit. Orat. Lib.* 8. *In Proæm.*

gentiâ, quodam inani circa voces ſtudio ſeneſcunt: idque faciunt gratiâ decôris, quod eſt in dicendo mea quidem opinione pulcherrimum: ſed cum ſequitur; non cum affectatur. Sed opus eſt ſtudio præcedente, (2) & acquiſitâ facultate, & quaſi repoſitâ. Namque iſta quærendi, judicandi, comparandi anxietas, dum diſcimus, adhibenda eſt; non cum dicimus. Alioqui, ſicut qui patrimonium non pararunt, ſub diem quærunt; ita in Oratione, qui non ſatis laborarunt, ſi præparata vis dicendi non fuerit, erunt inofficioſi. Sunt tamen qui etiam cum optima ſint reperta, quærunt aliquid, quod ſit magis antiquum, remotum, inopinatum; nec intelligunt jacere ſenſus in Oratione, in qua verba laudantur. Sit igitur cura *Elocutionis* quàm maxima, dum ſciamus tamen, nihil verborum cauſsâ eſſe faciendum, cum verba ipſa rerum gratiâ ſint reperta: quorum ea ſunt maxime probabilia, quæ ſenſum animi noſtri optime promunt: atque in animis Auditorum, quod nos volumus, efficiunt.

Igitur (3) quam Græci *Phraſin* vocant, Latine dicimus *Elocutionem.* Eam ſpectamus in verbis, aut ſingulis, aut conjunctis. In ſingulis intuendum eſt, ut ſint Latina, perſpicua, ornata, & ad id, quod efficere volumus, accommodata. In conjunctis, ut emendata, ut collocata, ut figurata. Sed ea quæ de ratione Latine atque emendate loquendi fuerunt dicenda, a Grammaticis commodiſsime pertractantur. Verum illic tantum, ne vitioſa ſint, præcipitur: hic non alienum eſt admonere, ut ſint quàm minime peregrina, & externa. Multos enim, quibus loquendi ratio non deſit, invenias, quos curioſe potius loqui dixeris, quàm Latine: quomodo & illa Attica anus Theophraſtum hominem alioqui diſertiſsimum, annotatâ unius affectatione verbi, *Hoſpitem dixit*: nec alio ſe id deprehendiſſe interrogata reſpondit, quàm quod nimium Attice loqueretur. Et in T. Livio, miræ facundiæ viro, putat ineſſe Pollio Aſinius quandam *Patavini-*

(2) Quinct. *Inſtit. Orat. Lib.* 8. *In Proœm.*
(3) Quinct. *Inſtit. Orat. Lib.* 8. *cap.* 1.

nitatem. Quare, ſi fieri poteſt, & verba omnia, & vox, hujus alumnu urbis olere debent: ut Oratio plane Romana videatur; non civitate donata.

Perſpicuitas (4) in verbis præcipuam habet proprietatem: ſed proprietas ipſa non ſimpliciter accipitur. Primus enim intellectus eſt, ſua cujuſque rei appellatio, quâ non ſemper utimur. Nam & obſcœna vitabimus, & ſordida, & humilia. Non tamen quidquid non erit proprium, improprii vitio laborabit: quia multa ſunt Græce, & Latine non denominata: unde abuſio, quæ *Catachreſis* dicitur, & tranſlatio, quæ *Metaphora*, eſt neceſſaria. Quare proprietas non ad nomen, ſed ad vim ſignificandi refertur. Alio modo dicitur proprium inter plura, quæ ſunt ejuſdem nominis, unde cætera dicta ſunt: ut *Vortex*, qui de aqua proprie dicitur: de aliis rebus, per Tranſlationem.

Tertius modus eſt huic diverſus: cum res communis pluribus, in uno aliquo habet nomen eximium, ut Carmen funebre, proprie *Nænia*. Item quod commune eſt & aliis nomen, intellectu alicui rei peculiariter tribuitur: ut *Urbs* pro Roma. Sed ne in his quidem virtus Oratoris inſpicitur. Alio modo dicitur *Proprium*, quo nihil inveniri poteſt ſignificantius: ut quod *deductum carmen* dixit Virgilius.

At obſcuritas fit in verbis ab uſu remotis, de quibus Horatius.

—Et niſi quæ terris ſemota, ſuiſque
Temporibus defuncta videt, faſtilit, & odit.
Sic fautor veterum, ut Tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinque viri ſanxerunt, fœdera regum
Vel Gabiis, vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annoſa volumina ratum,
Dictitet Albano Muſas in monte locutas.

Et paulo poſt.

Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud
Quod mecum ignorat, ſolus vult ſcire videri.

Hinc

(4) Quinct. *Inſtit. Orat. lib.* 8. *cap.* 2.

Digitized by Google

Hinc enim aliqui famam eruditionis affectant, ut quædam ſoli ſcire videantur. Plus tamen eſt obſcuritatis in contextu & continuatione ſermonis: & id quidem pluribus modis. Quare nec ſit longus, nec in hyperbaton ſolutus, nec longis interjectionibus impeditus. Vitanda eſt imprimis Ambiguitas. Sit ordo rectus: non in longum dilata Conclusio. Nihil nec deſit; neque ſupefluat: ita ſermo, & doctis probabilis, & planus imperitis erit. Sed vis Oratoris omnis in augendo, minuendoque conſiſtat. Utrique parti totidem modi, ex quibus præcipuos attingemus.

De Amplificatione, & Sententia. Cap. XXVII.

PRima eſt (1) amplificandi, vel minuendi ſpecies in ipſo rei nomine: ut cum eum qui ſit *cæſus*, *occiſum*; eum qui ſit *improbus*, *latronem*: contraque eum, qui *pulſavit*, *attigiſſe*; qui *vulneravit*, *læſiſſe*, dicimus.

Quatuor modis conſtat Amplificatio, *Incremento, Comparatione*, *Ratiocinatione*, *Congerie*. *Incrementum* eſt potentiſsimum, cum magna videntur, etiam quæ inferiora ſunt, ut Cicero. *Facinus eſt vincire civem Romanum; ſcelus, verberare; prope paricidium, necare: quid dicam, in crucem tollere?* Fit & aliter ſupra ſummum adjectio: ut apud Virgilium de Lauſo:

—Quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

Summum enim eſt, *quo pulchrior alter non fuit.* Huic deinde aliquid ſuprapoſitum eſt.

Eſt & alius modus, ad quem non per gradus itur: ſed quo nihil eſt majus: ut, *Matrem tuam occidiſti. Quid dicam amplius? Matrem tuam occidiſti.* Nam & hoc augendi genus eſt, tantum aliquid efficere, ut non poſsit augeri. Creſcit Oratio minus aperte; ſed neſcio an hoc ipſo efficacius, cum citra diſtinctionem in contextu, & curſu, aliquid priore majus inſequitur: ut de vomitu in Antonium Cicero. *In cœtu verò Populi Romani, negotium publicum gerens Magiſter equitum.* Singula enim incre-

(1) Quinct. *Inſtit. Orat. Lib.* 8. *cap.* 4. *Initio.*

crementum habent. Verum, ut hæc Amplificatio in ſuperiora tendit; ita, quæ fit per *Comparationem*, Incrementum ex *Inferioribus* petit. Augendo enim quod eſt infra, neceſſe eſt, ut extollatur quod ſupra poſitum eſt: ut idem Cicero ibidem. *Si hoc tibi inter cœnam & in illis immanibus poculis tuis accidiſſet; quis non turpe duceret? In cœtu verò Populi Romani*, & quæ ſequuntur.

Per Ratiocinationem fit *Amplificatio*, cum, ut aliud creſcat, aliud augetur: ut, cum Hectoris fortitudo laudatur ut Achillis creſcat; & Hannibalis, ut Scipionis.

Per *Congeriem* quoque verborum ac Sententiarum idem ſignificantium fit Amplificatio: nam etiamſi non per gradus aſcendant; tamen velut acervo quodam allevantur: ut Cicero. *Quid enim tuus ille, Tubero, diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? Cujus latus ille mucro petebat? Qui ſenſus erat armorum tuorum? Quæ tua mens? Oculi? Manus? Ardor animi? Quid cupiebas? Quid optabas?* Eadem eſt fere ratio *minuendi*: nam totidem ſunt deſcendentibus, quot aſcendentibus gradus.

Sententia uno modo accipitur pro eo quod animo ſentimus: alio modo, pro decreto: ut cum a Judice fertur Sententia. Sed impræſentiarum Sententia eſt *Oratio ſumpta de vita*: (2) *quæ, aut quid ſit, aut quid eſſe oporteat in vita, breviter oſtendit.* Sed conſuetudo jam tenuit, (3) ut mente concepta, *Senſus* vocaremus; lumina autem præcipueque in clauſulis poſita, *Sententias*: quæ minus crebra apud antiquos, noſtris temporibus modo carent. Eſt igitur *Sententia* vox univerſalis: quæ etiam citra Cauſſæ complexum poſsit eſſe laudabilis: ut, *Nihil eſt tam populare, quàm bonitas.* Quæ ſimplex eſt: aut ratione ſubjecta: ut, *Nam in omni certamine qui opulentior eſt, etiamſi, accipit injuriam; tamen quia plus poteſt, facere videtur.* Nonnumquam duplex eſt: ut, *Obſequium amicos, veritas odium parit.* Illud notabile ex diverſis: ut, *Mors miſera non eſt: aditus ad mor-*

(2) Cornificius *Rhetor. Lib. 4. cap. 17.*
(3) Quinct. *Inſtit. Orat. Lib. 8. cap. 5.*

mortem miſer eſt. Tam deeſt avaro quod habet, quàm quod non habet. Sed majorem vim accipiunt ex mutatione figuræ: ut, *Uſque adeone mori miſerum eſt?* Acrius enim hoc eſt, quàm, *Per ſe mors miſera non eſt.* Et Tranſlatione a communi ad proprium. Nam cum ſit rectum, *Nocere facile eſt; prodeſſe, difficile;* vehementius apud Ovidium Medea dicit, *Servare potui: perdere an poſſim, rogas?* Vertit ad Perſonam Cicero: *Nihil habet, Cæſar, nec fortuna tua majus, quàm ut poſſis: nec natura melius, quàm ut velis ſervare quamplurimos.* Ita quæ erant rerum propria, fecit hominis. In hoc Genere cuſtodiendum eſt, ne crebræ ſint; ne palam falſæ; ne paſſim a quocunque dicantur. Magis enim decent eos in quibus eſt auctoritas, ut rei pondus etiam Perſona confirmet. Ego verò hæc lumina Orationis, velut oculos quoſdam eloquentiæ eſſe credo. Sed neque oculos eſſe toto corpore velim, ne cætera membra ſuum officium perdant.

Reſtabat hoc in loco aliquid de *Tropis*, & *Figuris*: ſed quia hæc Pars apud Grammaticos etiam protrita eſt, omittimus. Nunc ad cæteras Rhetoricæ Partes tranſgrediamur.

De Memoria. Cap. XXVIII.

MEmoriam quidam naturæ modo eſſe munus exiſtimaverunt; (1) eſtque in ea non dubie plurimum; ſed ipſa excolendo, ſicut alia omnia, augetur: & totus, de quo diximus adhuc, inanis eſt labor, niſi cæteræ partes hoc veluti ſpiritu contineantur. Nam & omnis Diſciplina Memoriâ conſtat: fruſtraque docemur, ſi quidquid audimus, præterfluat: & exemplorum, legum, reſponſorum, dictorum, beneque factorum velut quaſdam copias, quibus abundare, quaſque in promptu ſemper habere debet Orator, eadem illa vis repræſentat. Neque immerito Theſaurus hic Eloquentiæ dicitur. Sed non firme tantum continere; verum etiam cito percipere multa acturos oportet. Nec quæ ſcripſeris modo, iterata lectione complecti; ſed in cogitatis quoque rerum ac ver-

(1) Quinct. *Inſtit. Orat. Lib.* 11. *cap.* 2. *In Princ.*

verborum contextum ſequi: & quæ ſint ab adverſa parte dicta, meminiſſe, nec utique eo, quo dicta ſunt, ordine refutare; ſed opportunis Locis ponere. Quid? Extemporalis Oratio non alio mihi videtur mentis vigore conſtare. Nam dum alia dicimus; quæ dicturi ſumus, intuenda ſunt. Ita cum ſemper cogitatio ultra id, quod eſt, longius quærit; quidquid interim repetit, quodammodo apud Memoriam deponit: quod illa quaſi media quædam manus, acceptum ab *Inventione* tradit *Elocutioni*. Non arbitror autem mihi in hoc immorandum, quid ſit quod Memoriam faciat. Quamquam plerique imprimi quædam veſtigia noſtro animo, quæ velut in ceris anulorum ſigna, ſerventur, exiſtimant. Neque ero tam credulus, ut quaſi habitu tardiorem, firmioremque Memoriam fieri putem. Ejus autem, quod ad animum pertinet, magis admirere naturam, ſubito res vetuſtas tanto ex intervallo repetitas reddere ſe, & offerre: nec tantum requirentibus; ſed etiam ſponte interim: nec vigilantibus; ſed etiam quiete compoſitis magis: eoque illa quoque animalia, quæ carere intellectu videmus, meminerunt, & agnoſcunt: & quamlibet longo itinere deducta, ad aſſuetas ſibi ſedes revertuntur. Quid? Non hæc varietas mira eſt, excidere proxima, vetera inhærere? heſternorum immemores, acta pueritiæ recordari? Quid? quod quædam, requiſita ſe occultant; & eadem forte ſuccurrunt? Nec manet ſemper Memoria: ſed aliquando etiam redit. Neſciretur tamen quanta vis eſſet ejus, quanta divinitas, niſi in hoc lumen orandi vim extuliſſet. Non enim rerum modo; ſed etiam verborum ordinem præſtat. Nec ea pauca coutexit; ſed durat prope in infinitum: & in longiſsimis actionibus prius audiendi patientia, quàm memoriæ fides deficit. Quod & ipſum argumento eſt, ſubeſſe Artem aliquam, juvarique ratione Naturam; cum idem docti facere; illud indocti & inexercitati non poſsimus. Quamquam invenio apud Platonem, obſtare Memoriæ uſum literarum: videlicet quòd illa, quæ ſcriptis repoſuimus, velut cuſtodire de-

ſinimus: & ipsâ ſecuritate dimittimus. Nec dubium eſt, quin plurimum in hac parte valeat Mentis intentio: & velut acies luminum a proſpectu rerum quas intuetur, non averſa. Unde accidit, ut quæ per plures dies ſcribimus ediſcendi cauſâ, cogitatione ipſa contineat. Artem autem Memoriæ primus oſtendiſſe dicitur Simonides, cujus vulgata fabula eſt: cum Pugili coronato carmen, quale componi victoribus ſolet, mercede pactâ ſcripſiſſet; abnegatam ei pecuniæ partem, quòd de more Poëtis frequentiſsimo digreſſus, in laudes Caſtoris, & Pollucis exierat: quapropter partem ab iis petere, quorum facta celebraſſet, jubebatur: & perſolverunt, ut traditum eſt. Nam cum eſſet grande convivium in honorem ejuſdem victoriæ; atque adhibitus ei cœnæ Simonides, nuncio eſt excitus, quòd eum duo juvenes equis advecti deſiderare majorem in modum dicebantur: & illos quidem non invenit: fuiſſe tamen gratos erga ſe exitu comperit. Nam vix eo limen egreſſo, triclinium illud ſupra convivas corruit: atque ita contudit, ut non ora modo oppreſſorum, ſed membra etiam omnia requirenres ad ſepulturam propinqui nullâ notâ poſſent diſcernere. Tum Simonides dicitur memor ordinis, quo quiſque diſcubuerat, corpora ſuis reddidiſſe. Ex hoc Simonidis facto notatum videtur, juvari Memoriam ſignatis animo ſedibus: idque credet ſuo quiſque experimento. Nam cum in loca aliqua poſt tempus reverſi ſumus, non ipſa agnoſcimus tantum; ſed etiam quæ in iis fecerimus, reminiſcimur: perſonæque ſubeunt: nonnunquam tacitæ quoque cogitationes in mentem revertuntur. Nata eſt igitur, ut in pleriſque, Ars, ab experimento. Igitur Memoria (2) utrum habeat quiddam Artificii, an omnis a Natura proficiſcatur, aliud dicendi tempus magis idoneum dabitur. Nunc perinde atque conſtet in hac re multum valere Artem, & Præceptionem; ita de ea re loquemur. Placet enim nobis eſſe Artificium memoriæ: quare placeat, aliàs oſtendemus: in præſentia cujuſmodi ſit eà, aperiemus.

Sunt

(2) Cornific. *Lib.* 3. *cap.* 16.

Sunt igitur duæ Memoriæ: una Naturalis; altera, Artificioſa. *Naturalis* eſt ea, quæ noſtris animis inſita eſt; & ſimul cum cogitatione nata. *Artificioſa* eſt ea, quam confirmat inductio quædam & ratio præceptionis. Sed quia in cæteris rebus ingenii bonitas imitatur ſæpe doctrinam; Ars porro Naturæ commoda confirmat, & auget; ita fit in hac re, ut nonnunquam Naturalis Memoria, ſi cui data eſt egregia, ſimilis ſit huic Artificioſæ. Porro hæc Artificioſa, Naturæ commoda retinet, & amplificat ratione doctrinæ. Quapropter & Naturalis Memoria præceptione confirmanda eſt, ut ſit egregia: & hæc, quæ doctrinâ datur, indiget ingenii: nec hoc magis, aut minus, in hac re, quàm in cæteris Artibus fit: ut ingenio doctrina; præceptione Natura niteſcat. Quare & illis, qui natura memores ſunt, utilis hæc erit inſtitutio: quod tute paulo poſt poteris intelligere. Quod ſi illi freti ſuo ingenio, noſtra præceptione non indigerent; tamen juſta cauſſa daretur, quare iis, qui minus ingenii habent, adjumento velimus eſſe. Nunc de Artificioſa Memoria loquemur.

Conſtat igitur Artificioſa Memoria (3) ex *Locis*, & *Imaginibus*. *Locos* appellamus eos, qui breviter, perfecte, inſignite, aut naturâ, aut manu, ſunt abſoluti, ut eos facile naturali Memoria comprehendere, & amplecti queamus: ut ædes, intercolumnium, angulum, fornicem, & alia, quæ his ſimilia ſunt. *Imagines* ſunt formæ quædam, & notæ, & ſimulacra ejus rei, quam meminiſſe volumus: quod genus equi, leones, aquilæ, quorum memoriam ſi volemus habere, Imagines eorum certis in Locis collocare nos oportebit.

Nunc cujuſmodi Locos invenire, & quo pacto reperire; & in Locis Imagines conſtituere oporteat; oſtendemus. Quemadmodum igitur qui literas ſciunt, poſſunt id quod dictatum eſt, ſcribere, & recitare quod ſcripſerunt; ita qui Artem Memoriæ didicerunt, poſſunt quæ audierunt, in Locis collocare: & ex his memoriter pronunciare.

(3) Cornific. *Lib.* 3. *Rhetor. cap.* 16.

ciare. *Loci* enim, ceræ, aut chartæ, ſimillimi ſunt; *Imagines*, litteris; Diſpoſitio, & collocatio imaginum, ſcripturæ; Pronuntiatio, lectioni. Oportet igitur, ſi volumus, multa meminiſſe, multos nobis Locos comparare: ut in multis Locis multas Imagines collocare poſsimus. Item putamus oportere, ex ordine hos Locos habere, ne quando perturbatione ordinis impediamur; quo citius quoto quoque Loco libebit, vel a ſuperiore, vel ab inferiore, vel a media parte Imagines ſequi ut ea, quæ mandata Locis erunt, edere, & proferre poſsimus. Nam, ut, ſi in ordine ſtantes notos complures viderimus, nihil noſtra interſit, utrum a ſummo, an ab imo, an ab medio, nomina eorum dicere incipiamus; item in Locis ex ordine collocatis inveniet, ut in quamlibet partem quoto quoque Loco libebit, imaginibus commoniti, dicere poſsimus id, quod Locis mandaverimus. Quare placet & ex Ordine Locos comparare; & Locos, quos aſſumpſerimus, egregie commoditerque notare oportebit, ut perpetuo nobis hærere poſsint. Nam *Imagines*, ſicut litteræ, delentur, ubi nihil illis utimur: *Loci*, tanquam cera, remanere debent. Et, ne forte in numero Locorum falli poſsimus, quintum quenque Locum placet notari: quod genus, ſi in quinto Loco manum auream collocemus; & ſi in decimo aliquem notum, cui prænomen ſit Decimo; deinde facile erit quinto quoque Loco ſimiles notas collocare. Item commodius eſt in derelicta, quàm in celebri regione Locos comparare: propterea quod frequentia, & obambulatio hominum conturbat, & infirmat imaginum notas; ſolitudo conſervat integras ſimulacrorum figuras. Præterea diſsimiles formâ atque naturâ Loci comparandi ſunt, ut diſtincte interlucere poſsint. Nam ſi quis multa intercolumnia ſumpſerit, conturbabitur ſimilitudine Locorum: & ignorabit quid in quoquo Loco collocarit. Et magnitudine modicâ, & mediocres Locos habere oportet. Nam & præter modum ampli vagas Imagines reddunt; & nimis anguſti ſæpe non videntur poſſe capere Imaginum colloca-

tio-

tionem. Tum nec nimis illuſtres, nec vehementer obſcuros Locos haberi oportet, ne aut obcæcentur tenebris Imagines; aut ſplendore præfulgeant. Intervalla Locorum mediocria eſſe oportet, fere paulo plus, aut minus, pedum tricenûm. Nam ut aſpectus, ita cogitatio minus valet, ſive nimis procul removeris, ſive vehementer prope admoveris id, quod oportet videri. Sed quamquam facile eſt ei, qui paulo plura exploraverit, quamvis multos, & idoneos Locos comparare; tamen ſi quis ad iſta ſatis idoneos invenire ſe non putabit; ipſe ſibi conſtituat quam volet multos, licebit. Cogitatio enim quamvis regionem poteſt amplecti; & in ea ſitum Loci cujuſdam ad ſuum arbitrium fabricari, & architectari. Quare licebit, ſi hac promptâ copiâ contenti non erimus, noſmetipſos cogitatione noſtrâ regionem conſtituere, & idoneorum Locorum commodiſsimam diſtinctionem comparare. De Locis ſatis dictum eſt. Nunc ad Imaginum rationem tranſeamus.

Quoniam ergo rerum ſimiles *Imagines* eſſe oportet; ex omnibus verbis noſmet notas nobis ſimilitudines eligere debemus. Duplices igitur Similitudines eſſe debent: unæ rerum; alteræ verborum. Rerum Similitudes exprimuntur, cum ſummatim ipſorum negotiorum Imagines comparamus. Verborum Similitudines conſtituuntur, cum uniuſcujuſque nominis, & vocabuli memoria Imagine notatur. Rei totius memoriam ſæpe unâ notâ, & Imagine ſimplici comprehendemus hoc modo: ut, ſi Accuſator dixerit, *Ab reo hominem veneno necatum*: & hæreditatis cauſſâ factum arguerit: *Et ejus rei multos dixerit teſtes, & conſcios eſſe*: ſi hoc primum, ut ad defendendum nobis expeditum ſit, meminiſſe volemus; in primo Loco rei totius Imaginem conformabimus: ægrotum in lecto cubantem faciemus ipſum illum, de quo agetur, ſi formam ejus detinebimus. Si eum non cognoverimus, aliquem ægrotum non de minimo loco ſumemus, ut citò in mentem venire poſsit: & Reum ad lectum ejus adſtituemus, dextrâ poculum, ſiniſtrâ tabu-

las,

las; Medico teſticulos arietinos tenente. Hoc modo, & teſtium, & hæreditatis, & veneno necati Memoriam habere poterimus. Item deinceps cætera omnia ex ordine in Locis ponemus. Et quotieſcunque rem meminiſſe volemus; ſic formarum diſpoſitione & Imaginum diligenti notatione utemur, ut facile ea quæ volemus, memoriâ conſequamur.

Cum verborum ſimilitudines Imaginibus exprimere volemus, plus negotii ſumemus; & magis ingenium noſtrum exercebimus. Id nos hoc modo facere oportebit. *Jam domi ultionem Reges Atridæ parant.* In Loco conſtituere oportet manus ad cœlum tollentem Domitium, cum a Regibus *Marciis* loris cædebatur. Hoc erit, *Jam domi ultionem Reges.* In altero loco Æſopum & Cimbrum ſubornare, & Iphigeniam vagantem: hoc erit, *Atridæ parant.* Hoc modo omnia verba erunt expreſſa.

Sed hæc Imaginum conformatio tum valet, ſi naturalem Memoriam exſuſcitaverimus ab hac notatione, ut verſu poſito ipſi nobiſcum primum tranſeamus bis aut ter eum verſum: deinde cum Imaginibus verba exprimamus. Hoc modo Naturæ ſuppeditabitur doctrina. Nam utraque alterâ ſeparatâ minus erit firma: ita tamen ut multo plus in doctrina, atque Arte præſidii ſit: quod docere non gravaremur, ni metueremus, ne cum ab inſtituto noſtro receſsiſſemus, minus commode ſervaretur hæc dilucida brevitas præceptionis.

Nunc quoniam ſolet accidere, ut Imagines partim firmæ, & ad monendum idoneæ ſint; partim, imbecilles, & infirmæ, quæ vix Memoriam poſsint excitare; qua de cauſſa utrumque fiat, conſiderandum eſt, ut cognitâ cauſsâ, quas vitemus, & quas ſequamur Imagines, ſcire poſsimus. Docet igitur nos ipſa Natura, quid oporteat fieri. Nam ſi quas res in vita videmus parvas, uſitatas, quotidianas, eas meminiſſe non ſolemus; propterea quod nullâ niſi novâ aut admirabili re commovetur animus: at ſi quid videmus, aut audimus egregie turpe, aut honeſtum, inuſitatum, magnum, incredibile, ridicu-

cu-

culum; id diu meminiſſe conſuevimus. Itemque, quas res ante ora videmus, aut audimus, obliviſmur plerumque: quæ acciderunt in pueritia, meminimus optime ſæpe. Nec hoc alia de cauſſa poteſt accidere, niſi quod uſitatæ res facile e Memoria labuntur; inſignes, & novæ, diutius in animo manent. Solis exortus, curſus, occaſus, nemo admiratur, propterea quia quotidie fiunt. At eclypſim Solis miramur, quia raro accidit: & Solis eclypſim magis miramur quàm Lunæ, quoniam hæ crebriores ſunt. Docet ergo nos Natura vulgari & uſitata re non excitari: novitate vero & inſigni quodam negotio commoveri.

Imitetur igitur Ars Naturam, & quod ea deſiderat, inveniet; ſi quod oſtendit, ſequatur. Nihil eſt enim, quod aut Natura extremum invenerit; aut doctrina, primum: quia rerum principia ab ingenio profecta ſunt; & exitus diſciplinâ comparantur. *Imagines* igitur nos in eo genere conſtituere oportebit, quod genus in memoria diutiſsime poſsit remanere. Id accidet, ſi quàm maxime notas ſimilitudines conſtituemus: ſi non mutas, nec vagas, ſed aliquid notum agentes Imagines ponemus: ſi egregiam pulchritudinem, aut unicam turpitudinem eis attribuemus: ſi aliqua re exornabimus: ut ſi coronâ, aut veſte purpurea, quo notior nobis ſit ſimilitudo: aut ſi aliquam rem deformabimus: ut, ſi cruentam, aut cœno oblitam, aut rubrica delibutam inducamus, quo magis inſignita ſit forma: aut ſi ridiculas res aliquas Imaginibus attribuemus. Nam ea res quoque faciet, ut facilius meminiſſe poſsimus. Nam quas res veras facile meminimus, eaſdem fictas, & diligenter notatas meminiſſe non eſt difficile.

Sed illud facere oportebit, ut identidem primos quoſque Locos Imaginum renovandarum cauſsâ celeriter animo percurramus. Scio pleroſque Græcos, qui de Memoria ſcripſerunt, feciſſe, ut multorum verborum Imagines conſcriberent, ut qui eas diſcere vellent, paratas haberent: ne quid in quærendo operæ conſumerent: quorum

ra-

rationem aliquot de cauſsis improbamus. Primum quod in verborum innumerabilium multitudine ridiculum ſit mille verborum Imagines comparare. Quantulum enim poterunt hæ valere, cum ex infinita verborum copia modo unum, modo aliud nos verbum meminiſſe oportebit? Deinde cur volumus ab induſtria quemquam removere, ut ne quid ipſe quærat, cum nos illi omnia parata quæſitaque tradamus? Præterea ſimilitudine alia alius magis commovetur. Nam, ut ſæpe formam ſi quam ſimilem cuipiam dixerimus eſſe, non omnes habemus aſſenſores, quòd alii videtur aliud; ita fit in Imaginibus, ut quæ nobis diligenter notata ſit, ea parum videatur inſignis aliis. Quare ſibi quemque commodo ſuo convenit Imagines comparare. Poſtremo præceptoris eſt docere quemadmodum quæri quidque conveniat: & unum aliquod, aut alterum; non omnia, quæ ejus generis erunt, exempli cauſſa ſubjicere, quo res eſſe poſsit dilucidior. Ut cum de Procemiis quærendis diſputamus, rationem damus quærendi; non mille Procemiorum Genera conſcribimus: ita arbitramur de Imaginibus fieri convenire. Nunc, ne forte verborum memoriam, aut nimis difficilem, aut parum utilem arbitreris, & ipſarum memoriâ rerum contentus ſis; quod & utiliores ſint, & plus habeant facilitatis, admonendus es, quare verborum memoriam non improbemus. Nam putamus oportere eos, qui velint res faciliores ſine labore & moleſtia facile meminiſſe, in rebus difficilioribus eſſe ante exercitatos. Nec nos hanc verborum memoriam inducimus ut verſus meminiſſe poſſimus; ſed ut hac exercitatione illam rerum memoriam, quæ pertinet ad utilitatem, confirmemus; ut ab hac difficili conſuetudine ſine labore ad illam facilitatem tranſire poſsimus. Sed cùm in omni diſciplina infirma eſt Artis præceptio ſine ſumma aſsiduitate exercitationis; tum vero in Memoriis minimum valet doctrina, niſi induſtriâ, ſtudio labore, diligentiâ comprobetur. Quamplurimos Locos ut habeas, & quam maxime ad præcepta accommodatos, curare debebis. In Imaginibus collocandis

dis exerceri quotidie conveniet: non enim ſicut a cæteris ſtudiis abducimur nonnunquam occupatione; ita ab hac re nos poteſt cauſſa deducere aliqua. Nunquam eſt enim quin aliquid Memoriæ tradere velimus: & tum maxime, cum aliquo majore officio detinemur. Quare cum ſit utile facile meminiſſe; non te fallit quòd tantopere utile ſit, quanto labore ſit appetendum: quod poteris exiſtimare utilitate cognitâ. Pluribus verbis ad eam re hortari non eſt ſententia, ne aut tu noſtro, aut nos tuo ſtudio difficere, aut minus quàm res poſtulat, dixiſſe videamur.

De Pronunciatione. Cap. XXIX.

PRonunciatio a pleriſque *Actio* dicitur: (1) ſed prius nomen a Voce; ſequens a Geſtu videtur accipere. Namque Actionem Cicero alias *quaſi Sermonem*; alias, *Eloquentiam quandam corporis dicit*. Idem tamen duas ejus partes facit: quæ ſunt eadem Pronunciationis, *Vocem*, atque *Motum*. Quapropter utrâque appellatione indifferenter uti licet. Habet autem res ipſa miram quandam in Orationibus vim ac poteſtatem.

Neque enim tam refert qualia ſint, quæ intra noſmetipſos compoſuimus; quàm quo modo efferantur: nam ita quiſque, ut audit, movetur. Quare neque probatio ulla, quæ modo venit ab Oratore, tam firma eſt, ut non perdat vires ſuas, niſi adjuvetur aſſeveratione dicentis. Affectus omnes langueſcant neceſſe eſt, niſi voce, vultu, totius prope habitu corporis inardeſcant. Nam cum hæc omnia fecerimus, felices, ſi tamen noſtrum illum ignem Judex conceperit, nedum eum ſupini ſecurique moveamus; ac non & ipſe noſtra oſcitatione ſolvatur. Documento ſunt vel ſcænici Actores, qui & optimis poëtarum tantum adjiciunt gratiæ, ut nos infinite magis eadem illa audita, quàm lecta, delectent: & viliſsimis etiam quibuſdam impetrent aures, ut, quibus nullus eſt in Bibliothecis locus, ſit etiam frequens in Theatris. Quod ſi in rebus, quas fictas eſſe ſcimus, & inanes, tantum

(1) Quinct. *Inſtit. Orator. Lib.* 11. *cap.* 3. *Initio.*

tum *Pronunciatio* poteſt, ut iram, lachrymas, ſolicitudinem afferat; quanto plus valeat neceſſe eſt, ubi & credimus? Equidem vel mediocrem Orationem commendatam viribus Actionis affirmaverim plus habituram eſſe momenti, quàm optimam eâdem illâ deſtitutam. Siquidem & Demoſthenes quid eſſet in toto genere dicendi ſummum interrogatus, *Pronunciationi* palmam dedit: eidemque ſecundum, ac tertium locum: donec ab eo quæri deſineret, ut eam videri poſset non præcipuam; ſed ſolam judicaſſe.

Sunt igitur in primis Oratori futuro procul oris vitia removenda: (2) ut expreſſa ſint verba: ut ſuis quæque literæ ſonis enuncientur. Quarundam enim vel exilitate, vel pinguetudine nimia laboramus: qnaſdam velut acriores parum efficimus; & aliis non diſsimilibus, ſed quaſi hebetioribus permutamus. Quippe *Rho* literæ, qua Demoſthenes quoque laboravit, *Lambda* ſuccedit: quarum vis eſt apud nos quoque: & cum C. ac ſimiliter G. non valuerunt, in T. ac D. molliuntur. Ne in puero quidem illas circa S. literam delicias hic magiſter feret: nec verba in faucibus patietur audiri: nec oris inanitate reſonare: nec, quod minime ſermoni puro conveniat, ſimplicem vocis naturam pleniore quodam ſono circumlinire, quod Græci *Catapepláſmenon* dicunt. Sic appellatur cantus tibiarum, quæ præcluſis, quibus clareſcunt foraminibus, recto modo exitu graviorem ſpiritum reddunt. Curabit etiam, ne extremæ ſyllabæ intercidant, ut par ſibi ſermo ſit: ut quoties exclamandum erit, laterum conatus ſit ille, non capitis; ut geſtus ad vocem; vultus ad geſtum accommodetur. Obſervandum erit etiam, ut recta ſit facies dicentis, ne labra diſtorqueantur, ne immodicus hiatus rictum diſtendat, ne ſupinus vultus, ne dejecti in terram oculi, ne inclinata utròlibet cervix. Nam frons pluribus generibus peccat. Vidi multos, quorum ſupercilia ad ſingulos vocis conatus allevarentur; aliorum, conſtricta; aliorum etiam, diſsidentia; cum altero

(2) Quinct. *Inſtit. Orat. Lib.* I. *cap.* II.

tero in verticem tenderent; altero pene oculus ipſe premeretur. Infinitum autem in his quoque rebus momentum eſt: & nihil poteſt placere, quod non decet.

Debet etiam docere Comœdus, quomodo narrandum; quâ ſit auctoritate ſuadendum; quâ concitatione conſurgat ira; qui flexus deceat miſerationem. Quod ita optime faciet, ſi certos ex Comœdiis elegerit Locos, & ad hoc maxime idoneos, id eſt, *Actionibus* ſimiles. Iidem autem ad pronunciandum non modo utiliſsimi; verum ad augendam quoque eloquentiam maxime accommodati erunt. Et hæc, dum infirma ætas majora non capiet: cæterum cum legere Orationes oportebit; cum virtutes earum jam ſentiet; tum mihi diligens aliquis ac peritus aſsiſtat: neque ſolum lectione formet; verum etiam ediſcere electa ex his cogat, & ea dicere ſtantem clare: & quemadmodum agere oportebit; ut protinus pronunciatione vocem & memoriam exerceat. Nec illos quidem reprehendendos puto, qui paulum etiam palæſtricis vacaverunt. Non de iis loquor, quibus pars vitæ in oleo, pars in vino conſumitur, qui corporis curâ mentem obruerunt: hos enim abeſſe ab eo, quem inſtituimus, quàm longiſsime velim. Sed nomen eſt idem iis, a quibus geſtus motuſque formantur: ut recta ſint brachia, ne indoctæ ruſticæve manus; ne ſtatus indecorus; ne qua in proferendis pedibus inſcitia; ne caput oculique ab alia corporis inclinatione diſsideant. Nam nec hoc eſſe in parte *Pronunciationis* negaverit quiſquam: nec ipſam *Pronunciationem* ab Oratore ſecernet: & certe quæ facere oporteat, non indignandum eſt diſcere, cum præſertim hæc *Chironomia*, quæ eſt, ut nomine ipſo declaratur, Lex geſtûs, & ab illis temporibus heroicis orta ſit, & a ſummis Græciæ viris, & ab ipſo etiam Socrate probata; a Platone quoque in parte Civilium poſita Virtutum: & a Chryſippo *in Præceptis de Liberorum Educatione* compoſitis non omiſſa.

Dividitur igitur *Pronunciatio* (3) in Vocis *Figuram*,

(3) Cornific. *Lib.* 3. *cap.* 11.

& Corporis *Motum. Figura Vocis eſt*, quæ ſuum quendam poſsidet habitum ratione & induſtria comparatum. Ea divitur in tres partes, *Magnitudinem*, *Firmitudinem*, *Mollitudinem*. *Magnitudinem* Vocis maxime comparat Natura: nonnihil hanc auget, ſed maxime conſervat Cura. *Firmitudinem* Vocis maxime Natura comparat: nonnihil adauget, & maxime conſervat execitatio Declamationis. *Mollitudinem* Vocis, hoc eſt, ut eam torquere in dicendo pro noſtro commodo poſsimus, maxime faciet exercitatio declamationis. Quapropter de *Magnitudine* vocis, & *Firmitudinis* parte, quoniam altera Curâ, altera Naturâ comparatur, nihil ad nos attinet commonere; niſi ut ab iis, qui non inſcii ſunt ejus Artificii, ratio curandæ vocis petatur.

De ea parte *Firmitudinis*, (4) quæ conſervatur ratione Declamationis; & de Mollitudine Vocis; quæ maxime neceſſaria eſt Oratori, quoniam ea quoque moderatione Declamationis comparatur, dicendum videtur.

Firmam igitur maxime poterimus in dicendo Vocem conſervare, ſi quàm maxime ſedatâ & depreſsâ voce Principia dicemus. Nam læduntur arteriæ, ſi antequàm leni voce permulſæ ſunt, acri clamore compleantur. Etiam intervallis longioribus uti conveniet: recreatur enim vox ſpiritu: & arteriæ, reticendo requieſcunt: & continuum clamorem remittere, & ad Sermonem redire oportet pariter. Commutationes enim faciunt, ut nullo genere vocis effuſo in omni voce integri ſimus. Et acutas vocis exclamationes vitare debemus: ictus enim fit; & vulnerantur arteriæ acutâ atque attenuatâ nimis acclamatione: & ſi quis ſplendor eſt vocis, conſumitur uno clamore univerſus: & uno ſpiritu continenter multa dicere convenit in extrema Oratione. Fauces enim calefiunt; & arteriæ complentur: & vox, quæ varie tractata eſt, reducitur in quendam ſonum æquabilem, atque conſtantem. Sæpe rerum naturæ gratia quædam jure debetur, velut accidit in hac re: nam quod diximus ad vocem ſer-

(4) Cornific. *Lib.* 3. *cap.* 12.

ſervandam prodeſſe, idem attinet ad Suavitatem pronunciationis, ut quod noſtræ voci proſit, idem voluntate Auditoris probetur. Utile eſt ad *Firmitudinem* Vocis ſedata vox in Principio. Quid enim inſuavius, quàm clamor in *Exordio* cauſſæ? Intervalla vocem confirmant: eadem Sententias concinniores diviſione reddunt, & Auditori ſpatium cogitandi relinquunt. Conſervat Vocem continui clamoris remiſsio: & Auditorem quidem maxime delectat varietas, cum ſermone animum ejus retinet; aut exſuſcitat clamore.

Acuta exclamatio vocem & fauces vulnerat: eadem lædit Auditorem: habet enim quiddam illiberale: & ad muliebrem potius vociferationem, quàm ad virilem dignitatem in dicendo accommodatum. In extrema Oratione Continens Vox remedio eſt Voci. Quid? Hæc eadem nonne animum vehementiſsime calefacit Auditoris in totius concluſione cauſſæ? Quoniam igitur res eædem vocis *Firmitudini* & Pronunciationis *Suavitati* proſunt; de utraque re ſimul erit in præſentia dictum; de Firmitudine, quæ viſa ſunt, & de Suavitate, quæ conjuncta fuerunt: cætera ſuo loco poſt dicemus.

Mollitudo igitur Vocis, (5) quoniam omnis ad Rhetoris præceptionem pertinet, diligentius nobis conſideranda eſt. Eam dividimus in *Sermonem*, *Contentionem*, & *Amplificationem*.

Sermo eſt Oratio remiſſa, & finitima quotidianæ Locutioni. *Contentio* eſt Oratio acris, & ad confirmandum, & confutandum, accommodata. *Amplificatio* eſt Oratio, quæ, aut in iracundiam inducit; aut ad miſericordiam trahit Auditoris animum. *Sermo* dividitur in partes quattuor, *Dignitatem*, *Demonſtrationem*, *Narrationem*, *Jocationem*.

Dignitas eſt Oratio cum aliqua gravitate & vocis remiſsione.

Demonſtratio eſt quæ docet remiſsâ voce quomodo quid fieri potuerit, aut non potuerit.

Nar-

(5) Cornific. *Lib.* 3. *cap.* 13.

Narratio eſt rerum geſtarum, aut perinde ut geſtarum expoſitio.

Jocatio eſt Oratio, quæ ex aliqua re veriſimili riſum pudentem & liberalem movere poteſt.

Contentio dividitur in Continuationem, & in Diſtributionem.

Continuatio eſt Orationis enunciandæ acceleratio clamoſa.

Diſtributio eſt in contentione Oratio frequens cum raris & brevibus intervallis acri vociferatione.

Amplificatio dividitur in *Cohortationem*, & *Conqueſtionem.*

Cohortatio eſt Oratio, quæ aliquod peccatum amplificans, Auditorem ad iracundiam adducit.

Conqueſtio eſt Oratio, quæ incommodorum amplificatione animum Auditoris ad miſericordiam perducit.

Quoniam igitur *Mollitudo* vocis in tres partes diviſa eſt; & hæ ipſæ partes in octo alias partes diſtributæ ſunt; harum octo partium, quæ cujuſque idonea pronunciatio ſit, demonſtrandum videtur.

Sermo cum eſt in *Dignitate*, (6) plenis faucibus quàm ſedatiſsimâ & depreſsiſsimâ voce uti conveniet: ita tamen, ut ne ab Oratoria conſuetudine ad Tragicam tranſeamus.

Cum autem eſt in *Demonſtratione*, voce paululum attenuatâ, crebris intervallis, & diviſionibus, oportet uti, ut ipsâ pronunciatione eas res, quas demonſtrabimus, inſerere, atque interjicere videamur in animis Auditorum.

Cum autem Sermo in *Narratione* eſt, tum vocum varietate opus eſt; ut quo quidque pacto geſtum ſit, ita narrari videatur. Strenue quod volumus oſtendere factum, celeriuſcule dicemus: at aliud, ocioſe, retardabimus. Deinde, modo acriter, tum clementer, mœſte, hilariter in omnes partes commutabimus, ut verba, ita pronunciationem, ſi qua inciderint in Narrtione dicta, rogata, reſponſa, ſi quæ admirationis, de quibus nos narrabimus, diligenter animadvertemus, ut omnium Perſonarum ſenſus atque animos voce exprimamus.

Sin

(6) Cornific. *Lib.* 3. *cap.* 14.

Sin erit Sermo in *Jocatione*, leviter tremebunda voce cum parva ſignificatione riſûs, ſine ulla ſuſpicione nimiæ cachinnationis leniter oportebit a Sermone ſerio torquere ad liberalem jocum, vocem.

Cum autem contendere oportebit, quoniam id aut per *Continuationem*, aut per *Diſtributionem*, faciendum eſt, in *Continuatione*, adaucto mediocriter ſono vocis, verbis continuandis vocem quoque adaugere oportebit; & torquere ſonum; & celeriter cum clamore verba conficere; ut vim volubilem Orationis vociferatio conſequi poſſit.

In *Diſtributione* vocem ab imis faucibus *Exclamatione* quàm clariſſimâ adhibere oportet: & quantum ſpatii per ſingulas exclamationes inſumpſerimus, tantum in ſingula intervalla ſpatii conſumere jubemur.

In *Amplificationibus* cum cohortatione utemur voce attenuatiſſimâ, clamore leni, ſono æquabili, commutationibus crebris, maximâ celeritate.

In *Conqueſtione* utemur voce depreſſâ, inclinato ſono, crebris intervallis, longis ſpaciis, magnis commutationibus. De *Figura* Vocis ſatis dictum eſt. Nunc de Corporis *Motu* dicendum videtur. (7)

Motus eſt corporis geſtus, & vultûs moderatio quædam, quæ pronuncianti convenit; & probabiliora reddit ea, quæ pronunciantur. Convenit igitur in vultu pudorem & acrimoniam eſſe; in Geſtu, nec venuſtatem conſpicuam; nec turpitudinem eſſe: ne aut hiſtriones, aut operarii videamur. Ad eaſdem igitur partes, in quas Vox eſt diſtributa, Motûs quoque Corporis ratio videtur eſſe accommodanda. Nam, ſi erit Sermo cum Dignitate, ſtantes in veſtigio, levi dexteræ motu loqui oportebit, hilaritate, triſtitia, mediocritate vultûs ad Sermonis Sententias accommodatâ.

Sin erit in *Demoſtratione* Sermo, paululum Corpus a cervicibus demittemus. Nam hoc eſt a natura datum, ut quàm proxime tum vultum, tum manum admoveamus

(7) Cornificius *Lib.* 3. *cap.* 15.

mus ad Auditores, ſi quam rem docere eos, & vehementer inſtigare velimus.

Sin erit in *Narratione* Sermo, idem Motus poterit idoneus eſſe, qui paulo ante demonſtrabatur in *Dignitate.*

Sin in *Jocatione*, vultu quandam debebimus hilaritatem ſignificare ſine commutatione geſtûs.

Si contendemus per *Continuationem*, brachio celeri, mobili vultu, acri aſpectu utemur.

Sin *Contentio* fiet per *Diſtributionem*, celeri porrectione brachii, inambulatione, pedis dextri rara ſupploſione, acri, & defixo aſpectu, uti oportebit.

Sin utemur *Amplificatione* per *Cohortationem*, paulo tardiore & conſideratiore geſtu conveniet uti, ſimilibus cæteris rebus, atque in contentione per *Continuationem.*

Sin utemur *Amplificatione* per *Conqueſtionem*, fœmineo plangore, & capitis ictu, nonnunquam ſedato & conſtanti geſtu, mœſto & conturbato vultu uti oportebit.

Non ſum neſcius quantum ſuſceperim negotii, qui *Motûs* Corporis exprimere verbis, & imitari ſcripturâ conatus ſim voces; verum neque hoc confiſus ſum poſſe fieri, ut de his rebus ſatis commode ſcribi poſſet: nec, ſi id fieri non poteſt, hoc quod feci, fore inutile putabam, propterea quod hìc admonere voluimus, quod oporteret. Reliqua trademus *Exercitationi.* Hoc ſcire tamen oportet, *Pronunciationem* bonam proficere, ut res ex animo agi videatur.

Hæc ſunt, Clementiſsime Domine, quæ tuo juſſu collegi ex Ariſtotele, Cicerone, Quinctiliano, aliiſque Artis Rhetoricæ Præceptoribus: non fruſtatim, ſed per membra: & quæ tradidi imprimenda Arnaldo Gillelmo, Impreſſori: & quia ſubſciſivis, nocturnis, & feſtis diebus, raptimque, fuerunt torculis ſubdita; non potuerunt diligentius emendari, pungi, atque diſpungi. Abſolutum opus VI. Kl. Martii Anno a Natali Chriſti M. D. XV.

IN-

Digitized by Google

INSTITUTIONES
ORATORIÆ

COLLECTÆ METHODICωS

EX INSTITUTIONIBUS PRIORIBUS

AUDOMARI TALÆI, (P. Rami)

AUCTORE

PETRO JOANNE NUNNESIO, VALENTINO.

ACCEDUNT

EJUSDEM ANNOTATIONES:

IPSIUSMET TABULÆ RHETORICÆ:

QUÆSTIO

DE COMPONENDIS EPISTOLIS,

IN QUIBUS DE GRATIARUM ACTIONE DISPUTETUR:
& eidem vindicata ORATIUNCULA in Scholis recitari ſolita.

EX BIBLIOTHECA MAJANSIANA.

OMNIA, ET IN OMNIBUS

CUM SUPREMI SENATUS PERMISSU:

VALENTIÆ EDETANORUM,
APUD FRANCISCUM BURGUETE,
ANNO MDCC. LXXIV.

Digitized by Google

Digitized by Google

INSTITUTIONES (1) ORATORIÆ COLLECTÆ METHODICΩS EX INSTITUTIONIBUS PRIORIBUS AUDOMARI TALÆI,

AUCTORE PETRO JOANNE NUNNESIO, VALENTINO,

CUM EJUSDEM ANNOTATIONIBUS.

(1) INSTITUTIONES *appellantur Præcepta Definitionibus, Diviſionibus, & Exemplis illuſtrata, ſine Argumentis, quales ſunt Partitiones Oratoriæ Ciceronis.*

RHETORICA.

Rhetorica (1) eſt Ars bene dicendi: id quod vi nominis intelligitur. *Rhetor* enim, unde *Rhetorica* nominatur, & Is, qui bene dicit, unum idemque valent.

(1) *Definitio Rhetoricæ conſtat genere & differentia, quæ ducitur a fine: nam* Ars *eſt genus Rhetoricæ commune cum Grammatica, & reliquis Artibus.* Bene dicere, *id eſt, ornate dicere, eſt finis Rhetoricæ; ut Grammaticæ, bene loqui.*

Rhetor enim. *Illuſtrat definitionem Rhetoricæ. Ab etymologia Rhetorica dicitur a nomine* ῥήτωρης: ῥήτωρ *autem ſignificat eum, qui ornate dicit. Eſt igitur Rhetorica* Ars bene dicendi. *Hæc definitio ducitur ex re ſubjecta: nam aut ornatus expectatur ex ſono orationis, & eſt* Concinnitas; *aut in ſignificatione; aut in ſingulis partibus orationis, & vocatur* Tropus; *aut in tota oratione, & vocatur* Figura.

PARTES RHETORICÆ TRES.

Tropus, Figura, Concinnitas.

TROPUS.

Tropus fit, cùm propria verbi ſignificatio ad alienam transfertur.

FORMÆ TROPORUM QUATUOR.

Metonymia, Ironia, Metaphora, Synecdoche. (1)

(1) *Diviſio Troporum ducitur ex locis Dialecticis: nam, aut nomen*

cauſa ponitur pro effectu; aut effectus pro cauſa; aut nomen rei ſubjecta pro adjuncta; aut adjuncta rei pro ſubjecta. Quæ quatuor genera communi nomine Metonymiâ *continentur. Nomen unius diſſentanei pro altero, quæ eſt Ironia; aut nomen rei ſimilis pro altera ſimili, quæ* Metaphora *vocatur. Ex nomine nullus ducitur Tropus: ex definitione, aut ex teſtimoniis, quia ſunt orationes compoſitæ, non ducitur Tropus: ex partibus tamen diviſione ducuntur quatuor modi, qui continentur ſub* Synecdoche. *Nam, aut nomen partis ponitur pro toto, aut totius pro parte, aut generis pro ſpecie: atque ita quatuor ſunt genera Troporum,* Metonymia, Ironia, Metaphora, *&* Synecdoche.

METONYMIA

Fit quatuor modis. Primo, cùm *cauſæ* nomen (1) transfertur ad *effectum.*

(1) Cauſa *dicitur, cujus vi aliquid fit, ut inventor operis, aut auctor, & opifex alicujus rei: ut Bacchus, qui primus coluit vitem, pro ipſo vino.* Effectum *eſt, quod de cauſa exſiſtit, ut a cibo anguis venenati mors hominis, & refrigeraſcit. Nam mortuus homo privatur calore: quare vere dixit Virgilius* anguem frigidum, *quia refrigerat homines.* Ut Cicero pro Marcello: *Quos amiſimus cives, eos Martis vis perculit, non ira victoriæ. Mars* pro bello. Virgilius *Æneidos 1. Tum Cererem corruptam undis.* Id eſt, fruges. Cicero *de Natura Deorum: Fruges Cererem appellamus; vinum autem, Liberum;* ex quo illud Terentii, *Sine Cerere, & Baccho friget Venus.* Secundo, cùm *effecti* nomen ad cauſam transfertur: ut Horatius *Libro Carminum 1. Ode 4.*

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas,
Regumque turreis.

Pallida, quia *pallidos* efficit. *Sic triſtis ſenectus.* Virgilius 3. *Georgicorum*:

Optima quæque dies miſeris mortalibus ævi
Prima fugit, ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus.

Tertio, cùm rei ſubjectæ nomen ad rem adjunctam transfertur: ut *Actione 4. Primum igitur in hanc rem teſtem totam Siciliam citabo*, id eſt, Siculos. Virgilius *Æneidos 6.*

——— *Illa inclyta Roma*
Imperium terris, animos æquabit Olympo.

Roma pro Romanis. Quarto, cùm adjunctæ rei nomen ad rem ſubjectam transfertur, ut Cicero *in Verrem. Quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in ſuppliciis, avaritia in rapinis, ſuperbia in contumeliis efficere potuiſſet, eas* om-

omnes ſeſe hoc nno Prætore pertuliſſe. Luxuries pro luxurioſo : *Crudelitas*, pro crudeli : *Avaritia*, pro avaro: *Superbia*, pro ſuperbo. Terentius in Andria. *Scelus quemnam hic laudat? Scelus*, pro ſceleſto.

IRONIA (1)

Fit, cùm unius diſſentanei nomen pro altero diſſentaneo ponitur : ut ; *O bone vir*, de malo. Cicero *pro Quintio. Credamus hoc, Sextum Nævium, cujus caput oppugnet, ejus vitæ peperciſſe.* Virgilius *Æneidos* 4.

Egregiam vero laudem, & ſpolia ampla refertis,
Tuque, puerque tuus: magnum & memorabile nomen;
Una dolo Divûm, ſi femina victa duorum eſt.

(1) *Ironia his fere vocibus tractatur: verbo* credendi : *nomine* præclarus & ſane egregius, & vero; quaſi vero, *&* ſcilicet. *Magnus autem uſus eſt Ironia in dialogis ſcribendis, ut in perſona Socratis, & Antonii apparet, qui fere aliud loquuntur, atque ſentiunt. Valet item plurimum ad epiſtolas jocoſas, ad facetias, & ad reſpondendum.*

METAPHORA

Tropus eſt, in quo a nomine ſimilis rei ad rem ſimilem fit tranſlatio. (1) Hic Tropus tam latè patet, quàm genera naturæ : nullius enim rei certum, & proprium vocabulum eſt, quod non poſſit certa aliqua ratione in alienum locum deduci. Nam (ut a divinis rebus ordiar) Deus & Divinitas transferuntur ad Homines. Cicero *pro Seſtio : P. Lentulus, cujus ego patrem, Deum ac parentem ſtatuo fortunæ, nominiſque mei.* Virgilius *Ecloga* 2.

——— Deus nobis hæc ocia fecit.

(1) Metaphora *plurimum valet ad orationem aperte explicandam: item ad brevitatem orationis, & ad turpitudinem vitandam, & omnino ad docendum. Ducitur autem Metaphora a Similitudine: quare quot erunt genera Similitudinis, totidem Metaphorarum erunt. Nam cognitâ causâ cujuſque rei, ex qua ducitur, certe ejus rei genera notari poſſunt.*

Ab *igne.* (2) Cicero 3. *Tuſculanarum : Natura nobis parvos igniculos dedit. Orat.* 3. *Sulpicius, qui in eadem invidiæ flamma fuiſſet.* Æneidos 4.

——— Agnoſco veteris veſtigia flammæ.

(2) *Metaphoræ, quæ ab* igne *ducuntur, valent multum in gravio-*
ri-

ribus animi perturbationibus, ut in ira, odio, invidia, & amore.

Ab *aëre*. Cicero *Tuſculanarum* 3. *Tranquilla, & ſerena frons.* Virgilius 4 *Æneidos.*

Conſilium vultu tegit, ac ſpem fronte ſerenat.

Ab *aqua*. Cicero *Philippica* 2. *Quem gurgitem? quam voraginem? quid eum non abſorbere animo, quid non haurire cogitatione, cujus ſanguinem non bibere cenſetis?* Virgilius *Æneidos* 4.

——*Quæ bella exhauſta canebat!*

A *terra*. Cicero in Oratore: *Inuſitatas vias indagare, tritas relinquere.* Virgilius *Æneidos* 5.

—*Et longæ ſulcant vada ſalſa carinæ.*

Ab *inanimis naturis*: ut Cicero *Nubeculam frontis* dixit, illudens Piſonem. Terentius: *Hui, Quantam feneſtram ad nequitiam patefeceris! Pro Sexto Roſcio: Domus officina nequitiæ, diverſorium flagitiorum omnium.*

A *ſtirpibus*, *Philippica* 2. *Gratia non virtutis ſpecie, ſed ætatis flore collecta.* In *Tuſculanis*: *Non ſolum ramos amputare miſeriarum, ſed radicum fibras evellere.*

Ab *Animalibus*. E *Lupis*, Æneidos 2.

—*Penituſque cavæ plangoribus ædes*
Femineis ululant.

E *Canibus*. Cicero *in Bruto*, *Latrant quidam oratores, non loquuntur.*

E *Serpentibus*. *Philippica* 1. *Cùm ſerperet in urbe infinitum malum, &c.*

Ex *Avibus*. *Pro Flacco*: *Homo volitans gloriæ cupiditate.*

E *Vulpe*. Terentius. *Quid ille gannit?* Ex *Equis*. Cicero *in Piſonem*. *Sic ad illius hanc orationem adhinniit, ut non magiſtrum virtutis, ſed auctorem libidinis a ſe illum inventum eſſe arbitraretur.* Ex *Apibus*. *Pro Sylla*. *Noli aculeos orationis meæ, qui reconditi ſunt, excuſſos arbitrari.* A *rebus Humanis*. Virgilius *Æneidos* 4.

—*Suadentque cadentia ſidera ſomnos.* (3)

(3) *Cavendum eſt diligenter, ne Metaphoræ turpes ſint, ut* caſtratam fuiſſe Rem publicam morte alicujus: *ne ſint majores, ut tempeſtas* comeſſationis, *de lauto convivio: aut contra, ut* comeſſa-

ſatio tempeſtatis, *de gravi tempeſtate. Intelliges autem, propriam eſſe Metaphoram, ſi totam ſimilitudinem per partes explicaveris; nempe per Propoſitionem, & Redditionem.*

Videndum autem in Metaphoris, ut primum ſe oſtendat Similitudo, ne a præſenti inſtituto aliena, aut longius petita videatur. Ad hunc Tropum referuntur *Catachreſis*, *Allegoria*, *Ænigma.*

Catachreſis: ut Virgilius *Æneidos* 2.

Inſtar montis equum divinâ Palladis arte
Ædificant.

Sic Cicero *pro Lege Manilia* dixit, *ædificare claſſes*, cùm ædificari propriè in ædibus dicatur. Eſt igitur Catachreſis, cùm abutimur propria verbi ſignificatione propter aliquam ſimilitudinem.

Allegoria, & *Ænigma* ſunt Metaphoræ dilatatæ. Ita non mutatur genus Tropi. Ut *in Piſonem. Neque tam timidus fui, ut qui in maximis turbinibus, ac fluctibus Reipublicæ navem gubernaſſem, ſalvamque in portu collocaſſem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum ſpiritum pertimeſcerem. Alios ego vidi ventos, alias proſpexi animo procellas, aliis impendentibus tempeſtatibus non ceſſi.* Oratio *pro Cælio* multis locis habet hoc integumentum Allegoriæ, ad excuſandas adoleſcentiæ voluptates, ad eludendam querelam Clodiæ, ad notandam importunam ejuſdem mulieris libididem.

Ænigma eſt obſcura Allegoria: Cicero *pro Roſcio*: *Multos cæſos non ad Traſumenum lacum, ſed ad Servilium vidimus. Quis ibi non eſt vulneratus ferro Phrygio?*

SYNECDOCHE

Fit quatuor modis. Primo, cùm partis nomine totum appellamus, ut *Tectum* pro *domo*. Terentius in Heautontimorumeno. *Victus, veſtitus, quo in tectum te receptes.* Cicero *in Catilinam*: *Vos in veſtra tecta diſcedite*, id eſt, *domos.* Virgilius *Æneidos* 1.

Interea Æneas ſocios de puppibus altis
Pontibus exponit.

Secundo, cùm *Totius* nomen ad *Partem* transfertur: ut Ci-

Cicero *de Legibus*: *Homini mortuo ne oſſa legito. Homo* pro corpore. Cicero *de Amicitia*: *Sed loquar de iis, qui ante oculos ſunt, quos videmus. Homlnem* viſum pro facie dixit. Virgilius *Æneidos* 1.

Ipſius ante oculos ingens a vertice pontus
In puppim ferit.

Pontus pro fluctu.

Tertio, *Genus* pro *forma*; ut *Poëta* pro Homero: *Orator* pro Cicerone. Cicero *pro Cluentio*: *Nubit genero ſocrus, accuſat filium mater*, id eſt, *nubit Melino Saſsia, eadem Cluentium accuſat* Sic Græci Regem Perſarum uno nomine generis Βασιλεα appellant. Quarto, *forma* pro *Genere*: ut *Homerus iſte*, *Roſcius iſte*: quaſi præſtans Orator, aut Poëta. Virgilius *Georgicorum* 1.

Poculaque inventis Acheloia miſcuit uvis.

Acheloia *pocula*, pro aqua. Horatiüs:

—Tu levior cortice, & improbo
Iracundior Adria.

Adria pro quovis mari. Huc referendi ſunt duo modi, cùm *Unitas* pro multitudine ponitur, aut contra: ut apud Livium. *Romanus prælio victor*, id eſt, Romani. Cicero *ad Brutum*: *Populo impoſuimus, & oratores viſi ſumus*, cùm de ſe tantum loquatur. (1)

(1) *Hic Tropus valet plurimum ad obſcura loca Auctorum intelligenda; qualia ſunt præſertim poëtarum, qui toto opere Synecdochen perpetuam declarant: ut in una perſona Æneæ præſtantem Rei publicæ Principem; & philoſophorum, ut cum Inventionem, quod generale nomen eſt, pro una parte Dialectica uſurpant.*

Atque hæc de Tropis.

FIGURA

Eſt orationis elocutio, qua fit, ut a populari loquendi, & ſentiendi conſuetudine diſcedamus. Hujus duo ſunt genera: Figura λεξεως, & διανοιας. Differt autem figura διανοίας a figura λέξεως, quòd in illa, mutatis verbis, idem maneat ornatus; in hac vero mutetur.

FIGURÆ λεξεως.

Figuræ Verborum aut fiunt per *Repetitionem* verbi, aut

aut propter *Mutationem*. Rurſus per *Repetitionem*, aut ſervatis iiſdem attributis Grammaticis, aut mutatis. Prioris generis ſunt, *Anadiploſis*, *Epanalepſis*, *Anaphora*, *Epiſtrophe*, *Symploce*, *Ploce*.

ANADIPLOSIS

Eſt conjuncta ejuſdem verbi repetitio: ut *Actione* 7. *Aſpicite*, *aſpicite* (*Judices*) *ſqualorem*. Item: *Crux*, *crux* (*inquam*) *infelici*, *&* *miſero*. Virgilius *Ecloga* 5.

——— *Deus*, *Deus ille*, *Menalca*.

EPANALEPSIS

Eſt repetitio verbi disjuncta. (1) Cicero *Catilinaria* 1. *Vivis*, *&* *vivis*, *non ad deponendam*, ſed ad confirmandam audaciam. *Æneidos* 5.

——— *Maria undique*, *&* *undique Cœlum*.

Actione 7 *Quid Cleomenes facere potuit*? (*Non enim poſſum quenquam inſimulare falsò*) *quid*, *inquam*, *magnoperè potuit Cleomenes facere*? *Pro domo*: *Sed excitatus*, (*dicam ipſo audiente quod ſenſi*, *&* *ſentio*) *excitatus*, *inquam*, *aliquando Cn. Pompeji nimium diu reconditus*, *&* *penitus abſtruſus dolor*.

(1) Epanalepſis *aut fit cum parentheſi*, *aut ſine parentheſi*: *cum parentheſi tractatur his vocibus*, inquam, tamen, verumtamen, *&* igitur.

ANAPHORA, (1) RELATIO,

Eſt repetitio verbi in principiis inciſorum, membrorum, periodorum. In inciſis. Pro Quintio: *Quid hæc amentia*? *quid hæc feſtinatio*? *quid hæc immaturitas tanta ſignificat*? *Non vim*? *non ſcelus*? *non latrocinium*? *Catilin.* 1. *Ille*, *ille Jupiter reſtitit*, *ille Capitolium*, *ille hæc templa*, *ille hanc urbem*, *ille nos omnes ſalvos eſſe voluit.* In *Vatinium*: *Quem nemo congreſſu*, *nemo aditu*, *nemo ſuffragio*, *nemo civitate*, *nemo luce dignum putet*.

In *membrorum principiis.* Pro Cluentio: *Legum miniſtri*, *Magiſtratus*; *Legum interpretes*, *Judices*: *Legum denique idcirco Omnes ſervi ſumus*, *ut liberi eſſe poſſimus.* *Philippica* 2 *Accuſa Senatum*, *accuſa Equeſtrem ordinem*, *qui tum cum Senatu copulatus fuit*: *accuſa omnes Ordines.*

In principiis periodorum. Pro Sex. Roſcio: *Accuſant*

il, qui in fortunas hujus invaſerunt: cauſam dicit is, cui non modo luctum mors patris attulit, verum etiam egeſtatem. Accuſant, &c.

(1) Anaphora *valet plurimum ad objurgandum, & ad Similitudinem tractandam.*

EPISTROPHE, CONVERSIO,

Eſt ejuſdem verbi in extremum illatio: ut, *Pecuniam petit. Nunc denique? verumtamen petit.* In *Vatinium*: *Cùm ego legem de ambitu tulerim, ex Senatus conſulto tulerim, ſine vi tulerim, ſalvis auſpiciis tulerim. Philippica* 2. *Doletis tres exercitus Populi Romani interfectos? Interfecit Antonius. Deſideratis clariſsimos cives? Eos quoque eripuit vobis Antonius. Auctoritas hujus ordinis afflicta eſt? Afflixit Antonius.*

SYMPLOCE, (1) COMPLEXIO,

Repetitio verbi in principio, & fine. *Actione* 7. *Multi & graves dolores inventi parentibus, & propinquis multi. Æneidos 6.*

——— *Ceſſas in vota preceſque,*
Tros, ait, Ænea, ceſſas?

Alter modus *Complexionis*, cùm aliud verbum in principiis iteratur, aliud in extremis. Cicero *Agraria* 2. *Quis legem tulit? Rullus. Quis majorem Populi partem ſuffragiis privavit? Rullus. Quis comitiis præfuit? Idem Rullus. Pro Milone*: *Quis eos poſtulavit? Appius? Quis produxit? Appius.*

(1) Symploce *ornat multum Poëſim. Poſterior autem modus utiliſsimus eſt ad objurgandum.*

PLOCE (1)

Eſt verborum trajectio: ut Cicero *in Bruto. Craſſus erat elegantium parciſsimus, Scævola parcorum elegantiſſimus. Pro Cluentio*: *Ut ſine invidia culpa plectatur, & ſine culpa invidia ponatur.* Virgilius *Ecloga* 8.

——— *Crudelis tu quoque, mater;*
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer; crudelis tu quoque, mater.

(1) Ploce *tractantur graves ſententiæ, adagia, ænigmata, reſponſa acuta, carmina ingenioſa, & ſymbola.*

PO-

POLYPTOTON, TRADUCTIO,

Ejuſdem verbi iteratio mutatis attributis Grammaticis. *Agraria 2. Deducuntur coloniæ: quò? quorum hominum? in quæ loca? Pro Cælio: Ipſius autem veneni quæ ratio fingitur? ubi quæſitum eſt? quemadmodum paratum? quo pacto? cui? quo in loco traditum? Æneidos* 5.

— Quò deinde ruis, quò proripis? inquit,
Quem fugis? aut quis te noſtris complexibus arcet?

Mutatio generum: *Actione* 7. *Certus locus, certa lex, certum tribunal, quò hoc reſervetur.*

Mutatio Numerorum. *Æneidos* 4.

— Eadem me ad fata vocaſſes.
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tuliſſet.

Figuræ ob Mutationem Verbi duæ.

PARONOMASIA, (1) AGNOMINATIO,

Cum fit mutatio in verbum ſimile: ut *Philippica* 3. *En cur magiſter ejus ex aratore orator factus ſit.* Pro Cluentio: *Sic in hac calamitoſa fama, quaſi in aliqua pernicioſiſſima flamma. Actione* 3. *Ut ad audendum projectus, ſic paratus ad audiendum. De Reſponſis Aruſpicum: Non modo vincere, ſed etiam vincire oporteret.*

(1) Paronomaſia *plurimum valet ad jocos, tam eos, quibus perſona laceſſuntur, quàm ad eos, quibus facete de re aliqua diſputatur.*

EPANORTHOSIS, CORRECTIO,

Mutatio unius Verbi in aliud melius: (1) ut *pro Quintio: O hominem fortunatum, qui hujuſmodi nuntios, ſeu potius Pegaſos habeat! Pro Cælio: Niſi mihi intercederent inimicitiæ cum iſtius mulieris viro, fratrem volui dicere, ſemper hìc erro. Pro Ligario: Ceſſit auctoritati ampliſſimi viri, vel potius paruit.* Fit aliquando *Correctio* non ſubjecto alio verbo: ut *pro Murena: Atque hæc cives, cives, inquam, (ſi hoc nomine eos appellare fas eſt) de patria ſua cogitant.*

(1) *Magnus eſt Correctionis uſus in irriſione, & in modeſtia animi declaranda.*

Hactenus de Figuris Verborum. (2)

(2) *Figuræ Verborum valent plurimum in humili dicendi genere, quale Bucolicum eſt; & in jocoſo, & in amatorio.* Anadiploſis *autem, &* Epanalepſis *adhibentur elegantiſsime ad libertatem animi exprimendam, & vehementem perturbationis contentionem.*

FIGURÆ Διανοίας QUATUOR.

Aut verſantur in *Petitione*, aut in *Fictione*, aut in *Permiſsione*, aut in *Negatione*.

Quæ poſitæ ſunt in *Petitione*, aut habent *reſponſionem*, aut *reſponſione* carent. Poſterioris generis formæ quatuor ſunt, *Addubitatio*, *Optatio*, *Exclamatio*, *Apoſtrophe*.

Διαπόρησις, ADDUBITATIO, (1)

Eſt affectus ſolliciti hominis, & in conſilii perturbatione hæſitantis. *Pro Sexto Roſcio*: *Quid primùm querar? aut unde potiſsimum, Judices, ordiar? aut quod? aut a quibus auxilium petam? Deorumne immortalium? Populine Romani? Veſtramne, qui ſummam poteſtatem habetis, hoc tempore fidem implorem? Actione* 7. *Quid agam, Judices? quò accuſationis meæ rationem conferam? quò me vertam? Ad omnes enim impetus quaſi murus quidem boni nomen imperatoris opponitur.* Virgilius *Æneidos* 4.

En quid agam? rurſuſne procos irriſa priores
Experiar? Nomadumque petam connubia ſupplex,
Quos ego ſum toties jam dedignata maritos?
Iliacas igitur claſſes, atque ultima Teucrûm
Juſſa ſequar?

(1) Dubitatio *multum valet in* Exordiis, *& ut animi modeſtia ſignificetur, & ut auctoritate apud alios valeamus. Nam qui de rebus dubitant, quia diligentes videntur eſſe, magnam habent auctoritatem.*

OPT TIO (1)

Eſt voti ſignificatio: ut *pro lege Manilia. Utinam, Quirites, virorum fortium, atque innocentium copiam tantam haberetis, ut hæc deliberatio vobis difficilis eſſet, quemnam potiſsimum tantis rebus, ac tanto bello, præficiendum putaretis.* Virgilius *Ecloga* 8.

——— *En erit unquam*

Ille

Ille dies mihi, cùm liceat tua dicere facta?
En erit ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocl.o tua carmina digna cothurno?

Pro Muræna: Dii faxint, ut meus collega vir fortiſſimus hoc Catilinæ nefarium latrocinium armatus opprimat. Philippica 2. Utinam aliquando dolor Populi Romani pariat, quod jam diu parturit.

(1) Optatio *valet multum in* Exordiis, *& ad favorem animi, atque gratiam ſignificandam, & ad docendam ſingularem alicujus hominis laudem.*

EXCLAMATIO

Eſt Orationis vehementior elatio: (1) quæ ſæpe utitur particulis, *o*, *pro*, *heu*, *eheu*, variaſque animorum commutationes declarat. *Pro Quintio*: *O rem incredibilem! ô cupiditatem inconſideratam! Pro Milone*: *O fruſtra ſuſcepti mei labores! ô ſpes fallaces! ô cogitationes inanes meæ!* Æneidos 4.

Heu vatum ignaræ mentes!

Adhibetur hæc virtus ad illudendum: ut *Pro Balbo. O præclarum interpretem juris, auctorem antiquitatis, correctorem atque emendatorem noſtræ civitatis! Philippica 3. O præclarum cuſtodem ovium (ut ajunt) lupum!* Habet interim admirationem: *Pro Ligario. O clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monumentiſque decorandam!* Admittit commiſerationem. *Actione 7. O ſpectaculum miſerum atque acerbum! ô magnum atque intolerandum dolorem!* In *Ecloga!*

— En quò diſcordia cives
Perduxit miſeros! en queis conſevimus agros!

In Piſonem. O ſcelus, ô peſtis, ô labes! Ibidem. *O tenebræ, ô lutum, ô ſordes!* Sub hoc genere continentur *Acclamationes*, quæ in extremis clauſulis elegantiſſime adhibentur. *Æneidos 1.*

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Æneidos 4.

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?

(1) *Exclamatione exprimuntur omnes animi affectus, ut admiratio, irri-*

irriſio, commiſeratio: habet autem locum potiſſimum in extrema diſputatione, & tunc vocatur Exclamatio. *Punctulus cum virgula directa eſt nota Exclamationis.*

APOSTROPHE, AVERSIO, (1)

Eſt mutatio ſermonis a recto, & naturali curſu ad aliud quidpiam. Ad Deum. *Actione* 7. *Nunc te, Jupiter Optime Maxime.*

Ad Hominem. *Pro domo ſua. O Quinte Catule, patremne appellem? an filium? Negabas fas eſſe duos Conſules eſſe in hac civitate inimicos Reipublicæ.*

Ad incertam Perſonam. Virgilius *Æneidos* 4.

Exoriare aliquis noſtris ex oſsibus ultor,
Qui face Dardanios, ferroque ſequare colonos.

Ad Seipſum: ut illud Didonis *Æneidos* 4.

Quin morere, ut merita es, ferroque averte dolorem.

Ad res inanimes. *Ecloga* 5.

— Vos, Coryli, teſtes, & flumina Nymphis.

Apoſtrophe ſi fiat cum conſultatione quadam, *Communicatio* nominatur. *Pro Quintio: Quæro abs te, C. Aquilli, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle, vadimonium mihi non obiit quidam ſocius, & affinis meus, non multum me fallit, ſi conſulamini quid ſitis reſponſuri. Pro Cæcinna: Te uti in hac re magiſtro volo: quæro ſitne aliqua hujus rei actio, an nulla? Pro Rabirio Perduellione: Tu denique, Labiene, quid faceres tali in re ac tempore? cùm ignaviæ ratio te in fugam, & latebras impelleret: improbitas & furor L. Saturnini in forum arceſſeret: Coſſ. ad patriæ ſalutem ac libertatem vocarent; quam tandem auctoritatem, aut quam vocem, cujus ſectam ſequi, cujus imperio parêre potiſsimum velles?*

Quod ſi *Apoſtrophe* fiat cum precibus, *Deprecatio* nominatur. *Pro Rabirio Perduellione: Ab Jove Optimo Maximo, cæteriſque Diis immortalibus pacem ac veniam peto. Pro domo ſua: Quocirca te, Capitoline, quem propter beneficia Populus Romanus Optimum, propter vim, Maximum nominavit, teque, Juno Regina, & te cuſtos urbis, Minerva, precor & quæſo.* Virgilius *Æneidos* 1.

Mu-

Muſa, mihi cauſas memora.

Implorandum igitur Numen divinum in rebus magnis. Homines autem deprecamur, cùm auxilium, aut veniam, aut aliquid aliud petimus, aut alios commendamus. *Pro Quintio: Te, C. Aquilli, voſque, qui adeſtis in judicio, orat atque obſecrat.* Deprecamur res alias: ut Cicero Philoſophiam, Tuſculanarum 5. *Ad te confugimus, a te auxilium petimus: tibi nos (ut antea) magna ex parte, ſic nunc penitus, totoſque dedimus. Pro Milone: Vos, enim Albani tumuli, atque luci, vos, inquam, imploro atque obteſtor, voſque Albanorum obrutæ aræ ſacrorum, Populi Romani ſociæ & æquales.* Virgilius *Georgicorum* 1.

— Vos, ô clariſsima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres.

(1) Apoſtrophæ *ſubjecta ſunt tres formæ*, Communicatio, Deprecatio, & Hypoſiopeſis: *hæc autem extrema fit, cùm alienam perſonam ad noſtram transferimus, communicantes nobiſcum vitia aliena, ut liberius vitia aliorum reprehendamus. Sic Demoſthenes* Olympiaca prima *loquitur reprehendens ignaviam Athenienſium*: Nos omnem occaſionem paſsi ſumus nobis eripi. *Omnis autem* Apoſtrophe *in Exordiis multum valet, & cum* Proſopopœia *conjungitur.*

FIGURÆ Διανοίας, quæ Reſponſionem habent, duæ,

PROLEPSIS, (1) OCCUPATIO,

Eſt alicujus petitionis reſponſio, & anteoccupatio: eaque duplex: *Objectionis*, & *Depulſionis.* Prioris generis exempla ſunt *in Oratione pro Quintio*, ubi objectiones Hortenſii præſumuntur, & ratione diſſolvuntur. Spectatur hoc ornamentum plerunque in Proœmiis. Cicero *pro Sexto Roſcio: Credo ego vos, Judices, mirari, quid ſit, quòd cùm tot ſummi Oratores, hominesſque nobiliſsimi ſedeant, ego potiſsimum ſurrexerim: qui neque ætate, neque ingenio, neque auctoritate ſim cum iis, qui ſedeant, comparandus. In Divinatione: Si quis veſtrûm, Judices, aut eorum qui adſunt, forte miretur*, &c. *Pro Cælio: Si quis fortè nunc adſit ignarus legum, judiciorum, conſuetudinis noſtræ*, &c. Ovidius 13. *Metamorphoſeon*:

Huic modo ne proſit, quod, ut eſt, hebes eſſe videtur.

Pro-

Profuit ingenium: meaque hæc facundia (ſi qua eſt)
Quæ nunc pro domino, pro vobis ſæpe locuta eſt,
Invidiâ careat: bona nec ſua quiſque recuſet.

Ulyſſes orditur ab occupatione eloquentiæ, quam adverſarius in armorum contentione vocavit in invidiam. Fit etiam in aliis partibus orationis. *Pro lege Manilia: Requiretur fortaſſe nunc, quemadmodum, (cùm hæc ita ſint) reliquum poſsit eſſe magnum bellum. Pro Cælio: Dicet aliquis, Hæc igitur eſt tua diſciplina? Sic tu inſtituis adoleſcentes?*

Secundum genus, quod præcurrit Depulſiones, multum habet cùm roboris, tum gratiæ, quo Cicero paſsim eſt uſus in Actionibus; occupavit enim quod Hortenſius reſpondere poſſet pro Verre; idque vehementer infirmavit. Ut *Actione 7. Novi locum: video ubi ſe jactaturus ſit Hortenſius. Belli pericula, tempora Reipublicæ, Imperatorum penuriam, commemorabit; tum deprecabitur a vobis, tum etiam pro jure ſuo contendet, ne patiamini talem Imperatorem Populo Romano ſiculorum teſtimoniis eripi.*

(1) Prolepſis *conſtat ex duabus partibus*, Ex Propoſitione, *&* Solutione: *quarum illa, Propoſitio, exprimitur fere his vocibus:* etſi, quanquam: *poſterior autem his vocibus*, tamen, veruntamen, *& ſi quæ ſunt his pares. Uſus autem Prolepſeos in quavis diſputatione cernitur.*

ANTIPOPHORA, SUBJECTIO. (1)

Eſt prompta & expedita redditio ad id quod proponitur. Cujus tres ſunt modi; aut enim in alteram tantum partem, aut in utranque, aut in neutram cadit Interrogatio. In alteram tantum. *Pro Lege Manilia: Quid eſt tam novum, quàm adoleſcentulum privatum difficili Reipublicæ tempore exercitum conficere? confecit. huic præeſſe? præfuit. rem optime ductu ſuo gerere? geſsit. Pro Ligario: Apud quem igitur hæc dico? nempe apud eum, qui cùm hoc ſciret, tamen antequam me vidit, Reipublicæ reddidit.*

In utramque: Pro Quintio. *Mittis iniuſſu Prætoriſ. quo conſilio? juſſurum ſciebas? quid? cùm juſsiſet, tum mittere non poteras?* In neutram: Cicero *in Paradoxis: Vocat,*

ve-

veniendum: *poſcit*; *dandum*: *ejicit*, *abeundum*: *minatur*, *extimeſcendum*. *Actione* 3. *Pater dat filia*; *probibes*: *leges ſinunt*; *tamen te interponis.*

(1) *Dua ſunt partes* Subjectionis, Propoſitio, & Redditio: *qua Figura valet plurimum ad orationem amplificandam.*

PROSOPOPOEIA, (1) QUÆ IN FICTIONE verſatur,

Eſt ficta Perſonarum inductio, per quam res cujuſcunque generis ſint, vocem & ſermonem poſſunt accipere. Hæc, vel Plena eſt, vel quodammodo Muta. Plena, cùm tota Fictio Perſonæ repræſentatur; Muta, cùm obliquæ locutiones inducuntur. Plenæ Proſopopœiæ duo ſunt genera: unum, *Continens*, alterum, *Conciſum*. *Continens* conſtat perpetua, & non interrupta ſermonis continuatione. Cicero *pro Sex. Roſcio. Patrem meum cùm proſcriptus non eſſet, jugulaſtis*; *occiſum, in numerum proſcriptorum retuliſtis*; *me domo mea per vim expuliſtis.* Hujuſmodi ſunt Fictiones in *Divinatione*: una Siciliæ, ut, *Sicilia tota, ſi una voce loqueretur, hoc diceret. Quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, ſedibus, delubris fuit*; *quod in unaquaque re beneficio Senatûs, Populique Romani juris habui*; *id tu mihi, C. Verres, eripuiſti, atque abſtuliſti.* Altera Siculorum. *Si tibi, Q. Cæcili, hoc Siculi dicerent*: *Te non novimus, neſcimus qui ſis, nunquam te antea vidimus.* Virgilius *Æneidos* 4.

— *Dixitque noviſsima verba*:
Dulces, exuvia dum fata, Deuſque ſinebant,
Accipite hanc animam, meque his exſolvite curis.
Vixi, & quem dederat curſum fortuna, peregi:
Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.
Urbem præclaram ſtatui: *mea mœnia vidi.*

Hæc eadem conformatio interdum cogitationes alienas ſubjicit: ut Cicero *in Verrem*, *Actione* 7. *Occurrebat hæc ratio*: *Quid Cleomene fiet? Poterone animadvertere in eos, quos dicto audientes eſſe juſsi*: *miſſum facere eum, cui imperium, poteſtatemque permiſi?*

Proſopopœia conciſa eſt Dialogiſmus: eſtque vel totius

tius orationis, ut Comœdiæ, Tragœdiæ, Diſputationes Platonis, & Ciceronis. *Pro Sylla. Cur dixiſti teſtimonium in alios? Quia coactus ſum. Cur damnati ſunt? Quia creditum eſt. Actione 7. Cleomenem nominare non licet; at cauſa cogit. Moriere, ſi appellaris; at remiges non erant. Prætorem tu accuſas? frange cervicem.* Obliqua locutio eſt apud Ciceronem in *Divinatione. Dicebam eos babere Q. Cæcilium, qui præſertim Quæſtor in eâdem provincia poſt me fuiſſet.* Apud Livium, Lib. 1. *Urbes & cætera ex infimo naſci: deinde, quæ ſua virtus, ac Dii jubent, magnas ſibi opes, magnum ſibi nomen facere.* Apud Cæſarem in *Commentariis* hoc genus eſt uſitatiſſimum: ut *Libro* 1. Oratio Legatorum Helvetiorum, qui dicerent, *Sibi eſſe in animo ſine ullo maleficio iter per provinciam facere, propterea quod iter baberent nullum aliud; rogare ut ejus voluntate id ſibi facere liceat.*

(1) *Hac Figura, etſi in tota Oratione multum valet ad vehementes animi perturbationes excitandas; tamen in Epilogis plus babet ornamenti, quàm reliqua Figura. Ut ſi quis in malos imitatores M. Tullii invehatur; poterit extrema oratione Ciceronem ab inferis excitare, qui cum bis expoſtulet de inepta interpretandi ratione.*

FIGURÆ CONCESSIONIS TRES.

Conceſſio, (1) Licentia, Suſtentatio.

CONCESSIO.

Hujus elegans eſt uſus, cùm id quod conceditur, ſtat a nobis, & adverſæ parti nocet. *Pro Quintio. Verum id tibi concedo, ut ea prætereas, quæ cùm taces, nulla eſſe concedis. Actione 7. Sit ſacrilegus, ſit fur, ſit flagitiorum omnium, vitiorumque Princeps: at eſt bonus Imperator. Æneidos* 4.

Eſto, ægram nulli quondam flexêre mariti.

At quemadmodum *Conceſſio* in objectionis approbatione, ita huic finitima *Permiſſio* in facti reique alicujus condonatione eleganter uſurpatur. Cicero *Agraria* 1. *Si quid eſt, quod indagaris (quanquam iniquum eſt) tamen conſume ſanè. De Provincia Conſulari. Lateant libidines ejus illæ tenebricoſæ, quas fronte & ſupercilio, non pudore,*

re, & temperantia contegebat. In Vatinium. Licet impune per me parietes in adoleſcentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris; habeat hoc præmium tua indignitas, ut adoleſcentiæ turpitudo obſcuritate, & ſordibus tuis obtegatur. Apparet nonnunquam in hoc genere apertior *Ironia. Pro Flacco: Litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego, revocemus ejectos: nimiæ pietatis, & ſummi amoris in patriam viciſsim nos pœnas, (ſi Diis placet) ſufferamus.*

(1) *Uſu* Conceſsionis *omnis Quæſtio qualitatis, & tranſlationis conſtat.* Conceſsione *facti, ut cùm concedit Cicero, occiſſum fuiſſe Clodium a Milone*; defendam jure factum fuiſſe. *Valet etiam plurimum ad gravem reprehenſionem, & ad ſecuritatem adverſarii comparandam.*

Παῤῥησία, LICENTIA, (1)

Eſt Orationis libertas, atque fiducia, liberius affectum mentis exprimens. Cicero *Agraria* 1. *Iis ego rebus, P. C. reſiſtam vehementer atque acriter: neque patiar homines ea me Conſule expromere, quæ contra Rempublicam cogitarint. Agraria 2. Ego autem non ſolum hoc loco dicam, ubi eſt dictu facillimum; ſed in ipſo Senatu, in quo eſſe locus huic voci non videbatur, popularem me futurum Conſulem. Pro Sylla: Adeſte omnes animis, qui a leſtis corporibus: erigite mentes, aureſque veſtras, & me de invidioſis rebus (ut ille putat) dicentem attendite. Ego Conſul cùm exercitus civium clandeſtino ſcelere conſlatus, crudeliſsimum & luctuoſiſsimum exitium Patriæ comparaſſet; incenſione urbem, internecione cives, vaſtitate Italiam, interitu Rempublicam liberavi. Pro Domo ſua. Quare diſrumpatur licet iſta furia: atque audiat hæc ex me, quoniam laceſsivit: bis ſervavi, ut Conſul togatus armatos vicerim: privatus Conſulibus armatis ceſſerim. Pro Ligario: Quantum potero contendam, ut hoc Populus Romanus exaudiat.* &c. Excitat Licentia tragœdias in objurgationibus. Virgilius *Æneidos* 1.

Tantane vos generis tenuit fiducia veſtri?
Jam cœlum, terramque meo ſine numine, Venti,

Miſcere , & tantas audetis tollere moles?
Quos ego? Sed motos præſtat componere fluctus.
Maturate fugam.

(1) Licentia *utilis eſt ad veritatem exprimendam , & animi perturbationem.*

SUSTENTATIO (1)

Suſpendit animos , ut aliquid objiciat inopinatum. *Actione 7. Quid cenſetis? Furtum fortaſſe , aut prædam exſpectatis aliquam? Nolite uſquequaque quidem quærere.* Et Paulo poſt ait. *Exſpectate facinus quàm vultis improbum : vincam tamen exſpectationem omnium : nomine ſceleris , conjurationiſque damnati , ad ſupplicium traditi , ad palum alligati , repente multis millibus hominum inſpectantibus ſoluti ſunt.* Martialis, *Libro 6.*

Quòd convivaris ſine me tam ſæpe , Luperce,
Inveni noceam qua ratione tibi.
Iraſcar , licet uſque voces , mitaſque , rogeſque.
Quid facies? inquis. quid faciam? veniam.

(1) Suſtentatio *valet multum ad irridendum.*

FIGURÆ NEGATIONIS DUÆ.

Præteritio , (1) & Correctio.

PRÆTERITIO , παραλειψὶς,

Quaſi per tranſennam indicat , quod ſimulat ſe præterire , & nolle dicere. In *Divinatione. Nihil dico de meo ingenio , neque eſt , quod poſſim dicere , neque , ſi eſſet , dicerem.* Item. *Neque ea dico , quæ , ſi dicam , infirmare non poſſis , te antequam de Sicilia diſceſſeris , in gratiam rediiſſe cum Verre. Æneidos 6.*

— Quid Theſea magnum?
Quid memorem Alciden?

Pro Cluentio. Mitto illam primam libidinis injuriam , mitto nefarias generi nuptias , mitto cupiditate matris expulſam ex matrimonio filiam. In Piſonem. Atque hæc dicere vix audeo : vereor enim ne quis ſit , qui iſtius inſignem nequitiam frontis integumentis involutam cernat. Item. *Non-*

dum

Digitized by Google

dum commemoro rapinas, nondum exactas pecunias, non captas, non imperatas, non neces ſociorum, non cædem hoſpitum, non perfidiam, non immanitatem, non ſcelera prædico. Virgilius *Æneidos* 1.

Quid repetam exuſtas Erycino in littore claſſes?
Quid tempeſtatum Regem, ventoſque furentes?
Æolia excitos, aut actam nubibus Irim?

Pro lege Manilia. Non ſum prædicaturus, Quirites, quantas ille res domi, militiæ, terra, marique, quanta felicitate geſſerit.

(1) Præteritio *multum valet ad methodum prudentiæ, quæ fit, cùm ſimulamus nos nolle aliquem docere; docemus tamen. Item ad brevitatem Orationis, ad honeſtè prædicandum aliquid de ſe ipſo, & ad amplificanda vitia, & ad turpitudinem vitandam,*

CORRECTIO, (1) Επανόρθωσις.

Eſt ſententiæ emendatio. Cicero *Pro Milone. Sed ſtulti ſumus qui Druſum, qui Africanum, qui Pompeium, qui noſmetipſos cum Clodio conferre audeamus. Pro Deiotaro. Vide quid interſit, etſi inique Caſtorem cum Domitio comparo.* De Officiis 2. *Italiam ornare, quàm domum ſuam maluit: quanquam Italia ornatâ, domus ipſa mihi videtur ornatior.*

(1) *Hæc Figura valet ad ſententiam imitandam, & ad exprimendam animi moderationem.*

Atque hæc de Figuris Sententiarum.

DE CONCINNITATE. (1)

Concinnitas eſt oratio modulate compoſita, ſuavitatis aurium causâ. (2).

(1) *Quia ratio Quantitatis, & Accentûs mutat ſignificationem vocum, ad Grammaticos referenda eſt. At vero, quia mutatis pedibus, & carminibus, eadem ſententia conſervari poteſt; non ad Grammaticos, ſed ad Rhetoras referenda eſt hæc diſputatio.*

(2) Concinnitas *definitur a fine. Concinnitatis autem ratio potiſſimùm ſpectatur in ſono literarum. Utque litera eodem inſtrumento oris proferuntur, inter ſe conjunguntur, ut M, & P. Qua autem parte oris Conſonantes exprimantur, ſic intelliges. Si pronunties ſingulas Con-*

ſo-

ſonantes poſt Vocales, & obſerves, qua parte oris labores: ſic intelliges G palato pronuntiandum eſſe.

Hujus duæ ſunt partes, *Natura*, & *Ars*. Natura eſt poſita in aurium judicio. Hinc illæ obſervationes exiſtunt: Vitandum eſſe Vocalium hiatum, earum præſertim quæ junctæ faciunt Diphtongos: fugiendum concurſum aſperum Conſonantium: ut X, & S; X, & R; L, & R: M ante B, P, M, F, optime ſonare; N vero ante eaſdem male: vitandas ex Vocalibus I, & U: frequentes, ex Conſonantibus vero S, & R: contra adhibendas A, E, O, ex Vocalibus; ex Conſonantibus vero L, & M: in duobus verbis idem ſignificantibus ſonantius eſſe eligendum: fugienda eſſe cacophata: in Vocalibus plus juſto longioribus utendum Syncope: ut *ſeſtertiûm*, & *nummûm*, pro *ſeſtertiorum*, & *nummorum*: *amaſti*, *amaſſem*, pro *amaviſti*, *amaviſſem*. In Periodis magnam ineſſe Concinnitatem, ſi paria membra, aut ſimiliter deſinentia, aut ſimiliter cadentia, aut antitheta reddantur, ut *Actione* 4. *Conferte hanc pacem cum illo bello, hujus Prætoris adventum cum illius Imperatoris victoria, hujus cobortem impuram cum illius exercitu invicto, hujus libidines cum illius continentia. Ab illo qui cepit, conditas, ab hoc qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas.*

DE ARTE CONCINNITATIS.

Ars certo numero Pedum comprehenditur. Dividitur autem in *Carmen*, & *Numerum Oratorium*. Utrumque genus ex *Pedibus* conſtat. *Pes* eſt dimenſio quantitatis, in duabus minimùm ſyllabis. *Pedum* alii diſſyllabi; alii, triſſyllabi.

Diſſyllabi quatuor	Pyrrhichius ∪ ∪ *Puer.*
	Spondæus — — *Gentes.*
	Choræus — ∪ *Hora.*
	Iambus ∪ — *Senex.*

Triſ-

Triſſyllabi octo	Tribrachus	∪ ∪ ∪	*Legere,*
	Moloſſus	— — —	*Romanos.*
	Dactylus	— ∪ ∪	*Tempora.*
	Anapæſtus	∪ ∪ —	*Patior.*
	Creticus	— ∪ —	*Judices.*
	Amphibrachus	∪ - ∪	*Serenus.*
	Bacchius	∪ — —	*Renaſcens.*
	Palimbacchius	— — ∪	*Celare.*

DE CARMINE.

Carminum infinita genera poſſunt excogitari ; hæc tamen ſunt uſus quotidiani. Hexametrum Heroicum , Elegum Pentametrum , Aſclepiadæum , Sapphicum cum Adonio , Phalæcium.

Hexametrum Heroicum conſtat ſex Pedibus , quorum quatuor ſunt dactyli , aut ſpondæi ; quintus , dactylus; ſextus , ſpondæus : ut,

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Elegum Pentametrum conſtat quinque pedibus , quorum duo primi ſunt ſpondæi , aut dactyli , & cæſura : reliqui ſunt duo dactyli cum ſyllaba : ut,

Res eſt ſolliciti plena timoris amor.

Aſclepiadæum conſtat ſpondæo , duobus choriambis , & pyrrhichio : ut,

Gens humana ruit per vetitum nefas.

Sapphicum conſtat choræo , ſpondæo , dactylo , & duobus choræis : *Adonium* vero ex dactylo , & ſpondæo : ut,

Integer vitæ ſceleriſque purus.
Non eget Mauri jaculis , nec arcu,
Nec venenatis gravidâ ſagittis,
Fuſce , pharetra.

Phalæcium conſtat ſpondæo , dactylo , & dichoræo : ut,

Paſſer mortuus eſt meæ puellæ.

DE NUMERO ORATORIO.

Eſt qui certa Pedum menſurâ non continetur. In hoc iſta ſunt obſervanda. Habenda eſt ratio extremæ Orationis , quod ea pars magis percipiatur ab animis auditorum.

rum Numerus ſyllabarum obſervetur, nec minor tribus ſyllabis, neque ſupra ſex ſyllabas. *Pedes* qui optime cadunt, ſunt qui ſequuntur, *Dichoræus* antecedente *Cretico*: ut *Patris ſapiens dictum filii temeritas comprobavit. Dochimus*, Is eſt ex brevi, duabus longis, brevi & longa: ut, *Eos non Martis vis perculit, non ira victoriæ.* Hunc ut teneat Cicero, quandoque conjunctionem adhibet; ſæpè etiam verbum quatuor ſyllabarum, quo a Vocali incipiat, verbo tertiæ perſonæ ſingularis antecedente, dicit: ut, *conſtat oratio. In quadrum numerumque ſententias. Tribrachus*, & *Choræus*, antecedente tamen ſemper ſyllaba longa: ut, *eſſe videatur.* Qua clauſula Cicero vehementer delectatur. *Choræus*, & *Moloſſus*: ut, *Fateor me ſalutis omnium cauſa ad eam partem acceſſiſſe ſublevandam, qua maximè laboraret. Cretici* duo, aut Creticus, & dactylus, nam ultima ſyllaba non eſt certæ quantitatis: ut, *Hic magiſtratus a Populo ſumma ambitione contenditur.* Aptius oratio cadit in longas ſyllabas, quàm in breves. Medius orationis curſus temperandus eſt ex ſyllabis longis & brevibus, ita ut oratio nec longarum multitudine torpeat, neque brevium ſyllabarum copiâ reſultet. Fugiendus eſt in oratione ſoluta Verſus; quò notior, eò magis vitandus: ut finis Hexametri Heroici, quem etſi Cicero aliquando tenet; non in una voce, ſed in duabus ſequitur: ut, *efficit arma.* Cavendum diligenter eſt, ne idem Pes ſæpè repetatur. Atque hæc de Concinnitate.

RATIO COLLOCANDÆ ORATIONIS,
ex Dionyſio Halicarnaſſeo.

Orationis bene compoſitæ cauſa eſt apta vocabulorum junctura: quæ tribus rebus diligenter ſervatis efficitur, apta nominum collocatione, membrorum, inciſorumque eleganti junctura, formis & tanquam luminibus Orationis. Duo priora tribus rebus diligenter cuſtoditis efficiuntur: *συναρμογῇ*, *σχηματισμῷ*, & *κατασκευῇ*. 1. Junctura, 2. Compoſitione, 3. Conſtructione. Συναρμογῆς (Jun-

Digitized by Google

(Juncturæ) munus eſt videre quod verbum cum quo verbo junctum pulchre, ſuaviterque ſtrui ac copulari queat: quod ex aſpero aut molli concurſu litterarum cognoſcitur. Item videre quod inciſum cum quo inciſo, & quod membrum cum quo membro ſuaviter cohæreat, quod fit acerrimo aurium judicio, & diligenti Numerorum obſervatione.

σχηματισμȣ (Compoſitionis) proprium munus eſt, cùm συναρμογῆ proba non fuerit, varie orationem commutare. Mutatio ſingularum vocum fit cùm mutantur attributa Grammatica, aut nomina propria transferuntur in tropica Immutantur autem inciſa & membra, mutatis modis verborum, & oratione variè commutata per Figuras Verborum, & Sententiarum.

Κατασκευῆς (Conſtructionis) munus eſt, ſi quid variè mutatum non bene cohærere cum alio poteſt; abſcindere inde, removereque, quod obſtat, aut adjungere quod ad idem efficiendum valeat; aut ordinem immutare, atque ita ipſum ejuſmodi efficere, ut apte alii applicetur, & firme conſidat oratio. His præceptis diligenter ſervatis, ſuaviter Oratio componetur.

ΤΕΛΟΣ.

INDEX INSTITUTIONUM ORATORIARUM.

A

Addubitatio, pag. 12.
Ænigma, 7.
Agnominatio, 11.
Allegoria, 7.
Amphibracus Pes, 23.
Anadiploſis, 9.
Anapæſtus Pes, 23.
Anaphora, 9.
Antipophore, 16.
Apoſtrophe, 14.
Aſclepiadæum Carmen, 23.
Averſio, 14.

B

Bacchius Pes, 23.

C

Carmen, 23.
Catacreſis, 7.
Choræus Pes, 22.
Collocandæ Orationis Ratio, 24.
Complexio, 10.
Conceſsio, 18.
Correctio, 11. 20.
Concinnitas, 21. *Ejus Ars*, 22.
Converſio, 10.
Creticus Pes, 23.

D

Dactylus Pes, 23.
Διαπόρησις, 12.

E

Elegum Pentametrum, 23.
Epanalepſis, 9.
Epanorthoſis, 11. 20.
Epiſtrophe, 10.
Exclamatio, 13.

F

Figura, 8.
Figuræ Conceſsionis, 18.
Figuræ Negationis, 20.
Figura Verborum, 8.
Figuræ Διανοίας, 12.

H

Hexametrum Carmen, 23.

I

Iambus Pes, 22.
Ironia, 5.

L

Licentia 19.

M

Metaphora, 4.
Metonymia, 4.
Moloſſus Pes, 23.

N

Numerus Oratorius, 23.

O

Occupatio, 15.
Orationis Collocandæ Ratio, 24.
Optatio, 12.

P

Palimbacchius Pes, 23.
Paralepſis, 20.
Paronomaſia, 11.
Parrheſia, 19.
Pes, 22. *Ejus Differentia*, 22.
Phalæcium Carmen, 23.
Ploce, 10.
Polyptoton, 11.
Præteritio, 20.
Prolepſis, 15.
Proſopopeia, 17.
Pyrrhichius Pes, 22.

R

Rhetorica, 3. *Rhetoricæ Partes*, 3.
Relatio, 9.

S

Saphicum Carmen, 23.
Spondæus Pes, 22.
Subjectio, 16. *Ejus partes*, 17.
Suſtentatio, 20.
Symploce, 10.
Synecdoche, 7.

T

Traductio, 11.
Tribrachus Pes, 23.
Tropus, 3.
Troporum forma, 3.

QUÆ-

QUÆSTIO DE COMPONENDIS EPISTOLIS, in quibus de Gratiarum Actione diſputetur.

IN Actione Gratiarum Quæſtio eſt, *Ago tibi gratias propter beneficium acceptum.* Conſtat autem Gratiarum Actio tribus fere partibus. Prima, qua confitemur acceptum beneficium, & laudamus. Secunda, qua laudamus eum, qui contulit beneficium. Tertia, qua nos aliquid pollicemur, præſertim gratam memoriam. Confeſſio beneficii accepti, & commendatio, ex omnibus locis duci poteſt: præcipuè tamen ex comparatione minorum, aut diſsimilium, qua doceas, beneficium acceptum majus, & liberalius eſſe reliquis beneficiis, & quid inter illa, atque hoc præſens beneficium interſit. Amplificabis autem comparationem ex omnibus fere Locis: ut a *Fine*, hoc beneficium majus eſſe, quia non eſt collatum quæſtûs cauſa. A *Cauſa abſoluta*, quia collatum ſine aliis præſidiis. A *Cauſa efficienti ſpontanea*, quia ſponte collatum eſt. Ab *Effectis*, quia delectatio ex beneficiis conſecuta.

Laudatur autem Perſona, quæ contulit beneficium, ex omnibus Locis: ſed potiſsimum ex his, qui ad beneficia conferenda aliquid valent. Sunt autem hæc, *Finis*, *Cauſa Abſoluta*, & *Adjuvans*, & *Efficiens Spontanea*. Nam beneficium, quod neceſſario confertur, beneficium nominari non poteſt. Effecta Hominis Voluntatem declarant. Adjuncta item, quæ inſunt, & circumſtant. Comparatione aliorum, qui contulerunt beneficia, augetur mirum in modum laus Perſonæ. Aliorum item teſtimonia Perſonam commendant, quæ contulit beneficium.

In tertia autem parte demonſtrabis, Te, quanquam aliquid polliceri velis, nihil tamen poſſe; quod majus ſit beneficium, quàm quod poſsit penſari: atque ita comparatione quadam extenuabis tuam poteſtatem ex quibuſcunque Locis. Voluntatem tamen declarabis, & be-

neficii accepti magnitudinem, ut ex hac comparatione, grata memoria illius nominis declaretur.

Secunda & tertia pars multis Tropis illuſtrari poteſt, atque prima etiam; ſed non cùm confiteris beneficium acceptum, niſi cùm amplificas beneficii magnitudinem.

Figuræ Verborum frequentes conceduntur in toto hoc Genere: ex Figuris autem Sententiarum, præter Præteritionem (quæ plena eſt urbanitatis, & laudis) nulla alia fere invenitur, niſi fortaſſe *Apoſtrophe*, & *Correctio*, quæ aliquam urbanitatem præ ſe ferre videatur.

Concinnitas tandem magnifica, & ſplendida adhibenda eſt, quæ verbis ſonantibus, & oratione numeroſa, gratum animum declarare videatur.

Digitized by Google

TABULÆ INSTITUTIONUM RHETORICARUM

PETRI JOANNIS NUNNESII, VALENTINI.

GALENUS IN ARTE PARVA.

METHODUS DIVIDENDI QUANTO inferior eſt eâ quæ fit per Reſolutionem, dignitate, & methodo; tanto ſuperiorem illam comperiemus ad compendium totius, & memoriam ſingulorum.

BARCINONE:
Excudebat Jacobus Sendrat, Anno Domini 1578.

VALENTIÆ EDETANORUM,
APUD FRANCISCUM BURGUETE,
ANNO MDCC. LXXIV.

Digitized by Google

TABULÆ
INSTUTIONUM RHETORICARUM
PETRI JOANNIS NUNNESII, VALENTINI.

Rhetorica 5.

- *Progymnaſmata.*
  - *Per ſe conficere ea.*
  - *In Orationibus ea intexere.*
- *Status.*
  - *Capita præcipua cujuſque Orationis.*
  - *Eorum Ordo.*
- *Inventio.*
  - *Partes Orationis (invenire.*
  - *Eas dilatare.* — *Partes Orationis.*
    - *Exordium.*
    - *Narratio.*
    - *Confirmatio.*
    - *Peroratio.*
- *Elocutio.*
  - *Figura Orationis.*
  - *Idea.*
- *Methodus Prudentia docet ut prudenter ſingula adhibeat Orator.*

Digitized by Google

- *Progymnaſmata. 3.*
  - *Similia Partib. Orationis.*
    - *Exordio*, *Fabula.*
    - *Narrationi*, *Narratiuncula.*
    - *Confirmationi*,
      - *Chria.*
      - *Sententia.*
      - *Refatiuncula.*
      - *Confirmatiuncula.*
    - *Epilogo*, *Locus Communis.*
  - *Similia toti Orationi.*
    - *Laus.*
    - *Vituperatio.*
    - *Comparatio.*
  - *Neutri ſimilia.*
    - *Ethopœia.*
    - *Deſcriptio.*
    - *Theſis.*
    - *Legiſlatio.*

- *Fabula. 2.*
  - *Norratiuncula ficta.*
  - *Admonitio.*
  - (both:) *Cui Exordiũ reſpondet.*
    - *Propoſitione.*
    - *Redditione.*

- *Narratiuncula. 2.*
  - *Quod narratur præcipue:*
    - *Factum.*
    - *Dictum.*
  - *Circunſtantiæ quib. dilatatur.*
    - *Perſona.*
    - *Cauſſa.*
    - *Locus.*
    - *Tempus.*
    - *Modus.*

Digitized by Google

Chriæ & Sententiæ. 8.
- *Exordium brevi laudans eum , qui dixit , aut fecit.*
- *Narratiuncula brevi dilatata facti , aut dicti.*
- *Approbatio facti , aut dicti , cum ratione.*
- *Contrarium Rationis.*
- *Simile.*
- *Exemplum.*
- *Teſtimonium.*
- *Epilogus brevi iterum laudans Auctorem facti, aut dicti.*

Refutatiuncula) (Confirmatiuncula 4.
- *Exordium Vituperans Auctorem* N*arratiunculæ) (Laudans.*
- N*arratiuncula tota) (Membratim propoſita.*
- *Capita quibus diſputantur.* 8.
  - *Obſcurum) (Manifeſtum.*
  - *Improbabile) (Probabile.*
  - *Quod fieri non poteſt) (Quod fieri poteſt.*
  - *Contrarium) (Conſentaneum.*
  - *Indecorum) (Decorum.*
  - *Inutile) (Utile.*
- *Epilogus exagitans Auctorem* N*arratiunculæ) (Approbans.*

Digitized by Google

Locus Communis. 8.

- *Exordium de ſupplicio quod debetur viro ſcelerato.*
- *Contrarium ejus criminis quod inſectamur.*
- *Expoſitio criminis per Amplificationem.*
- *Comparatio cum aliis criminibus.*
- *Conſilium ſcelerati viri.*
- *Digreſsio in ante actam ejus vitam.*
- *Remotio Miſericordiæ.*
- *Epilogus ex capitibus quæ pertinent ad Finem, quæ ſunt. 6.*
  - *Legitimum.*
  - *Æquum.*
  - *Utile.*
  - *Quod fieri poteſt.*
  - *Glorioſum.*
  - *Eventus.*

Ex contrariis Locis fiet pro viro forti.

Perſonarum, ceterarum rerum ex ſimilitudine Perſonarum.

Laus) (Vituperatio, Comparatio. 4.

- Exordium.
  - a Laude, digni quos admiremur.
  - ab Adhortatione, tribuendum eis honorem.
  - ab Auditore, ſi qui dicit, aut argumentum, aut oratio eum offenſura videatur.
- Expoſitio.
  - Genus.
    - Natio.
    - Patria.
    - Majores.
    - Parentes.
  - Natura.
    - corporis.
      - Sanitas,
      - Velocitas.
      - Vires.
      - Pulchritudo.
      - Proceritas.
    - Animæ.
      - Ingenium.
      - Judicium.
      - Memoria.
      - Mores.
      - Studium.
  - Educatio.
    - Apud quos educatur.
    - Sub quo genere Reipublicæ.
    - Quam artem profeſſus.
    - Quibus Magiſtris.
  - Actiones ſecundum ſingulas virtutes) (Vitia. Uſus ceterarum rerum.
  - Honores habiti ante mortem, poſt mortem. Huc pertinent Liberi.
  - Mors glorioſa) (turpis.
- Cemparatio iiſdem Locis, quibus Expoſitio, fit.
- Epilogus cum optatione) (Cum deteſtatione.

Digitized by Google

Ethopœia cum Vivi; Idolopœia, cum Mortui; Proſopopœia, cum cetera Res loquentes inducuntur.

Ethopœia. 3.
- *Ex præteritis.*
- *Ex præſentibus.*
- *Ex futuris.*

Deſcriptio. 4.
- *Animalium, a capite ad pedes.*
- *Plantarum, a radicibus ad extremos ramos.*
- *Locorum, & Temporum, ex iis quæ fiunt, aut in eis continentur.*
- *Ceterarum rerum.*
  - *Ex antecedentibus.*
  - *Ex conjunctis.*
  - *Ex conſequentibus.*

Digitized by Google

Theſis. 5.

- *Exordium laudans Theſim, aut ex aliis Progymnaſmatis.*
- *Argumenta.*
  - *Ex capitibus quæ pertinent ad Finem.*
  - *Ex Locis Expoſitionis Laudationis.*
- *Oppoſitiones ex contrariis eorum quæ pertinent ad Finem.*
- *Solutiones.*
  - *Per conceſsionem.*
  - *Per negationem.*
  - *Per contrarium.*
- *Epilogus.*
  - *Amplificatio brevis.*
  - *Repetitio brevis argumentorum.*
  - *Cohortatio brevis.*

Legiſlatio. 4.

- *Exordium liberius, quàm in Theſi.*
- *Contrarium, ut in Loco Communi.*
- *Oppoſitiones & Solutiones, ut in Theſi.*
- *Epilogus ex capitibus quæ pertinent ad Finem.*

Digitized by Google

Status.

- *Conjectura lis.* 6.
  - *Propoſitio, Accuſatoris.*
  - *Præſcriptio, Rei.*
  - *Capita propria.*
    - *Teſtimonia.*
    - *Voluntas.*
    - *Poteſtas.*
    - *Signa.*
      - *Facta.*
      - *Dicta.*
      - *Prætermiſſa.*
  - *Oppoſitiones ex Signis.*
  - *Solutiones.*
    - *Abſolutio) (Tranſlatio.*
    - *Aſſumptio.*
    - *Definitio Veriſimilis, ſi ſignum evidens non ſit; ſi evidens ſit, non valere argumentum.*
  - *Epilogus.*
    - *Enumeratio capitum.*
    - *Locus Communis.*

Digitized by Google

Status.

- *Definitivus. 6.*
  - *Propoſitio, Accuſatoris.*
  - *Præſcriptio, Rei.*
  - *Capita propria.*
    - *Definitio ex prætermiſsis, Rei.*
    - *Contraria definitio ex factis, Accuſatoris.*
    - *Ratiocinatio ex conſequentibus, Accuſatoris.*
    - *Solutio Ratiocinationis ex iiſdem, Rei.*
    - *Sententia Legiſlatoris, Communis Utriuſque.*
    - *Quantitas facti, Communis Utriuſque.*
    - *Comparatio facti & prætermiſsi, Communis Utriuſque.*
  - *Oppoſitiones ex capitibus propriis cujuſque Status.*
  - *Solutionos pro natura cujuſque Status.*
  - *Epilogus, ut in Conjecturali.*

Digitized by Google

Ratiocinatio. 5.

- *Propoſitio Accuſatoris ex eo quod non eſt expreſſum.*
- *Præſcriptio, Rei.*
- *Capita propria.*
  - *Definitio ex Scripto, Rei.*
  - *Ratiocinatio, Accuſatoris.*
  - *Solutio Ratiocinationis, Rei.*
  - *Sententia Legiſlatoris, Communis Utriuſque.*
  - *Quantitas non Expreſsi, Communis Utriuſque.*
  - *Definitio violenta, Quod non eſt expreſſum eſt id quod eſt expreſſum, Communis Utriuſque.*
  - *Comparatio Expreſsi & non Expreſsi, Communis Utriuſque.*
- *Oppoſitiones & Solutiones, Ut in Definitivo.*
- *Epilogus, ut in ſuperioribus.*

Digitized by Google

Status

- *Abſolutus.* 5.
  - *Propoſitio*, *Accuſatoris.*
  - *Præſcriptio*, *Rei.*
  - *Capita propria.*
    - *Particula Juris*, *Rei.*
    - *Perſonæ qualitas*, *Ejuſdem.*
    - *Definitio*, *Ejuſdem.*
    - *Reliqua ſex capita ut in Definitivo.*
    - *Abſolutio*, *Rei.*
    - *Tranſlatio*, *Accuſatoris.*
    - *Si ſit publicum crimen*, *hæc omnia capita inſunt*; *ſi privatum*, *primum tantum & duo poſteriora.*
  - *Oppoſitiones*, *& Solutiones*, *ut in Definitivo.*
  - *Epilogus*, *ut in ſuperioribus.*

Digitized by Google

Tranſlatio. 5.

- *Propoſitio*, *Accuſatoris.*
- *Præſcriptio*, *Rei.*
- *Capita propria.*
  - *Tranſlatio*, *Accuſatoris.*
  - *Ratiocinatio*, *Rei.*
  - *Solutio Ratiocinationis*, *Accuſatoris.*
- *Oppoſitiones*, & *Solutiones.*
  - *Aſſumptio*, *Rei.*
  - *Tranſlatio*, *Accuſatoris.*
  - *Abſolutio*, *Rei.*
  - *Theſis*, *Communis Vtriuſq.*
- *Epilogus*, *ut in Superioribus.*

Status

Aſſumptivus. 5.

- *Propoſitio*, *Accuſatoris.*
- *Præſcriptio*, *Rei.*
- *Capita propria.*
  - *Conſilium ſpectandum*, *Rei.*
  - *Aſſumptio*, *Ejuſdem.*
  - *Conſilium aliud*, *Accuſatoris.*
  - *Tranſlatio*, *Ejuſdem.*
  - *Comparatio*, *Communis Vtriuſque.*
  - *Violenta Definitio*, *Communis Vtriuſque.*
  - *Theſis*, *Rei.*
- *Oppoſitiones*, & *Solutiones.*
  - *Tranſlatio*, *Accuſatoris.*
  - *Abſolutio*, *Rei*, & *uno verbo*, *ut in Definitivo.*
- *Epilogus*, *ut in Superioribus.*

Ex Scripto, & Sententia. 5.

- *Propoſitio*, *Accuſatoris.*
- *Præſcriptio*, *Rei.*
- *Capita propria.*
  - *Conſilium*, *Rei & Legiſlatoris.*
  - *Adſcriptum non erat*, *Accuſatoris.*
  - *Conſilium non Adſcripti*, *Commune Utriuſque.*
  - *Ratiocinatio*, *Rei.*
  - *Solutio Ratiocinationis*, *Accuſatoris.*
- *Oppoſitiones*, & *Solutiones.*
  - *Aſſumptio*, *Rei.*
  - *Tranſlatio*, *Accuſatoris.*
  - *Comparatio*, *Utriuſque.*
  - *Definitio violenta*, *Utriuſque.*
  - *Theſis*, *Rei.*
  - *Tranſlatio*, *Accuſatoris.*
  - *Abſolutio*, *Rei.*
- *Epilogus*, *ut in Superioribus.*

Digitized by Google

Contrariæ Leges. 4.

- *Omnia capita, ut in ſuperiori, niſi quod duplicanda.*
- *Capita propria.*
  - *Conſilium Legum contrariarum.*
  - *Reliqua. 4. Capita ut in Superiori Statu, quæ vix incidunt in hunc.*
- *Oppoſitiones, & Solutiones, ut in Superiori: ſed poſt Comparationem adhibenda Continentia.*
- *Epilogus, ut in Superioribus.*

Ambiguitas. 5.

- *Propoſitio Communis Utriuſque, ex duplici ſenſu.*
- *Præſcriptio, Rei.*
- *Capita propria.*
  - *Sententia Legiſlatoris, Communis Utriuſque.*
  - *Continentia, Accuſatoris.*
- *Oppoſitiones, & Solutiones.*
  - *Aſſumptio, Accuſatoris.*
  - *Tranſlatio, Rei.*
  - *Theſis, Ejuſdem.*
- *Epilogus, ut in Superioribus; ſed plenus Affectuum.*

Status.

- **Negotialis. 5.**
  - Propoſitio Suaſoris, aut Diſſuaſoris.
  - Præſcriptio, Adverſarii.
  - Capita propria.
    - Legitimum.
      - Lege.
      - Conſuetudine.
    - Æquum.
      - Abſolutione.
      - Aſſumptione.
      - Tranſlatione.
    - Utile, ſub quo Neceſſarium.
    - Quod fieri poteſt, ſub quo Facile.
    - Glorioſum.
    - Eventus.
      - Poſterior utilitas, aut poſterior gloria.
      - Quicumque eventus accidat, hoc eſt expetendum.
  - Oppoſitiones, & Solutiones.
    - Ex iiſdem. 6. Cap.
      - Per Negationem.
      - Per Cōceſsionem, ſed cum circumſtantia.
      - Per contrarium.
    - Et cetera, ut in Definitivo.
  - Epilogus, ut in Superioribus.

Digitized by Google

Præſcriptio. 5.

- *Propoſitio criminis.*
- *Præſcriptio*, *Non poteſt de eâdem re bis fieri judicium.*
- *Cetera, ut in Scripto & Sententia.*
- *Quicumque alius Status incidat, ex ſuis capitibus explicandus.*
- *Epilogus, ut in ceteris.*

Inventio.

Inventio.

- *Exordii.*
- *Narrationis.*
- *Confirmationis.*
- *Epilogi, de quo in Loco Communi, & in Statu Conjecturali.*

- **Exordium. 6.**
  - *Partes.*
    - *Propoſitio.*
    - *Ratio Propoſitionis.*
    - *Redditio.*
    - *Ratio Redditionis.*
  - *Genera.*
    - *Rectum.*
    - *Obliquum, quod ſit cum depellimus offenſionem.*
  - *Unde ſumantur.*
    - *Obliqua ex oppoſitionibus, ut in Statibus, & Solutionibus.*
    - *Recta.*
      - Ex *Progymnaſmatis.*
      - Ex *Capitibus quæ pertinent ad Finem.*
      - Ex *Locis Laudationis.*
    - *Omnia Exordia.*
      - Ex Circumſtantiis.
        - *Perſonæ, Oratorum, Litigatorum, Auditorum, externæ.*
        - *Ceteræ Circunſtantiæ.*
        - Ex *Circunſtantiis Affectus, ut Lætitiæ, Doloris.*
        - Ex *Affectibus, & Circunſtantiis, Judicia Auditorum.*
      - Ex *Subdiviſione.*
        - *De hoc & alio.*
        - *De præterito & præſenti.*
        - *De præſenti & futuro.*
      - Ex *Abundanti.*
        - *Majus poſſe, ſed hoc contentos.*
      - Ex *Occaſione.*
        - *Sperantes præmium, defenſionem quærere.*
  - *Munera.*
    - *Benevolentia.*
      - *A laude Auditorum.*
      - *A laude noſtra, ſed modeſta.*
      - *A beneficiis noſtris in illos collatis.*
      - *A noſtra, aut eorũ pro quib. dicimus calamitate*
      - *Si conferamus adverſariorum potentiã cum imbecillitate noſtra, aut eorum pro quib. dicimus.*
      - *Si odium in Adverſarios concitemus.*
    - *Attentio ex capitibus quæ pertinent ad Finem.*
    - *Docilitas.*
      - *De quo dicendum.*
      - *De quot ejus partibus.*
      - *Quo ordine.*
      - *Quo modo.*
      - *Ab eo quod petimus.*
        - *Id de quo acturi.*
        - *Ut id attente audiant.*
  - *Dilatantur.*
    - *Multis poſitis propoſitionibus.*
    - *Multis ſingularum propoſitionum rationib. & earũ cõfirmationib.*
    - *Si Exordiis addantur*
  - *Ornatur.*
    - *Figuris: ut Redditione, Copulatione dirimẽte, & Cõjũctione. & aliis.*
    - *Si geminentur ſingula verba, iis, quæ idem valeant aut finitimis.*
    - *Si geminentur inciſa, & cola, ut ſingula verba.*

Narratio. 4.

- **Partes.**
  - *Procataſtaſis, quæ ante cauſſam narrat.*
  - *Narratio proprie dicta, cauſſæ proprium factum narrat.*
    - *Facta Dicta, Prætermiſſa utrumque.*
    - *Cauſſa factorum, dictorum, prætermiſſorum.*
    - *Conſilia quibus de faciendis dicendis, omittendis deliberamus.*
  - *Petitio qua petimus Affectum congruentem Narrationi.*
  - *Ratio petitionis brevi propoſita.*
- **Dilatantur.**
  - *Ethopœiis.*
  - *Deſcriptionibus.*
  - *Iiſque ante rem, in re, poſt rem, facta, dicta, fieri, aut dici potuerunt.*
- **Genera.**
  - *Simplex, cum res eſt certa, nec adhibentur ferè cauſſæ.*
  - *Confirmata, cum res eſt incerta, & cauſſa multæ adhibentur.*
  - *Illuſtrata, cum Deſcriptionibus, Ethopœiis, & aliis dilatatur.*
- **Ornatur.**
  - *Addendis inciſis, quæ idem fere valeant.*
  - *Obliqua oratione, ſubcontinuatione, & aliis hujuſmodi.*

Digitized by Google

- **Confirmatio. 2.**
  - **Probandi. 5.**
    - *Quomodo proponenda Capita.*
      - *Noſtra, ſimpliciter.* — *Propoſitio qua elicit Sententiam Adverſarii.*
      - *Adverſariorum.*
        - *Subjectio, Sententia Adverſarii.*
        - *Contraria propoſitio, promittit ſolutionem ejus.*
        - *Solutio.*
          - *Per affirmationem, aut negationem.*
          - *Per conceſſionem; ſed avertit circuſtantia.*
          - *Per contrarium, qua violenta eſt.*
    - *Unde invenienda Argumenta.*
      - *Ex diverſis generibus, Circunſtantia.*
      - *Ex diverſis Circunſtantiis cujuſque generis.*
      - *Ex qualitate cujuſque Circunſtantia.*
        - *Perſonarum, Loci Laudationis.*
        - *Rerum, & cauſſarum, capita qua ad Finem pertinent.*
        - *Loci, ſacer, profanus, publicus, privatus, frequens, deſertus, prope, procul, &c.*
        - *Temporis, die, noctu, aſtate hyeme, vere, feſto, profeſto, meſſis, peſtis, nuptiarum, &c. aut proprium illius.*
        - *Modi, clam, palam, vi, audaciter, &c.*
    - *Ex quibus dilatanda.*
      - *A Simili.*
      - *Ab Exẽplo.*
      - *A Pari.*
      - *A Majori.*
      - *A Minori.*
      - *A Cõtrario.*
      - *A Teſtimonio.*
  - **Amplificandi.**
    - *Quomodo vis eis addatur.*
      - *Enthymemate, cum confertur argumentum inventum cum dilatato per circunſtantias, aut earum qualitatem.*
      - *Epenthymemate.*
        - *Cum proponimus aliud enthymema interpoſito ſuperiore enthymemate.*
        - *Cũ poſt enthymema unum abſolutum aliud ad extremũ addimus.*
      - *Fictis Argumẽtis.*
        - *Quod non factum, ſi factũ fuiſſet.*
        - *Quod factum, ſi non factũ fuiſſet.*
        - *Si contrarium factum fuiſſet.*
        - *Si ante promiſſum fuiſſet.*
    - *Ordo.*
      - *Antecedunt, qua probant; ſequuntur, qua amplificant.*
      - *Antecedunt ea ex quibus alia oriuntur.*

- *Amplificandi.* 2.
  - *Comprehenſionem multarum Circunſtantiarum.*
    - *Subdiviſione ſingularum partium.*
      - *In Majora, raro.*
      - *In Paria, frequentius.*
      - *In Minora, frequentiſſime.*
      - *Illuſtrā tur.*
        - *Geminandis inciſis.*
        - *Contrariis.*
        - *Ethopœis veris, aut fictis.*
    - *Poſt Subdiviſionem ficta Argumenta, aut dilatata.*
  - *Totā cauſſam.*
    - *Deſcriptionibus omnium Circunſtantiarum, niſi Cauſſa.*
    - *Ethopœis: ut præteritorum, futurorum.*
    - *Quæ facta ante fueruut, aut potuerunt facta eſſe, quæ futura poſt, aut fieri potuerunt.*
    - *Subdiviſione totius comprehenſionis Circunſtantiarum, niſi res ſit turpis.*
    - *Comparatione cum hiſtoriis veris, aut fictis, ex occaſione verborum ad exaggerandum.*

Elocutio.

- *Elocutio.* 2.
  - *Figura Orationis.*
  - *Idea.*

Digitized by Google

Figuræ Orationis. 12.

- *Antitheton, cum contrario ſenſu propoſito Sententia duplicatur.*
- *Periodus.*
- *Pneuma.*
- *Dilemma.*
- *Parecheſis, cum vocabula ſimilia in eâdem periocha adhibentur.*
- *Circulus, cum a quo vocabulo incipit periocha, in idem definit.*
- *Epiphonema.*
- *Tropus.*
- *Gravis Oratio.*
- *Cacozelum.*
- *Figurata Controverſia.*
- *Comparativa Controverſia.*

Digitized by Google

- *Periodus*. 4.
  - *In quibus fiat*.
    - *In Argumentis concludendis.*
    - *In Sententia exprimenda.*
    - *Cum a generali ad ſpeciale deſcendimus.*
    - *Cum a ſpeciali ad generale aſcendimus.*
  - *Membra ex quibus*.
    - *Unius membri.*
    - *Bimembris.*
    - *Trimembris.*
    - *Quadrimembris.*
  - *Figuræ quibus fiunt*.
    - *Nomine* Quis, *& aliis relatis.*
    - *Omnibus Caſibus præter Vocativum.*
    - *Aliis vocabulis Redditionis, ut* Quamquam, (Partim.
    - *Reprehenſionis Notis*, An non, Nonne, *&* (Poſtea.
    - *Dubitatione*, Utrum.
    - *Similitudinis notis*, Quemadmodum, Ut, (Sic.
  - *Magnitudo Membrorum*.
    - *Redditio æqualis Propoſitioni.*
    - *Minor, ut in Deliberativo, & Judiciali.*
    - *Major, ut in Demonſtrativo.*

Pneuma. 5.

- *Quid.*
  - Ex *membris, & inciſis productio ſpiritûs addendo alia aliis.*
- *Partes.*
  - *Membra, ſive Cola longiſſima duodecim ſyllabarum longarum.*
  - *Inciſa, aut Commata longiſſima ſeptem ſyllabarum longarum.*
- *Genera.*
  - *In Verbis, cum eandem Sententiam repetimus variis generibus dicendi.*
  - *In Sententia, cum de eâdem re diverſas Sententias pronuntiamus.*
- *Figura.*
  - *Affirmate.*
  - *Per Interrogationem cum Reſponſione.*
  - *Per Apoſtropham, quæ fit ſecunda Perſona.*
  - *Per Ethopœiam, quæ fit prima Perſona.*
  - *Per Demonſtrativa Vocabula, ut illa Reprehenſionis.*
  - *Per omnes Caſus, Numeros, Perſonas, & uno verbo alia Attributa Grammatica.*
- *Vigor.*
  - *In Verbis, cum ab una Figura ad aliam tranſimus.*
  - *In Sententia, cum addimus plura Pneumata; in fine autem Exempla, aut Similia.*

Dilemma. 2.
- *Verum, cum medium non eſt inter partes, & idem concluditur.*
- *Simulatum.*
  - *Cum habent Contraria Medium.*
  - *Si non habent, non idem efficitur.*

Epiphonema. 3.
- *Breve Colon in fine Deſcriptionis alicujus cum audaci metaphora.*
- *Breve Colon in fine Pneumatis, quod totam ejus vim complectatur.*
- *Cum ex una Metaphora cetera quae per eam Metaphoram conveniunt, elicimus: quod eſt potius Epiphonematicum.*

Tropus. 2.
- *Continuari poteſt Statim Metaphora, ſi non ſit dura.*
- *Si durinſcula ſit, multa interponenda antequam illam continues.*

GravisOratio. 2.
- *Si res Gravis ſit, & Oratio ipſa erit Gravis.*
- *Si res Turpis ſit, tegenda graviore, ſi ea mutetur.*
  - *Aut in Tropos.*
  - *Aut in ea quæ antecedunt turpitudinem.*
  - *Aut in ea, quæ illam ſequuntur.*

Digitized by Google

- **Cacozelum. 2.**
  - Cum aliquid dicimus quod refelli poſsit Refutatiuncula.
  - Cum aliquid utile, & abjectum dicimus.
    - Utrique medemur.
      - Præmunitione quæ faciat rem probabilem.
      - Correctione poſt rem ipſam.
      - Abjecto etiam medemur, ſi ſubjiciamus aliquid grave.

- **Controverſia Figurata. 2.**
  - Genera.
    - Contrarius ductus, cum volumus contrarium ejus quod perſuademus.
    - Obliquus ductus, cum volumus contrarium ejus quod perſuademus, & aliud præterea.
    - Ductus per emphaſin, cum id quod non audemus aperte dicere, ita dicimus ut intelligi poſsit, neque nos reprehendi poſsimus.
  - Tractantur.
    - Contrarius, & Obliquus.
      - Rationes noſtræ infirmæ.
      - Oppoſitiones maxime confirmatæ, ſive ex noſtra, ſive ex alterius Perſona proferantur.
      - Solutiones earum leves.
    - Per emphaſim.
      - Ambiguis vocabulis, aut orationibus quæ ſenſum honeſtum, & turpem ſignificant.
      - Ambigua compoſitione ſenſum honeſtum, & turpem ſiginficante.

- **Comparativa Controverſia. 2.**
  - Comparanda ſingula capita in omnibus Statibus.
  - In Negotiali videndum quæ circumſtantiæ conferantur, & ex earum qualitate comparanda ſunt.

- *Idea.* 3.
  - *Partes.* 7.
    - *Sententia.*
    - *Methodus.*
    - *Dictio.*
    - *Figura.*
    - *Magnitudo membrorum, aut inciſorum.*
    - *Compoſitio.*
    - *Clauſula.*
  - *Genera.* 6.
    - *Magnitudo Orationis.*
    - *Perſpicuitas.*
    - *Venuſtas.*
    - *Velocitas.*
    - *Oratio morata.*
    - *Gravitas.*
  - *Vſus.*

- *Magnitudo Orationis.* 2.
  - *Species.* 6.
    - *Circuitio.*
    - *Dignitas.*
    - *Splendor.*
    - *Aſperitas.*
    - *Vehementia.*
    - *Vigor.*
  - *Singularum partitio.*

Digitized by Google

Circuitio. 4.

- Sententiæ.
  - *A Generali ad Speciale.*
  - *A Toto ad Partem.*
  - *Ab Infinito ad Finitum.*
  - *Enumeratio.*
  - *Multitudo Circunſtantiarum, aut earum Qualitatis.*
  - *Differentia, aut Ablatio.*
  - *Amplificatio.*
  - *Quid Futurum, ſi hoc non fiat.*
  - *Quæ contemnens, intuens, contemplans fecit.*
  - *Judicium.*
- *Methodus, ut poſteriora prius, & contra.*
  - *Probationes ante Propoſitionem.*
  - *Solutio ante Probationem.*
- *Dictio nulla propria, aut certe per Periphraſim, aut per Commemorationem.*
- *Figuræ.*
  - *Ordo.*
  - *Electio.*
  - *Hypotheſis.*
  - *Obliqua Oratio.*
  - *Subcontinuatio.*
  - *Redditio.*
  - *Partitio.*
  - *Conjunctio.*
  - *Ablatio inferens.*
  - *Copulatio dirimens.*
  - *Convolutio.*
  - *Interpoſitio.*

Dignitas, ſive Auctoritas. 7.

- **Sententia.**
  - De Deo, & Divinis citra fabulas poëticas.
  - Naturalium deſcriptio ſine Cauſsis.
  - De Moribus, de Anima, de Rep. in commune.
  - Hiſtoria illuſtres, & admirabiles.
- **Methodus.**
  - Affirmate, ſine ulla dubitatione dicere.
  - Allegoria multa, id eſt, Metaphora continuata.
  - Emphaſis in re gravi.
- **Dictio.**
  - Vocabula lato ſono, ut crebris, A, & O.
  - Metaphora verecunda.
  - Quæ abundant longis ſyllabis, aut diphthongis.
  - Nomina, Pronomina, Participia potius quàm Verba, & præſertim Verba, aut Nomina Verbalia.
  - Numerus pluralis pro ſingulari.
- **Figura.**
  - Recta Oratio.
  - Aſſeveratio ſine dubitatione.
  - Expoſitio noſtra Sententiæ: abſint Apoſtropha, & Interpoſitio, & Hyperbaton.
- Membra brevia magna ex parte, aliquando longa neceſſario.
- **Compoſitio.**
  - Non magnopere ſollicita de concurſu Vocalium.
  - Dactylica.
  - Spondaica.
  - Pæonica.
  - Ex Epitritis: Ionici, & Chorei abſint.
- **Clauſula.**
  - In Nomina, aut Verba, non minora tribus Syllabis.
  - In Syllabas longas multas.
  - In ultimam, aut penultimam lato ſono.

- **Splendor. 7.**
  - *Sententia. Res quibus maximè confidimus.*
    - *Res illuſtres, & nota a nobis, aut a majoribus noſtris praclare geſta.*
    - *Qua dicenti aut audienti magnam afferunt voluptatem.*
    - *In quas hac omnia aut plurima cadunt.*
    - *Res cum narrantur, cum earum qualitate, & amplificatione.*
  - *Methodus.*
    - *Cum aperte, & ſine dubitatione, & interpoſitione res dicuntur.*
    - *Cum dicuntur res illuſtres illuſtrius, ut, jurejurando.*
  - *Dictio, ut in Idea Dignitatis.*
  - *Figura.*
    - *Ablatio.*
    - *Separatio, id eſt, quaſi initium nova Sententia, ſive ſine praparatione, quod eſt illuſtrius, ſive cum ea.*
    - *Recta Oratio, ſi in obliquam ſtatim mutetur.*
    - *Aſyndeton.*
  - *Membra quanto longiora, tanto ſplendidiora.*
  - *Compoſitio.*
    - *Ut in Idea Auctoritatis.*
    - *Poſſunt interponi Trochai.*
  - *Clauſula Auctoritati congruens.*

Aſperitas. 7.

- *Sententia, cum inferior ſuperiorem reprehendit, niſi Auditores ex ea re capiant voluptatem.*
- *Methodus, cum ex noſtra Sententia res dicuntur, non in commune, ſine dubitatione, ſine correctione, ſine præmunitione.*
- *Dictio dure tranſlata, ex litteris ſoni aſperi, aut ex concurſu litterarum aſpero, ut, R.*
- *Figura.*
  - *Apoſtropha.*
  - *Modus Imperandi.*
  - *Reprehenſionis Nota.*
  - *Interrogationes breves.*
- *Membra quanto breviora, tanto aſperiora.*
- *Compoſitio.*
  - *Concurſu Vocalium hians.*
  - *Sine certo Pedum delectu, & rudis.*
- *Clauſulæ rudes, & inconditæ.*

Digitized by Google

- *Vehementia. 7.*
  - *Sententia.*
    - *Cum Superior Inferiorem reprehendit.*
    - *Par Parem reprehendit.*
    - *Cum Inferior Superiorem reprehendit, dum ex ea re capiant Auditores voluptatem.*
  - *Methodus, u Aſperitate, ſed paullo liberior.*
  - *Dictio, ut, in Aſperitate licet nova nomina facere.*
  - *Figura, ut in Aſperitate: additur Demonſtratio.*
  - *Membra, Inciſa potius, quàm Membra, ita ut ſingulis etiam Vocibus ſingula comprehendantur Inciſa.*
  - *Compoſitio, ut in Aſperitate.*
  - *Clauſula, ut in Aſperitate.*

- *Vigor.*
  - *Sententia.* / *Methodus.* } *Ut in Aſperitate, & Vehementia.*
  - *Dictio.* / *Figura.* } *Ut in Aſperitate, Vehementia, & Splendore.*
  - *Cetera, ut in Splendore.*

- *Perſpicuitas.*
  - *Species.*
    - *Puritas.*
    - *Diſtincta Oratio.*
  - *Singularum Partitio.*

Digitized by Google

Paritas. 7.

- Sententia communes, & populares.
- Methodus.
  - Sine ulla Sententia Circuitionis; aut, ſi proponatur, fiat id poſt rem ipſam.
  - Narrandi modo res inducere, ſine Interpoſitione aut certe brevi.
- Dictio uſitata, & propria, ſine Tropis, neque dura.
- Figura.
  - Recta Oratio.
  - Circuitionis Figuræ procul abſint.
- Membra.
  - Brevia magna ex parte.
  - Quæ Sententiam abſolvant per ſe.
- Compoſitio.
  - Parum ſollicita de concurſu Vocalium.
  - Iambica.
  - Trochaica.
- Clauſula congruens Compoſitioni.

Digitized by Google

- *Diſtincta Oratio. 5.*
  - *Sententia.*
    - *Quæ præmuniant ea, quæ dicenda ſunt.*
    - *Quæ proponunt ea, quæ dicenda ſunt.*
    - *Tranſitiones ab eo quod dictum eſt, ad id quod dicendum eſt.*
  - *Methodus.*
    - *Sententia dicta.*
    - *Ordinem naturalem dicendorum ſervare.*
    - *Quod ſi Ordinem invertat, ejus admonere.*
  - *Dictio ut in Idea Puritatis.*
  - *Figura.*
    - *Ordo.*
    - *Partitio.*
    - *Enumeratio.*
    - *Interrogatio ſui ipſius cum Reſponſione.*
    - *Epanalepſis, id eſt, interpoſitis aliis verbis, ejuſdem Verbi aut Sententiæ repetitio.*
  - *Cætera, ut in Idea Puritatis.*

Digitized by Google

Venuſtas.7.

- Sententiæ. / Methodus. — Nulla propria.
- Dictio, ut in Idea Puritatis: quanto breviora vocabula, tanto venuſtiora.
- Figuræ.
  - Homœoptoton, cum iiſdem attributis concluduntur Inciſa aut Membra.
  - Homœoteleuton, cum deſinunt in eaſdem ſyllabas.
  - Parecheſis.
  - Circulus.
  - Iſocolon, ex pari numero vocabulorum.
  - Pariſon, ex vocabulorum numero prope pari.
  - Antitheton, ex contrariis aut diſcrepantibus, inſtar contrariorum.
  - Anaphora, cum repetitur idem in principiis.
  - Antiſtropha, cum repetitur idem in extremis.
  - Epanaſtropha, cum idem verbum aut pars illius quæ ſuperius finit, inchoat ſequens.
  - Climax, cum quod finit primum membrum, inchoat ſequens.
  - Ablatio, quæ tantum negat.
  - Partitio ſecundum paria, cum ſingulis partibus ſingula reſpondent.
  - Affirmatio, cum duæ Negationes affirmant.
  - Hyperbaton, cum longiſſime ſeparantur quæ inter ſe reſpondent.
  - Innovatio, cum aliquid præter conſuetudinem Grammaticam dicitur.
  - Polyptoton, cum diverſis attributis Grammaticis idem repetitur.
- Membra mediocriter longa; aut, ſi brevia ſenſu implicato.
- Compoſitio.
  - Sine concurſu Vocalium, quoad fieri poſſit.
  - Proxime ad verſum accedens.
  - Pedes inter ſe congruentes.
- Clauſula.
  - Brevis.
  - Longa ita ut præcedat brevis.

Digitized by Google

- *Veritas.3.*
  - *Sententia.*
    - *Ut in Simplicitate, & Modeſtia.*
    - *Exclamatio.*
    - *Admiratio.*
    - *Dubitatio.*
    - *Optatio.*
    - *Exſecratio.*
    - *Cæteri Affectus.*
  - *Methodus.*
    - *Cum Sententiæ proponuntur, quin Affectum præmoneamus.*
    - *Si Oppoſitiones ſolvantur abſque Propoſitione, & contraria Propoſitione.*
    - *Cum ſubito videmur dicere.*
    - *Irata Orationis, & gravis Affectus, cum Conſecutionem non ſervamus.*
  - *Cetera.*
    - *Apoſiopeſis, cum Inciſum aliquod reticetur.*
    - *Approbatio ad amplificandum, ſine Dubitatione.*
    - *Correctio cum Amplificatione.*
    - *Partitio ſoluta, id eſt, cum altera pars non redditur.*
    - *Reliqua Figura & cetera, ſi Affectus vehemens, ut in Aſperitate, & Vehementia; ſi lenis, ut in Simplici, Dulci, aut Pura.*

- *Objurgatio. 3.*
  - *Sententiæ.*
    - *Reprehendimus ingratos.*
    - *Querimur benemeritos pœna, male meritos præmio affici.*
  - *Methodus.*
    - *Per Ironiam, aut Sententiæ reliquarum moratarum addita Ironia.*
    - *Cum res certa cum Dubitatione dicuntur.*
    - *Expoſitio ſua Sententiæ cum Dubitatione.*
  - *Cetera, ut in reliquis Ideis moratis.*

- *Gravitas. 3.*
  - *Quæ eſt, & videtur.*
    - *Sententiæ.* / *Methodus.* — *Cujuſvis Ideæ Magnitudinis, & acutæ, & admirabiles.*
    - *Dictio, ut in quavis Idea Magnitudinis.*
    - *Cetera, ut in quavis Idea Magnitudinis, præter Aſperitatem, & Vehementiam; frequentes autem Periodi, & præſertim convolutæ.*
  - *Quæ eſt & non videtur: omnia acuta, ornata Ideis moratis, & præſertim ſimplicitate, admiſta aliqua Idea Magnitudinis, & præſertim Dignitate.*
  - *Quæ videtur, & non eſt.*
    - *Sententiæ.*
      - *Inanes, quæ videntur acutæ, & non ſunt.*
      - *Multæ Fabulæ.*
      - *Multa Poëtica.*
      - *Multæ Deſcriptiones.*
      - *Multa Progymnaſmata.*
    - *Methodus.*
      - *Amplificat res antequam probet.*
      - *Magnitudinem adhibet ubi non eſt opus.*
    - *Dictio, ut in Auctoritate, Aſperitate, & Vehementia.*
    - *Cetera, ut Dignitas, aut Vigor, ſed potiſſimum ut Venuſtas.*

Idearum Uſus.4.

- *In ſingulis generibus Orationum.*
- *In Partibus Orationis.*
- *Quomodo miſcendæ Ideæ.*
- *Quam vim habeant.*

In ſinguli Generibus Orationum.

- *Orationum Genera.*
  - *Forenſis, quæ perſuaſionem ſpectat; ut mera Deliberatio.*
  - *Panegyrica, quæ oſtentationem ſpectat: ut Laus.*
  - *Miſta, quæ utrumque continet.*
- *Uſus Idearum in illis.*

Digitized by Google

Vſus Idearum in Generib. Orationis. 3.

- **Forenſis.**
  - Forenſis ſimpliciter ex quibus.
    - Perſpicuitate.
    - Velocitate.
    - Simplicitate.
    - Modeſtia.
    - Veritate.
  - Forenſis perfecta.
    - In commune.
      - 1. Circuitione, Perſpicuitate, & Moratis.
      - 2. Aſperitate, Vehementia, & Velocitate.
      - 3. Reliquis Ideis Magnitudinis.
      - 4. Venuſtate recta, ubi acumen, & multi ſenſus.
      - Ex Gravitate, quæ eſt, & non videtur, aut ejus quæ eſt, & videtur, parum; ejus quæ videtur, & non eſt, nihil.
    - Species.
      - Deliberatio.
        - Ut Forenſis perfecta.
        - Omnes Ideæ Magnitudinis.
        - Objurgatio ex moratis.
        - Gravitas quæ eſt, & videtur.
      - Judicium.
        - Publicū ut Deliberatio.
        - Privatum.
          - Ex Magnitudine Sententiæ, Circuitionis. Cetera parce, Dictio, & Figuræ, Vehementiæ.
          - Ex Moratis. Simplicitatis, & Modeſtiæ multum; Objurgationis, parum.
          - Ex Gravitate quæ eſt, & non videtur.
- **Panegyrica.**
  - Sipliciter abundat.
    - Puritate.
    - Ideis Magnitudinis præter Aſperitatem, & Vehementiam.
    - Venuſtate.
    - Simplicitate.
    - Dulcedine.
  - Perfecta.
    - In Commune.
      - Ut Panegyrica ſimpliciter.
      - Minimum Velocitatis.
      - Multum Venuſtatis, & Dnlcedinis.
      - Minimum ejus Gravitatis, quæ eſt & videtur.
    - Species.
      - Dialogi, in his omnes Idearum formæ pro Perſonis quæ inducuntur.
      - Hiſtoria.
        - Deſcriptiones, pura, ſimplici, & dulci fiunt.
        - Cōciones, ut Deliberationes.
      - Poëſis.
        - Magnitudinis Ideæ.
        - Dulcedo.
- **Miſta.**
  - Ut Deliberatio.
  - Excellant Dignitas, & Splendor.

Digitized by Google

- *Velocitas.* 7.
  - *Sententia nulla propria.*
  - *Methodus breviſsimis Oppoſitionibus, breviſsimæ Solutiones reddendæ.*
  - *Dictio quæ potiſsimum conſtet Syllabis brevibus.*
  - *Figura.*
    - *Videntur reddere velocem Orationem, & non reddunt.*
      - *Interpoſitio.*
      - *Obliqua Oratio, cum particula* Cum.
      - *Subcontinuatio.*
    - *Videntur reddere velocem Orationem, & reddunt.*
      - *Apoſtropha, præſertim ſi ad varias Perſonas brevi commutetur.*
      - *Aſyndeton breviſsimis Inciſis.*
      - *Commutationes breves, & crebræ, ut Ordinis.*
      - *Partitio ex breviſsimis Inciſis.*
      - *Anaphora Inciſis brevibus.*
      - *Antiſtropha Inciſis brevibus.*
      - *Syploca ex brevibus Inciſis.*
      - *Conjunctio ex brevibus Inciſis.*
    - *Reddunt Orationem velocem, & non videntur.*
      - *Altera obliqua Oratio.*
      - *Convolutio, id eſt, implicatus ſenſus Membrorum, & Inciſorum.*
  - *Membra quanto breviora, ut Inciſa potius ſint, eò velociora.*
  - *Compoſitio.*
    - *Fluat, nec habeat hiatum, neque concurſum Vocalium, ſi fieri poſsit.*
    - *Trochæi, & Trochaica compoſitiones aptiſsimæ.*
  - *Clauſula.*
    - *In ſyllabas potius breves, quàm longas.*
    - *Pendula, non ſtabilis.*

Oratio Morata.
- *Species.*
  - *Simplicitas.*
  - *Dulcedo.*
  - *Arguta Oratio.*
  - *Modeſtia.*
  - *Veritas.*
  - *Objurgatio.*
- *Singularum Partitio.*

Simplicitas. 3.
- *Sentētia.*
  - *Ut in Oratione Pura.*
  - *Simplicium Perſonarum : ut Ruſticorum, Paſtorum, quæ vix induceendæ niſi decôri cauſſa.*
  - *De rebus abjectis, ut in Cauſsis privatis : nam in publicis non fiet niſi muniatur aliqua Idea Magnitudinis.*
  - *Cum multa exempla ex ceteris animalibus, & ſtirpibus proferuntur.*
  - *Cum imploramus aliquid, quo Loco probandum eſt.*
- *Methodus.*
  - *Ut in Oratione Pura.*
  - *Cum ſingula minutatim deſcribuntur.*
  - *Cum proponitur aliquid nude, & ſine Circuitione.*
- *Cetera, ut in Idea Puritatis, præter Clauſulam, quæ ſtabilis debet eſſe.*

Dulcedo. 6.

- *Sententia.*
  - *Fabulæ Poëticæ, quæ non decent Oratorem niſi excitentur Velocitate.*
  - *Quæ proxime accedunt ad has Fabulas.*
  - *Quæ habent aliqua ficta, ſed plura vera.*
  - *De Amoribus.*
  - *De rebus præclare geſtis a nobis, aut a noſtris.*
  - *Laudes noſtræ, aut Noſtrorum.*
  - *Quæ ſenſus noſtros delectant præſertim honeſte.*
  - *Cum rebus mutis tribuimus quæ propria ſunt animatorum.*
  - *Cum ceteris animalibus, quæ hominum ſunt, tribuimus.*
- *Methodus, ut in Idea Puritatis, & Simplicitatis.*
- *Dictio.*
  - *Ut in Idea Simplicitatis.*
  - *Poëtica, & Epithetis abundans.*
- *Membra, ut in Pura, Venuſta, & Simplici Oratione.*
- *Compoſitio, ut in Idea Dignitatis, aut Venuſtatis.*
- *Clauſula, ut in Idea Dignitatis.*

Arguta Oratio fit modis quinque.

- Cum ſimplices Sententias acute, aut acutas ſimpliciter enuntiamus.
- Cum vocabulum inuſitata ſignificatione uſurpatur; ſed quæ congruat ei nomini.
  - Per Parecheſim, qui modus eſt frigidiuſculus.
  - Per antiſtaſim, id eſt, cum idem vocabulum intra eandem periocham, & propria, & aliena ſignificatione uſurpatur.
- Cum Metaphora durior mollitur altera molliori intra eandem periocham.

Modeſtia. 3.

- Sententiæ.
  - Cum res noſtras extenuamus.
  - Cum adverſarios reprehenſuri, laudamus.
  - Cum dicimus nos nolle accuſare, ſed defendere, aut ad accuſandum invitos accedere.
  - Cum dicit Reus, ſe contemni, quod unus explebe ſit.
  - Cum dicit Reus, ſe maluiſſe accuſari, quàm accuſare.
  - Cum dicit a ſe neminem umquam accuſatum fuiſſe.
- Methodus.
  - Cum poſſemus cum dignitate noſtra prædicare, & ea ſponte minuimus.
  - Si cum aliena refellere aſperius poſſemus, non facimus.
    - Cum Præmonitione, quod minus modeſtum.
    - Sine præmonitione.
  - Cum pure, aut ſimpliciter dicimus.
- Cetera, ut in Idea Puritatis, & Simplicitatis.

Digitized by Google

Uſus Idearum in Partibus Orationis. 4.

- *Exordii, Circuito, & Modeſtia.*
- *Narrationis.*
  - *Perſpicuitas.*
  - *Veritas.*
  - *Velocitas ſecundum Figuras, & præſertim Sub-continuationem, & Interpoſitionem.*
- *Confirmationis, Velocitas ut plurimum.*
- *Epilogi.*
  - *Velocitas,*
  - *Si Affectus graves movendi, Aſperitas, & ei Finitima.*
  - *Si lenes, Moratæ præter Objurgationem.*

Digitized by Google

Quomodo miſcenda Idea. 2.

- Finitima.
  - Puritati.
    - Simplicitas.
    - Modeſtia.
    - Veritas ſecundum Affectum lenem.
  - Circuitioni.
    - Dignitas.
    - Splendor.
    - Vigor.
    - Gravitas, quæ eſt, & Videtur.
  - Aſperitati.
    - Vehementia.
    - Velocitas.
    - Objurgatio.
  - Venuſtati.
    - Splendor.
    - Dulcedo.
    - Gravitas, quæ videtur, & non eſt.
    - Arguta Oratio.
- Contraria.
  - Diſtinctæ Orationi.) (Circuitio.
  - Dignitati.) (Simplicitas.
  - Aſperitati, Vehementiæ, & Vigori) (Simplicitas, Modeſtia, Dulcedo, & Venuſtas.
  - Venuſtati) (Velocitas, ea maxime quæ fit per Interrogationes breves, & Reſponſiones.
  - Abjectæ Orationi) (Venuſtas, & apte compoſita Oratio.

Diſtincta Oratio, ne Circuitione noſtra Oratio obſcuretur.

Circuitio, & Velocitas, ne noſtra Oratio mollis ſit.

Splendor additur Dignitati, ne nimis Oratio efferatur: Aſperitati, & Vehementiæ, ne nimis acerba ſit.

Idea quam vim habeãt. 6. { *Venuſtas, ne agreſtis Oratio videatur: nimia Venuſtas detrahit Auctoritatem.*

Morata, ut Veriſimilis, & evidens ſit.

Gravitas, ne ab ingenio rudi facta videatur.

- Exercitatio. 2.
  - Genera.
    - Liberum.
      - Progymnaſmata.
      - Declamationes.
      - Orationes.
    - Non Liberum.
      - Explicare Artificium Rhetoricum.
      - Imitari Opera aliena.
      - Cenſura de illis.
      - Contradicere illis.
  - Qui fiat.
    - Libera Exercitiones.
      - Progymnaſmata, & Orationes, ut in Præceptis Artis.
      - Declamationes, ut in Præceptis Orationum; ſed breviores, & ficto argumento.
    - Non Libera.
      - Explicatio Artificii Rhetorici iiſdem præceptis quibus quicque fit.
      - Imitatio.
        - Additione.
        - Detractione.
        - Tranſpoſitione.
        - Immutatione.
      - Cenſura fit ex Præceptis iiſdem; ſed præſertim Methodo Prudentiæ.
      - Contradicimus, aut ex Locis contrariis, aut iiſdem contraria ratione tractatis.

FINIS.

V. M. Malendrich Officialis, & Vicarius Generalis.

IN-

INDEX TABULARUM
INSTITUTIONUM RHETORICARUM,
PETRI JOANNIS NUNNESII.

A

Abſolutus Status, pag. 41.
Ambiguitas, 44.
Amplificatio, 49. 50.
Arguta Oratio, 72.
Aſperitas, 60. 74. *Ejus Partes*, 50. 60.
Aſſumptivus Status, 42.
Auctoritas, 58.

C

Cacozelum, 55.
Chria, 33.
Circuitio, 57. 74. 75.
Circunſtantiæ, 49.
Comparatio, 32.
Comparativæ Controverſiæ, 55.
Confirmatio, 31. 49.
Conjecturalis Status, 38.
Confirmatiuncula, 33.

D

Definitivus Status, 39.
Deſcriptio, 36.
Dignitas, 58. *Ejus Partes*, 58.
Dilemma, 54.
Diſtincta Oratio, 63.
Dulcedo, 71.

E

Educatio, 35.
Elocutio, 31. 50. *Ejus Figuræ*, 31. *Idea*, 31.
Epilogus, 33.
Epiphonema, 54.
Ethopeia, 36.
Exercitatio, 76.
Exordium, 35. 47.
Ex Scripto, & Sententia, 43.

F

Fabula, 32.
Ficta Argumenta, 49.
Figuræ Orationis, 51. 52. 57.
Figuratæ Controverſiæ, 55.
Earum Genera, 55.
Forenſis Oratio, 68.

G

Genus, 35.
Gravitas, 66. 75.
Gravis Oratio, 54.

I

Ideæ, 56. 66. *Earum Uſus*, 67. 68. 73. *Quomodo miſcendæ*, 74. *Quam vim habeant*, 75.
Imitatio, 77.
Inventio, 31. 46.

L

Laus, 35.
Leges Contrariæ, 44.
Legiſlatio, 37.
Locorum Circunſtantiæ, 49.
Deſcriptio, 36.
Locus Communis, 34.

M

M

Magnitudo Orationis, 56.
Membrorum, 52.
Membra, ex quibus, 52.
Methodus Prudentiæ, 31.
Modeſtia, 72.
Modi, 49.
Morata Oratio, 70. 75.
Mors, 35.

N

Narratio, 48. 73.
Narratiuncula, 32. 33. *Ejus Circunſtantiæ*, 32.
Natura, 35.
Negotialis Status, 45.

O

Objurgatio, 66.
Orationum Genera, 56. *Species*, 56.
Oratio Abjecta, 74.
Oratio Arguta, 72.
Oratio Diſtincta, 63.
Orationis Figuræ, 51.
Orationis partes, 63.
Oratio Gravis, 54.
Orationum dilatatio, 31.
Morata, 70.
Orationum Genera, 67.
Ordo Argumentorum, 49.

P

Panegyrica Oratio, 68.
Periodus, 52.
Peroratio, 31.
Perſonarum Circunſtantiæ, 49.
Perſpicuitas, 61.
Pneuma, 53.
Præſcriptio, 46.
Progymnaſmata, 31. 32.
Prudentiæ Methodus, 31.
Puritas, 62. 74.

R

Ratiocinatio, 40.
Refutatiuncula, 33.
Rerum Circunſtantiæ, 49.
Rhetorica, 31.

S

Scriptura, 43.
Sententia, 33. 43. 57. 58.
Simplicitas, 70.
Splendor, 59. 75. *Ejus partes*, 59.
Status, 31. *Conjecturalis*, 38.

T

Temporis Circunſtantiæ, 49.
Temporum Deſcriptio, 36.
Theſis, 37.
Tranſlatio, 42.
Tropus, 54.

V

Vehementia, 61.
Velocitas, 69.
Venuſtas, 64. 74. 75.
Veritas, 65.
Vigor, 53. 61.
Vis quomodo addatur Argumentis, 49.
Vituperatio, 35.
Uſus Idearum in Partibus Orationis, 73.

DECLAMATIO PRO CONDONANDIS INJURIIS.

INhumanum prorſus, atque ferinum eſt, alienas injurias liberaliter, ac generoſe, non velle remittere; ſed eas ſævâ, atrocique cupiditate velle cunctas ulciſci. Non ita mortales illi, qui vere quondam, ſapienterque philoſophabantur. Socrates enim multis, qui eum non levibus affecerant damnis, ignovit. Euclides item Megarenſis ei, qui magnas ſibi petulanter minas malorum, atque adeo mortis intentaverat, jurejurando, interpoſita ejuſdem Sacramenti Religione, promiſit, ſe libenter illatas condonaturum injurias. Verum, quod iſte verbis erat pollicitus, re ipſa præſtitit ſapientiſsimus Phocion. Hic enim, ut teſtis eſt Ælianus, per ſummam invidiam ab inimicis falſo condemnatus Athenis, cum jam porrigente tortore cicutam, morti eſſet proximus, rogatur ab amicis vellet eos extremum ſapienti quadam oratione ſolari; cumque ipſe taceret, in obſecrationibus illi perſiſtunt, adduntque ne ſaltem gravaretur ſalutaribus Natum hortationibus inſtruere. Tunc inquit: *Filium meum hortor, & moneo, ut mortem iſtam paternam, licet iniquam, deleat oblivione perpetua.* O mentem nobilem, & generoſam! O factum egregium! & memoriâ nullis intermoriturâ ſeculis digniſsimum! Si Chriſtianis Legibus, ac Inſtitutis hic homo fuiſſet excultus, adhuc optimo jure tantam lenitatem, & manſuetudinem, tantam patientiam, tantam denique virrutem miraremur. Cum autem Ethnicus extiterit, & Evangelica luce deſtitutus, quis tantæ probitatis exemplo non erubeſcit? & ingenti rubore perfunditur? Agite, Chriſtiani, ubinam excellens illa vitæ ſanctimonia, perfectioniſque præſtantia, quam Sanctiſsima Lex veſtra, & Inſtituta præſcribunt? Hoccine Divinum venerari Numen! Fraternum ſanguinem crudeliſsime ſitire, Leones immanitate, rabie Tigres & ferociâ ſuperare! Errata nemini remittere! O pectora ferrea, & adamantina!

tina! O Gentes immanitate barbaras! A quonam, miſeri, hæc didiciſtis? Quem imitamini? Cujus ſequimini veſtigia? Nolite igitur, nolite per Deum immortalem in tam cæco diutius errore volutari. Memoria tenete, quàm ſeverè rerum omnium Dominus lenitatem commendarit. Videte, quàm ſit dilectio naturæ noſtræ congrua. Perpendite vigilanter quàm multis, & arctiſsimis nos amoris vinculis naturæ totius Auctor & Parens optimus aſtrinxerit. Omnes ex eodem limo ab unoque Conditore procreati. Eâdem omnes aurâ fruimur. Cunctos eadem tellus alit, atque ſuſtentat. Sunt præterea ſacroſancta Symbola communia: idem nos ſcopus, eadem beatitudo manet, quam conſequi, quâ tandem ratione poſſumus, niſi ad condonandas injurias faciles, ac propenſi fuerimus? Præſtemus igitur, præſtemus hoc in poſterum, ſi ſalvi & incolumes eſſe cupimus. Sic enim totius Bonitatis Archetypon imitabimur: cujus denique erimus filii chariſsimi, quos ipſe non modo in hoc terreno diverſorio cœleſtibus cumulabit bonis; ſed etiam ad ſempiterna Regna tranſlatos, immortali gloria, immenſo gaudio, inefabilique dulcedine perfundet.

F I N I S.

f01 1463880

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIB
XX